

a.shpirt

Bilimsel-Teknolojik Devrim Ve Üçüncü Dünya

SORUN YAYINLARI

SORUN YAYINLARI

Birinci Baskı

Kitabın Özgün Adı

8

Ekim 1976

**The Scientific - Technological Re-
volution And the Third World**

Dizgi ve Düzenleme : **Özdem Kardeşler Matbaası**, Baskı : **Bahar
Matbaası**, Kapak : **Matbaa 70**, Cilt : **Numûne Mücellithanesi**

A. Shpirt

**BİLİMSEL-TEKNOLOJİK DEVRİM
ve
ÜÇÜNCÜ DÜNYA**

Çeviren : Nahit Tören - N. İçerde

SORUN YAYINLARI

Yönetim Yeri

Boyacı Ahmet Sokak Nuribey Han K/3 No: 307
Çemberlitaş/İst.

İsteme ve Yazışma: P. K. 231 Akrasay/İst.

İÇİNDEKİLER

Kitap Üzerinde Bazı Düşünceler :	Sayfa 5—12
BİRİNCİ BÖLÜM :	13
Bilimsel ve Teknolojik Devrimin Niteliği ve Temel Eğilimleri :	13—21
İKİNCİ BÖLÜM :	22
İleri Kapitalist Ülkeler ve Sosyalist Devletlerde Bilimsel ve Teknolojik Devrimin Gelişmesinin Özgül Özellikleri:	22—43
Gelişmekte Olan Ülkelerle Yapılan Bilimsel ve Teknolojik İşbirliği Doğrultusunda İki Yaklaşım:	43—59
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM :	60
Bilimsel-Teknolojik Devrim ve Gelişmekte Olan Ülkeler:	60—129
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	130
Bilimsel ve Teknolojik Devrim Sonuçlarının Gelişmekte Olan Ülkelerce Kullanılması:	130—144

KİTAP ÜZERİNE BAZI DÜŞÜNCELER

Kitap, hacim olarak «küçük» görünmesine karşın, içeriği konular bakımından oldukça önemlidir. Özellikle Türkiye'nin SSCB tarafından sağlanan teknoloji ve donatımlarla büyük sanayi kompleksleri ve enerji santralları kurduğu şu son yıllarda, sosyalist ülkelerle çok yönlü ekonomik ve politik ilişkileri derinleşmektedir. Ayrıca, Türk burjuvazisinin kapitalist dündayak iş-bölümünden yavaş yavaş daha da bağımsız olarak uluslararası iş-bölümüne kayma çabaları sorunlarda yoğunlaşan çok yönlü politik ilişkilerle daha da bir anlam kazanmaktadır. Bu bakımından kitap, okuyucuya, bu ilişkilerin ana nedenlerine uluslararası ekonomik ve politik plandaki deneyimlerle bakma olanağı verecektir kanısındayız. Gelişmekte olan ülkelerin ekonomik çökmezlerinin kendilerini karşı karşıya bıraktığı tercihlerin dünden bugüne kazandığı boyutları özlü ve zengin bir anlatımla ortaya koyan bu kitabı, gelişmekte olan ülkelerden biri olan Türkiye'nin gelişen ve değişen sorunlarının eğilim ve yönelimlerini daha belirgin olarak anlamamızda bir bakıma anahat olacağı görülecektir.

Bu nedenle, sorunu önce Türk burjuvazisinin ülkenin ekonomi ve politikasındaki eğilim ve yönelimleri açısından koymakta yarar var. Bugün Türkiye'nin sanayi alanındaki bütün işletmeleri arasında en modern teknoloji ve donatımlarla donatılmış olanları,

kuşkusuz son yıllarda SSCB'nin yardımıyla kurulanlardır. Kapitalist kalkınma modelini seçmiş olan Türkiye'nin, 50 yıllık sanayileşme politikasında, Batılı güçlerle ekonomik plandaki ilişkileri sonucunda varlığı nokta ortadadır. Biz bu ekonomik ilişkilerin ülkeyi çıkmaza sokan, iktisadi sistem ihracının (empyeralist güçlerce) bir aracı olan yabancı sermaye hareketlerinde nasıl şekillendiğini daha açık görmekteyiz. Türkiye'de «yabancı sermaye yatırımlarının en yoğun olarak toplandığı lastik, kauçuk ve kimya sanayilerinde işçi başına katma değer, ABD'indekine oranla en düşük seviyededir. Elektrik makinaları ve matbaa basımı gibi tamamıyla yerli nitelikteki sanayilerden çok fazla değildir. Oysa yabancı sermaye teknolojik transferi sağlasaydı, girdiği sanayide işçi başına verim sermayenin geldiği ana vatandaşın kadar yüksek bir seviyeye ulaşırıdı¹.» Görüldüğü gibi yabancı sermayenin ülkeye girerken «...yeni teknoloji aktarıcı bir rol oynamadığı² açıkları.

Yabancı sermaye yatırımlarının «...daha çok motaf türünden faaliyetlere rağbet etmekte...»³ olması, bize Türkiye'de sanayileşme eğiliminin yönünü açık olarak göstermektedir. Yabancı sermayenin ulusal ekonomiye katkısını burada uzun boylu tartışmaya girmeyeceğiz. Fakat sadece iki durumu açıklamak gereklidir. İlk, Türkiye'de yabancı sermayenin istihdama katkısı nedir: 1964 rakamlarına göre yabancı sermayenin çalıştırıldığı eleman sayısı şöyle:

(1) K. Bulutoğlu : *Türkiye'de Yabancı Sermaye*, Gerçek Yayınları, s. 181.

(2) G. Kazgan : *Yabancı Sermaye ve Teknoloji Transferi*, Cumhuriyet Gazetesi, 6.8.1969.

(3) K. Bulutoğlu : *Age*, s. 182.

<i>İdari eleman</i>	2.229
<i>Teknik eleman</i>	981
<i>Vasıflı işçi</i>	3.614
<i>Düz işçi</i>	8.193
<i>Yabancı eleman</i>	172
<hr/>	
<i>Toplam</i>	15.184 ⁴

Bu rakamlarda bugün öyle pek uzun boylu bir artış olmadı. Demek ki, yabancı sermayenin ülke ekonomisinde iş-gücüne pek öyle katkısı söz konusu değil. Yabancı sermayenin yatırım alanları, küçük ve orta ölçekli girişimler olduğu gözönüne alınırsa, durumun ne kadar korkunç olduğu açıktır. Çünkü küçük ve orta ölçekli girişimler geniş iş-gücü istihdam ederler. Böyle bir durumun olmadığı da yukarıdaki rakamlarla ortadadır. Oysa, SSCB tarafından ülkemizde kurulan ağır sanayi komplekslerinden sadece biri, yabancı sermayenin toplam istihdamı kadar iş-gücü sağlaymaktadır. Diğer durum, yabancı sermayenin 1951-1968 yılları arasında toplam yatırımı 664.509.145 lira eken, 1965-1969'da transfer edilen kârları 270.008.517 liradır.⁵ Görüldüğü gibi 18 yılda yatırılan yabancı sermayenin yarısı kadar bir tutar 5 yılda yurt dışına transfer edilmiştir. Oysa, SSCB, kurduğu ağır sanayi komplekslerinin karşılığı, malla veya uzun vadeli düşük kredilerle karşılanılmaktadır. Ayrıca, Sovyet yapımları modern teknoloji ve donanımlarla donatılır ve yapım süresince ve yapım sonrası yerli işçi, teknisyen ve mühendisler Sovyetler Birliği'ndeki aynı tür komplekslerde eğitilip, tekrar ülkeye döndüklerinde Sovyet teknisyen ve mühendislerinin yerini alırlar.

(4) K. Bulutoğlu : Age, s. 186.

(5) K. Bulutoğlu : Age, s. 180.

Bir yıldır radyolarda sürekli olarak sürdürülen, madenlerin millileştirilmesi ve yabancı sermaye konulu programlar, bugün Türkiye ekonomisinin geldiği politik düzeyi göstermesi bakımından anlamlıdır. Fakat ulusal kaynaklara sahip çıkma konulu bu programların devlet radyolarından sürdürülmesinin şaşkınlık verici bir yönü de yoktur. Çünkü gerek sosyalist yönelimli ve gerekse kapitalist kalkınma yolunu seçmiş gelişmekte olan ülkeler, «yabancı tekelleri zenginleştirmekten daha çok, ekonomik geriliklerini yenmek için ülkelerinin doğal kaynaklarından yararlanmaya çabalıyorlar» (elinizdeki kitap sayfa 102).

Ve maden hammaddelerinin çıkarılmasını ve işlenmesini gerektiren modern teknoloji ve donatımlarla donatılmış ağır sanayi komplekslerinin emperyalist güçlerden sağlanamayacağı, gelişmekte olan ülkeler yönünden çok iyi bilinmektedir. Emperyalist güçler uzun yıllar, özellikle soğuk savaş döneminde, çeşitli şantajlarla, gelişmekte olan ülkelerin bu sanayi komplekslerini edinme isteklerini karşılamadıkları gibi, sosyalist ülkelerden sağlanmasını da engellediler. Türkiye bu durumla karşı karşıya kalan ülkelerden biridir. Oysa, Türkiye genç bir bağımsız cumhuriyetken, oının koşullarında en modern donatımlı işletmelerin yapımını genç proleter devletinden (SSCB) sağlamıştı. 1934-38 döneminde yapımı gerçekleştirilen Kayseri ve Nazilli Tekstil Kombinaları.. 1936; Bursa Merinos, Gemlik Suni İpek, Hereke Dokuma, 1943; Karabük Demir-Celik Kompleksi.. Daha sonraları, Seka, Makina-Kırıya Endüstrisi, Etibank İşletmeleri, Batman Rafineri, Sümerbank'ın diğer üretim tesisleri ve donatımı kuruldu.

Bunların dışında, Sovyet yardımlarıyla ülkemiz sınağine katılan kuruluşların başlıcaları olarak; İskender-

durun Demir-Çelik Kombinası, Çayıroca Cam Fabrikası, Bandırma Sülfürik Asit Fabrikası, Kütahya Azot Fabrikası, Aliağa Petrol Rafineri, İzmir Tariş Kombinleri, İzmit Tarım İläçları Kompleksi, Seydişehir Aluminyum Kombinası, Artvin Lif Levha (Kontraplak) Fabrikası, Gaziantep Pamuklu İplik Fabrikası, Arpaçay Barajı İnşaatı, Seyitömer-Seydişehir Elektrik Nakil Hattı İnşaatı, vd.'ni sıralamak mümkündür.

Burada sadece, Kayseri Tekstil Kombinasının, Türkiye'de üretilen basmanın (30-35 milyon metre) üçte birini ürettiğini ve 5.500 işçiye iş olanağı yarattığını; İskenderun Demir-Çelik Kombinasının ise, ülke çelik üretimini iki katına (işletmenin yıllık kapasitesi; 1 milyon ton, gelecekte 2, daha sonra da 4 milyon ton) çıkaracağı ve yapım halindeyken 30 bine yakın, tesis devreye girince de 15 bine yakın işçi ve teknisyen çalıştıracağını söylemek; kapitalist sistemin yerli ortaklarıyla kurduğu (daha çok montaj) sanayilerinin nitelikleri ve amaçlarını ölçmeye yeten anlamlı sonuçlardır. Sadece bu iki örnek ve bunların yapım tarihleri gözönüne getirilince, (1934-1972) değişen dünya'da, ülkenin içte ve dışta elde ettiği yer ve olağanlar çok düşündürücü ve anlamlıdır.

Türkiye'yi kapitalist-emperyalist sisteme bağımlı tutmak istemleri, NATO ve CENTO gibi askeri bloklara üye oluşu, bilimsel veriler bir yana, ciddi hiç bir ölçütle tanımlanamayacak olgulardır.

Bütün bunlara karşın, dışta; Avrupa Güvenliği ve İşbirliği Helsinki Konferansı Nihai Belgesi'ne imza

(6) İ. Ugolkov, M. Trush, E. İ. Urazova: Sovyet Gözüyle Türkiye - SSCB İlişkileri, Yar Yayınları, 1975, İst. s. 18.

koymak, ABD ve AET ülkeleriyle önemli çelişkilere düşmek, «İslâm Ülkeleri» ve «Bağıntısız Ülkeler»le ilişki kurmak-yaklaşmak girişim ve istemleri.., içte ise; bütün bunların işliğinde, gerici egemen sınıflar ortaklığının kendi iç çelişkileri ve başta işçi sınıfı olmak üzere tüm demokratik güçlerin gittikçe artan istemleri karşısında baskı ve terör uygulamaları, (başta DGM yasası olmak üzere, işçi sınıfının sınıfsız ve sendikal gelişmelerini köstekleyici yasa girişimleri, vd..) 1976 yılında, Türkiye'yi çok önemli ve ilginç bir aşamaya getirmiştir.

Tek sözle; Türk burjuvazisinin, Helsinki Konferansı'nda özel anlamını bulan -altına imzasını koyduğu- Nihai Belge'ye uygun bir politika gütmesinin dışında, bir çözüm yolu araması olanaksızdır. Ve biliniyor ki; ülkenin ilerici ve tüm demokratik güçlerini; tarihi zorunluluk olan işlevlerini geliştirecegi açiktır.

Bugün artık, uluslararası yumuşama (detant), döneninde, Türkiye için bu sanayi komplekslerini sağlamanın koşullarının olgunlaştiği son yıllarda, SSCB ve diğer sosyalist ülkelerin yardımıyla kurulan sanayi kompleksleri, çıkışları bozulan uluslararası tekellerin ve onlara bağımlı güçlerin, günümüzdeki bu şantaj ve engellerin, pek o kadar önleyici olamadıklarının da kanitidırlar.

Emperyalist güçlerin bölgesel gerilimler, tehditler, kurtuluş hareketlerini silahla bastırma girişimlerine karşı, Helsinki Avrupa Güvenliği ve İşbirliği Konferansı kararlarını⁷ imzalayan Türkiye, Jeopolitik duru-

(7) Daha fazla bilgi için bkz. Helsinki (Avrupa Güvenliği ve İşbirliği Konferansı, Nihai Belge bölümü, Sorun Yayınları, İst. 1976).

munu da gözönüne alarak detant ilkelerine sadık kaldığı sürece, ekonomisini sağlıklı bir biçimde geliştirebilecektir. Bu bakımından, artık çıkarlarını daha geniş bir platformda değerlendirmeye başlayan Türkiye burjuvazisinin, son iki ekonomik ve politik çabasına deşinmek istiyoruz.

Bunlardan birincisi, ülkenin giderek «bağlantısızlar» blokuna doğru sokulması ve SSCB ve diğer sosyalist ülkelerle ekonomik ve politik ilişkilerin geliştirilmesi yolundaki son günlerde görülen yoğun çabalardır. Diğer ise Batılı güçlerin Dünya Bankası aracılığıyla Türkiye'yi kapitalist dünya iş-bölümünde, yeni geliştirilen dünya politikalarına uygun bir biçimde, tutmak için yaptığı son önerilerinin, yerli sanayici çevrelerce reddedilmesidir⁸.

Son zamanlarda, Türkiye'de bazı sanayici çevreler, yabancı sermaye, «milli sermaye» ayırımı yapmaktadır

(8) Milliyet Gazetesi, 4 Haziran 1976. Hürriyet Gazetesi, 3 Haziran 1976: «İktisadi Kalkınma Vakfı genel başkanı Ertuğrul Soysal, Dünya Bankası uzmanlarının»... her ülkenin öteki ülkelere göre daha ucuz ürettiği malların üretiminin uzmanlaşmasını, öteki malların ise dış ülkelерden satın alınmasını ön gören görüşü temel aldıklarını»... söyleyen heyet üyelerine «Geri kalmış ülkeler karşısında 20 yıl önceki kafaya hareket etmeyin, bu ülkeler sanayileşmelerinin engellenmesine göz yummayacaklardır. Türkiye, dikey bir sanayileşmede kararlıdır. Bunun alt yapısını ve bütün gereklerini yerine getirecektir. Bu iş deri ve tekstil gibi alanlarda uzmanlaşmakla olmaz. Sizin düşündüğünüz bir yandan Türkiye'nin rekabetinden kaçınmak, bir yandan da Türkiye'ye deri ilacı, tekstil makinası gibi şeyleri satmaya devam etmektir. Bu 20 yıl önceki mədədir». demiştir. Dünya Bankası heyet üyeleri Ankara'daki temaslarında da küçük sanayının geliştirilmesi üzerinde durmuşlar, ancak bu görüşleri Türk yetkililerince reddedilmiştir.»

dırlar. Ancak gerçekte «milli sermaye» dedikleri, emperyalist ülkelерden alınan patent, lisans ve know-how'lardan başka bir şey değildir. Elinizdeki kitapçık, emperyalistlerin patent, lisanslar ve know-how'larla, büyük kârlar elde ettiklerini örneklerle açıklıyor.

Bu kitapçık, bu sorunları, ulusal ve uluslararası yönleri ile ve geniş olarak açıklamaktadır. Bu nedenle kitabın, Türkiye'de ilerici çevrelere yeni bir açılım getireceği kanisındayız.

Haziran 1976

SORUN YAYINLARI

BİRİNCİ BÖLÜM

BİLİMSEL ve TEKNOLOJİK DEVRİMİN NİTELİĞİ ve TEMEL EĞİLİMLERİ

20. yüzyılın ortalarında kendini açıkça gösteren bilimsel ve teknolojik devrim, dünya üretici güçlerindeki gelişmenin daha önceki bütün evrelerinde ortaya çıkmıştı. Özgül özelliklerinden biri, üretim yöntemlerini kökten değiştirmeye, yeni yüksek derecedeki üretken araçları ve yeni donatımları kullanma olanaklarını ön gören, bilim ve teknolojideki bir çok yeni dalın doğuşu oldu. Ayrıca, bir faaliyet alanındaki ilk buluşlar, hızla diğer bir çok faaliyet alanlarına da yayılarak bilimde ve teknolojideki hızlı ilerlemeyi sağladı. Atomik parçalanma sadece bir nükleer enerji sanayisinin doğmasına neden olmadı, aynı zamanda sanayide, tarımda, tipta, izotop ve radyasyonların geniş çapta kullanılması yolunu açtı ve deniz suyunu tuzdan arındırma sorununu çözümledi. İnsan zekası, peykleri yarattı ve böylece insanın dış dünyaya nüfüz etmesiyle, yeni uzay käreleri kavramları da doğmuş oldu. Yeryüzü radyasyon kuşağıının bulunuşuna, güneş sistemindeki gezegenlerin ve Ay'ın keşfine, ayrıca bunların bir çok sırlarının çözümlenmesine, evrenle ilgili bilgilerimizin genişlemesine, aynı zamanda yeryüzü koşullarına göre ölçülebilen bir çok yıldız galaksileri yasalarının yeniden gözden geçirilmesine yolaçtı. Uzay araştırması, dünyamız yasalarının tüm evrene uygulanabilirliğini savunan kavramları değiştirerek, uzak dünyaları yaklaştırıldı.

Uzay keşfindeki ilerleme, doğrudan veya dolaylı

olarak meteoroloji, coğrafya ve jeoloji gibi değişik bilgi alanlarındaki ilerlemeyi hızlandırdı. Suni yeryüzü peyklerinin gelişmesi, sadece yeryüzü, kıtalar, denizler ve okyanuslara bağlı olan değişik ölçülerini denetlemekle kalmadı, aynı zamanda maden kaynaklarının yerlerini belirten etkili araçlarla insanlığın ilerlemesine büyük katkılarda bulundu. Peykler, özellikle, radyo ve televizyon haberleşme alanlarında ve meteorolojide etkili oldu.

Sibernetik bilimin pratik uygulanışıyla, hem yeni hem de eski üretim dallarından daha yeni ve yüksek bir aşamaya, otomasyona geçildi. Haberleşmenin geniş ölçüde ilerlemesi, bilgi sayılarının daha yaygın bir biçimde kullanılması, sanayideki ve diğer ekonomik sektörlerdeki yönetimin niteliğini ve yöntemlerini değiştirdi. Geçmiş yıllarda, SSCB'de dahil bir çok ülkede, girişimlerin teknolojik üretim ve ekonomik yönetimleri konusunda hesaplama merkezlerinden oluşan bir sistem kuruldu.

Özellikle, Amerika'dakiler olmak üzere, bazı burjuva bilim adamları, modern bilimsel ve teknolojik devrimi, ya «ikinci sanayi devrimi» ya da «teknolojik devrim» olarak tanımlarlar. Bu, sadece maddi üretimi değil, aynı zamanda bütün diğer faaliyet alanlarını da kapsayan bir tanımlama olarak, bilimsel ve teknolojik devrimin gerçek niteliğini yansıtmez.

Her ikisi de («ikinci sanayi devrimi» ya da «teknolojik devrim» -ç) onun, (bilimsel ve teknolojik devrimin) özgül özelliklerini ve toplumsal ve ekonomik sonuçlarını hesaba katmazlar. Bu özelliklerden biri de, insanın tüm çalışma alanlarında bilimin etkisinin ve üretici bir güç olarak rölünün artmasıdır.

1950-1969 döneminde, kapitalist dünyada, her sanayi dalında istihdamdan ve sermaye yatırımlarından

çok, bilimsel personel ve araştırma giderleri oranı, çok hızlı bir artış gösterdi. Bilimin yeni rolü, pratik için yol gösterme gücünde saklıdır. Ve amacı sadece üretimin doğrudan gereksinimlerinin değil, aynı zamanda kendi gereksinmelerini ve gelişme yasalarının da yerine getirilmesinde yaptığı teorik araştırmadır.

Modern bilimin karakteristik bir özelliği de, deneymide ve araştırmadaki başarılar için, teknolojinin sağladığı donatıma, aygıtlara ve gereçlere bağımlılığıyla sanayileşmesidir.

Bilim ve teknoloji her zaman birbiriyle kaynaşmıştır; tarih boyunca bu ikisi, karşılıklı olarak birbirlerini etkilemiştir. Aynı zamanda, modern teknolojinin önemli bazı yeni özellikleri de bulunmaktadır: ussal çalışma payının çoğalması ve otomasyon nedeniyle insanın üretim sürecindeki katılma payının azalması.

18. yüzyılın sanayi devriminden farklı olarak, bilimde ve teknolojideki modern devrim, tek tek ülke gruplarını değil, bir bütün olarak tüm dünyayı etkiler. Önümüzdeki bir kaç yıl içinde, haberleşme biçimlerini, meteorolojiyi, denizciliği vd. köklü bir biçimde geliştirme konusunda insanlık, artık uzay araştırmalarının sonuçlarını kullanabilecek.

Bütün ülkeler, bilimsel ve teknolojik devrimin etkisini hissediyor. Ancak bunun, toplumsal ve ekonomik sonuçları, toplumsal yapıya, ekonomik gelişmeye, her ülke ve bölgedeki diğer özgül faktörlere bağlı olarak değişir. Farklı toplumsal çalışma alanlarındaki etkisi de çeşitliidir. Bilimin kendisinde, doğa biliminde devrim, 20. yüzyılın ilk yarısında başladığı için, yeni eğilimler de 1950'den sonra görülmüştür: pratik uygulamaların yoğunlaşması; bilimsel buluşların keşfinde zamanın kısalması, uygulama deneyiminin bir yerden

bir yere ulaştırılmasını sağlayan uzman kurumlarının kurulması.

Pratik gereksinimler, doğa ve insan bilimlerinde yeni bilgi alanlarının doğmasına neden oldu. Toplumsal psikoloji, ekonometri ve bilimlerin ortaya çıkmasıyla beraber ekonomi politikte, dil biliminde, tarihte ve felsefede yapılan araştırmaların nitelik ve yöntemleri değişti.

Son yıllarda, maddi üretim alanında, bilgi sayalar, nükleer enerji donatımlı istasyonlar, uzay araçları ve yeni sanayileri hizmete sokan girişimler için donatım üreten yeni sanayilerin oranında büyük bir artış oldu. Bu yeni sanayilerin bir kısmı, son zamanlara kadar dünya üretiminde ilk sırayı tutan otomobil ve petrol rafine sanayilerinin büyümeye oranlarını geçti. Bu bakımından, durgun bir durumda olan veya yavaş yavaş gelişen «geleneksel» (kömür ve tekstil sanayileriyle demiryolu taşımacılığı) ve hızla ilerleyen «gelişmeci» sanayiler (genellikle, kimya sanayi, havacılık ve elektrik enerjisi üretimini kapsarlar) olarak şimdiden kadar ayrılan ekonomik sektörlerin eksiklikleri, doğrudan doğruya yeni teknolojilerle işbirliği yapan (elektronik ve nükleer sanayiler gibi), yeni dallarla giderilecektir.

Bu sanayi grupları, birbirlerine yakından bağlıdır ve çalışmalarını birbirlerine göre ayarlarlar. Uzay gemisi yapımı için, sadece elektronik ve sanayi malzeme-araçlarının üretimine gereksinme duyulmaz, aynı zamanda ısuya dayanıklı alaşımlardan özel amaçlı kumaşlara kadar, geniş bir malzeme dizisine de gerek vardır. Nükleer enerji istasyonlarının etkili bir biçimde işlemesi ve ekonomik yapımı, onlara değişik nükleer hammaddeler ve diğer ana ürünlerini sağlayan maden-işletme ve demirli veya demirsiz maden

sanayi girişimlerinin teknik düzeyine bağlıdır; aynı zamanda gerekli donatımı sağlayan makina yapımına, ülkede varolan enerji sistemlerinin kapasitelerine de bağlıdır.

Gördüğümüz gibi, bilimsel ve teknolojik devrimden doğan yeni sanayilerin gelişmesi daha çok, ileri makina yapımı, metalurji ve kimya sanayilerine vd. bağlıdır. Otomasyonda, hesaplamada, nükleer uygulamalarda ve diğerlerindeki en son başarılar, sadece yeni sanayilere değil, aynı zamanda, geleneksel sanayilere de sokuluyordu. Genellikle, yeni iş araçlarının daha geniş biçimde kullanımı ve teknolojik ilerlemeler, köklü olarak üretimin karakterini değiştirirler. Örneğin, kısa bir süre önce mikro-organizmalar, sadece özel besin ve kimya sanayileri girişimlerinde uygulama olanağı buluyordu. Şimdi ise bunlar, suni protein üretiminde, madenlerin işletilmesinde ve daha başka alanlarda, petro-kimya sanayi tarafından kullanılmaktadır.

Nükleer fizik ve uzay alanlarındaki araştırmaların karmaşıklığı, örneğin, daima daha güçlü makinaların, özellikle, havacılıkta, planlaması ve yapımı, bilimsel ve teknik ilerlemelerin getirdiği önemli sorunların birlikte çözümü, bir çok ülkenin kaynaklarını ve uzmanlarını bir araya getirmelerini gerektirdi. Bu nedenlerin hepsi, politik ve ekonomik yaşamın, uluslararası dalyanışmanın ve uluslararası iş-bölümünün daha da genişlemesini hızlandıryor.

Genellikle, modern ulusal ekonomideki yapısal değişimeler, kafa emeğinin toplumsal emekteki rolü üzerinde daha büyük etkilerde bulundu. Bu da, varolan eğitim sisteminin yeniden kurulmasına, hazırlanan mesleklerin geniş ölçüde yeniden örgütlenmesine yol açar.

Bilim ve teknolojideki devrim, özellikle askercil bilime önemli etkilerde bulundu. Bir çok ülkenin ordularının nükleer mermilerle donatımı ve bilgi sayarların askercil bilimde kullanılması ve diğer modern buluşlar, stratejide taktikte, eğitim ve kumanda da köklü bir değişmenin olmasını sağladı. Ekonominin nice ve nitel özellikleri, doğanın elverişli kaynakları ve insan gücü, sadece tarihin parçasıdır. Bir ülkenin bilimsel ve teknolojik gelişme düzeyi, bilim işçilerinin sayıları ve özellikleri, bilimsel kurumlarının durumları ve yeri gibi, diğer faktörler de daima daha belirgin bir şekilde kendilerini gösteriyorlar.

Bilimsel ve teknolojik devrimin sonuçları, her geçen yıl önemli ölçüde uluslararası ekonomik ve politik ilişkileri etkiliyor. Onun etkisi altında dünya ticaretinin yapısı ve bileşimi de değişiyor. 1955-1964 döneminde ilerleyen sanayilerin ihracatı, örneğin, 2.7 kattan daha fazla arttı ve sanayileşmiş ülkelerin toplam ithalatının beşte üçünü karşıladı. Aynı dönemde, toptan ticaret hacmi hemen hemen iki kat arttı. Giderek (1965-1967), toptan mal ve ticaretindeki payları büyük olmamasına karşın bilgi sayarlar, nükleer güç istasyonları ve benzeri gibi yeni sanayi ürünlerinin dış ticarette büyük rol oynamaya başlamalarıyla bu eğilim belirginleşti. Aynı zamanda, patentler ve lisansların da, kalkınmış kapitalist ülkelerin ödemeler dengeinde çok daha büyük bir rol oynamaya başladığı görülüyor. Bu kesimdeki ödemelerin toplam hacmi yılda binlerce milyon dolarlık bir harcamayı gerektirmiştir.

Yeni teknoloji gelişirken, sonuçları gittikçe artarak, dünya politikasının odak noktaları durumuna gelir. Sovyetler Birliği'nin insiyatifinde, son yıllarda, nükleer denemelerin yer üstünde, su altında ve at-

mosferde yasaklanması konusunda, uzayı keşfeden ve kullanan devletlerin faaliyetlerini denetleyen ilke-lerin getirilmesi konusunda bir çok uluslararası anlaşmalar imzalandı. Deniz ve okyanus dipleri de uluslararası yasalar kapsamına giriyor.

Aralarında Robert Theobalt, Linus Pauling ve J. Myrdial'in de bulunduğu bir çok yabancı bilim adamı bilimsel ve teknolojik devrimi «nükleer çağın», «si-bernetik veya uzay çağının»¹ gelişisi olarak tanımladı. Bu tanımlama sadece eksik değil, aynı zamanda bilim ve teknolojideki köklü değişimelerin neden olduğu değişik eğilimler arasındaki karşılıklı ilişkileri ve bir-birine bağımlılığı da yansıtmayan bir tanımlamadır. Sermaye yatırımının bilimsel olarak gerçekleştirilmemesi, insan enerjisinin eğitimi, uygun bir kalkınma stratejisinin saptanması vd. için çeşitli temel eğilimleri belirtmek önemlidir. Ünlü İngiliz bilim adamı John Bernal, bunu yapmaya çalıştı ve savaş sonrası dönem için şu üç eğilimi belirledi.

İlk eğilim, sadece nükleer enerjinin keşfine değil, aynı zamanda yeni enerji üretim yöntemlerinin (mag- neto-hydrodynamic generation)² geliştirilmesine de bağlı olarak varolan tükenmez enerji kaynaklarıdır.

İkinci eğilim, John Bernal'a göre, bilgi sayarla-rın icadının getirdiği makinanın ve insanın yeni bir

(1) 1964 yılında ÖZEL ÜÇLÜ DEVRİM KOMİTESİ MANİ-FESTOSU yayınlandı: Bu manifesto'da modern çağ, üç devrimle tanımlanır: Siber netik, askeri ve teknolojik, siyasi haklar. Bu Manifesto, Amerikalı ve İsveç bilim adamlarından Pauling, Myrdial vd. tarafından imzalandı. «Üçlü Devrim» *World Economics and International Relations*. No. 4. 1965, s. 81-90

(2) Magneto-hydrodynamic generators (MHG) : Manyetik bir alandan geçen yüksek ıslı iyonlaşmış gazların ısısını doğrudan elektriğe dönüştürürler.

ortak yaşama biçimine doğru yönelmesi. İlk önce, insan makinayı kullandı. Şimdi ise, insan ve makinalar bir bütün oluşturuyorlar. Gelecekte birlikte düşünmeyi öğrenmek zorunda kalacaklar.

Böyle bir tahmin için akla yakın nedenler var. Hesap makinasından başka bilgi sayarlar da çok **yakın** bir gelecekte insan zekasının diğer fonksiyonlarını yerine getirmeye başlayacaklar. Bio-kimyadaki buluşlar, muhtemelen, «düşünen» programları (keşfe yarayan programlama) oluşturma çabalarının gerçleşmesiyle sonuçlanacaktır.

Üçüncü eğilim, biyolojik sürecin niteliğinin daha derinden taranmasıdır. 20. yüzyılın ortalarında bio-kimya ve ultra bio-kimya alanında elde edilen buluşlar, sadece genetikler ve genetik yasasının mekanizmasını açıklama olanağını değil, aynı zamanda denetlenen dirimsel sürecin gerçek halkasına yaklaşma olanağını da verir.

Son yıllarda yeni bilim ve teknoloji alanlarının doğmasına neden olan müsbet bilimlerin, (fizik, kimya, matematik ve biyoloji) iç içe geçtiği görüldü. Yeni bir bilim dalı Bionik'tir; amacı, canlı doğa süreçlerinin esaslı bir biçimde incelenmesi temeli üzerinde, makina yapım ve teknoloji sorunlarını çözmektir. Kalıtım, metabolizma ve diğer biyolojik süreçlerin yeni denetim ilkeleri, öyle görünüyor ki, tek hücrelerin ve tüm organizmaların dirimsel faaliyetine, matematik, fizik ve kimyasal yöntemlerinin uygulanmasına kadar varacak.

Bernal'ın tek tek ele aldığı bilimsel ve teknolojik devrimin bu üç eğilimine, bir dördüncüsü eklenebilir. Yani, uzayın fethi, ki bunun her yıl teknoloji ve ma-

kına yapımının gelişmesine, bilimsel araştırmalara ve evrenin tanınmasına daha büyük etkisi oluyor. Uzay denemeleri ve ölçümlerinin, elementer fizikteki, astronomideki, biyolojideki ve daha başka alanlarda- ki sorunların çözümünde yardımları oldu.

Bilimlerin bu tür karşılıklı ilişkileri ve birbirlerine böylesine bağlanması, sadece sibernetiksiz yönlen- dirilemeyen, uzay araştırmasının karakteristiği değildir. Değişik ekonomik sektörlerde, bilimde ve teknolojide kimyasal ilerlemelerin geniş ölçüde uygulanması, kimya ve diğer bilimler (fiziksel kimya, bio-kimya vd.) arasındaki sınır çizgisinde oluşan yeni bilim dalları gözönüne alınırsa, kimya da (modern bilimsel ve teknik devrimi karakterize eden ana eğilimler arasına katılabılır.

Son zamanlarda, devrim hızla gelişmeye başladı, sonuçları da birçok ülke tarafından uygulanmaktadır. Örneğin, bilgi sayarlar 1950 öncesinde kullanılmaya başlandı. İlk nükleer enerji istasyonu 1950'lerin ortasında SSCB'de yürürlüğe girdi. İlk Sovyet Sputnik'i -dünyanın ilk insan yapımı peyki- 1957'de uzay çağını açtı.

Birbirinden ayrı ekonomik sektörlerin eşit olma- yan gelişmesinin şiddetlenmesiyle birlikte, bilim ve teknolojinin yeni dallarının ortaya çıkması nedeniyle, modern bilimsel ve teknolojik devrimin bir başka ka- rakteristik özelliği de sosyalist ve ileri kapitalist ülkelere, gelişmekte olan ülkeler için bilimsel ve teknolojik devrimin toplumsal ve ekonomik sorunlarının temelde farklı olmasıdır. Bu kitapçık, «Üçüncü Dünya» olarak tanımlanan ülkeler üzerinde, bilimsel ve teknolojik devrimin yaptığı etkinin bazı durumlarını inceliyor.

İKİNCİ BÖLÜM

İLERİ KAPİTALİST ÜLKELER ve SOSYALİST DEVLETLERDE BİLİMSEL ve TEKNOLOJİK DEVRİMİN GEİŞMESİNİN ÖZGÜL ÖZELLİKLERİ

Emperyalizmin ve reformizmin ideologları; Sovyetler Birliği'nin barış içinde birarada yaşama politikası doğrultusunda, dünya ekonomisi çatısı altında, bilim, teknoloji ve üretim alanlarındaki bağları güçlendirmesini, iki karşıt sosya ekonomik sistem arasındaki temel farkların ortadan kalktığını bir belirtisi olarak göstermeye çalışıyorlar.

Bunlar, bilimsel ve teknolojik devrimin, kapitalizmin ve sosyalizmin niteliğini değiştirdiğini, birbirlerine daha çok yakınlaştırdığını, yeni bir «sentetik toplum»a dönüştürdüğünü iddia ederler. Dikkat edilirse, bu «yeni» toplum, hemen hemen kapitalizmden yana herşeyi benimser, fakat, sosyalizmden yana hiçbir şeyden esinlenmez. («kapitalizmin dönüşümü», «birleşme» ve benzeri teoriler gibi.)

Bilimsel ve teknolojik devrimin eğilimlerinin bu şekilde yorumlanması, bilimsel olmaktan çok uzaktır. Bunun, sosyalist ve kapitalist ülkelerde varolan güncel toplumsal ve ekonomik süreçlerle hiçbir ortak yani yoktur. Lenin, daha 1913'lerde, *Büyük Bir Teknik Başarı* adlı makalesinde, sosyalizmin ve kapitalizmin altında, teknolojideki ilerlemeden yararlanmaktadır amacıyla farklarını ve bunun sosyo-ekonomik sonuçlarını belirtti. Kapitalizm de, bilim ve teknolojideki ilerlemelerin etkin nedeni, kâr çabasıdır. Oysa, sömürge-

den kurtulmuş, özgür bir toplumda, çalışan insanın refahı en yüksek ilerleme amacıdır. Bilimsel ve teknolojik devrimin başlangıcını izleyen dönem, Lenin'in tezlerini doğruladı.

Modern emperyalizmi çözümlemeğe çalışırken onun, iki toplumsal ve politik sistemin yeni mücadele koşullarına, bilimsel ve teknolojik devrimin istemelerine, kendisini uyarlama konusundaki çabalarından doğan yeni görüşümlerini de, kişinin, gözönünde bulundurması gereklidir.

Burjuvazinin savunucuları tarafından, üretim araçlarının ortadan kalkması ve kapitalist pazarın kendiliğindenlik unsurunun dizginlenmesi olarak sunulan, artan tekelci devlet eğilimleri, ilk önce dikkate alınmalıdır.

Gerçekten, burjuva devletin ekonomiye müdahalesi, belli bir dereceye kadar kendiliğinden pazar unsurunu kaldırır, daha geniş ölçüde ve daha sabit bir oranda, makinalı üretimin yenilenmesini ve eğitim sisteminin kısmi yeniden örgütlenmesini harekete geçirir. -Bütün bunlar, daha yüksek bir üretmeye etkili biçimde yardım eder.-Bununla beraber emperyalizmin, bütün insanlığın refahını yükseltmek için çok büyük olanaklar getiren, bilim ve teknolojideki ilerlemelerinlığında, kapitalist sistemin sömürüsünü ve asalak doğasını değiştiremeyeceği önlemeler, mali oligarşî tarafından alınmıştır. Bu nedenle, bilimsel ve teknolojik devrim, kapitalizmin temel çelişkisini, yani üretici güçler ve üretim ilişkileri arasındaki çelişkiyi, daima şiddetlendirir ve içinden çıkışsız duruma getirir.

Bilimde ve teknolojideki modern ilerlemenin etkisi ve tekelci devlet önlemleri altında, sadece tek tek

kapitalist ülkelerin ulusal sınırlarında değil, aynı zamanda kapitalist-dünya ölçüsünde de, ekonominin daha ileri bir toplumsallaşması vardır. Uluslararası konsorsiyumlar ve tekelci örgütler kurulmuştur ve ekonomik bütünlleşme hızlanmıştır. Kapitalist bütünlleşme, sadece üretici güçlerin gelişmesinin kesin bir aşamasında nesnel gereklilik olduğu için değil, fakat aynı zamanda sosyalist ortaklık ülkelerine karşı bir birleşme aracı olarak, emperyalist güçlere hizmet ettiği için de meydana gelir. Bilimsel ve teknolojik devrimin başarıları aynı zamanda, eski ve yeni biçimlerde, üretim ve sermayenin yoğunlaşması ve merkezileşmesinden dolayı mali oligarşının gücünü artırmada da kullanılmıştır. Bunun yapılmasındaki amaç, sadece orta büyülükteki tekellerin değil, daha büyüklerinin de, büyük modern girişimler kurmakta mali güce sahip olmamalarıdır. Dev tekellerin ortaya çıkması bu nedenledir. ABD'de, Batı Avrupa'da, Japonya'da sanayideki eğilim, sadece büyük işletmelerce, küçük ve orta ölçekli girişimlerin şiddetle yutulmasıyla değil, aynı zamanda büyük tekeller ve korporasyonların hızlı bir biçimde birbirleriyle birleşmesiyle de olmuştur. Örneğin, ABD'de, 1967'deki 2400'e karşılık, 1969'da 5400 birleşmiş firma kaydedildi. Federal Almanya'da, 1963'deki 23 firmaya karşılık, 1969'da 100 birleşmiş firma vardı. İngiltere'de gelişen sanayilerdeki birleşen firmalar ise, 1961-1968 döneminde, azalan şirketlerin üçte birini buldu.

Tekelleşme sürecinde, üretimin yoğunlaşması, daha hızlı bir büyümeye sonuçlanır. ABD'de en büyük 500 şirket, ülkenin toplam sanayi üretiminin yarısını imal eder; İngiltere'de, 180 firma, bütün sanayi üretiminin % 40'a yakınına karşılar; Fransa'da ise, 100

tröst, toplam sanayi imalatının üçte ikisine yakınından denetler¹.

Birleşen firmalar, özellikle kimya sanayinde hızla oluşuyor. Dikkat edilirse günümüzde, süper işletmeler sistemine dahil edilen «bağımsız» küçük ve orta ölçekli girişimlerin faaliyetleri, şimdi daha geniş biçimde yaygındır. Bu girişimler, tekellerin gereksinme duyduğu, tipleri sınırlı, tek parça ve birimleri üretirler. Bunların üretimlerinin tamamı «serbest piyasaya» değil tekellere satılır. «Ortaklık» sözleşmelerinin imzalanmasından, en modern donatımın kiralananmasından vd. sonra, bunların «bağımsızlık» kuruntuları bir kenara bırakılır.

Gelişmiş kapitalist ülkelerde, özellikle ABD'de son zamanlarda «conglomerate»ler olarak adlandırılanlar, geniş olarak yaygınlaşıyorlar. Bunlar, değişik ekonomik sektörlerde, örneğin, uzay-havacılık, metalurji, ecza ve makina yapım sanayileri, hava ulaşım, vd. de iş gören güçlü bir bankanın ve çeşitli tekellerin, merkezi biçimde denetlediği şirketlerini temsil ederler.

Daha geniş bir çapta ve daha sistematik olarak teknik bilgi sayarları kullanan, bu güçlü ekonomik kompleksler, üretimi, dağıtım, pazarlamayı daha etkin bir biçimde organize etme olanaklarına sahiptirler. Üretimde uzmanlaşma ve işbirliği nedeniyle, sadece ulusal girişimlerle değil, yabancı tekellerle de rekabette, dünya pazarlarındaki konumlarını belirleyici olarak güçlendirdiler.

Bilimdeki ilerlemeler, ekonomik ve toplumsal yaşamda genellikle büyük bir rol oynamalarına yolaçtı.

(1) **World Economics and International Relations.** No: 5, 1970, s. 149-50.

Üretici güçlerin dağılışında bazı büyük değişimelere neden oldu. Bu değişimeler, gerçekten, belirleyicidirler. Ve üretim ve insan gücüyle karşılaşıldığında, bilimsel araştırmacıların yoğunlaşmasının daha yüksek düzeyinden dolayı, araştırma-üretim komplekslerinin hızlı büyümesiyle tanımlanırlar. Nüveleri, en son sanayi sektörleri girişimlerinin çevresinde olduğu, daha büyük bir bilimsel araştırma merkezidir. ABD'de, örneğin Pasadena'da bulunan, Kaliforniya Teknoloji Enstitüsü, uçak ve roket sanayi girişimlerinin bir grubunun nüvesi oldu; elektrik sanayi girişimlerinin diğer bir grubunun ise, Stanford ve Harvard Üniversitesi ve Massachusetts Teknoloji Enstitüsü'dür.

Gelişmiş kapitalist ülkelerde, bilimsel ve teknolojik devrimin sonucu olarak, toplumsal emek (iş) üretkenliğinin belirli yükselişini aksatmadı, aksine, tekelci kapitalizmin çürüme ve asalaklık özelliklerini şiddetlendirdi. Tekelci kapitalizmin çöküşü, kendisini, özellikle militarizmin gelişmesinde şiddetle belli etmiştir. 1949'dan 1969'a kadar, saldırgan NATO blokunu oluşturan ülkelerin askeri harcamaları, toplam 104,6 bin milyon dolara çıktı, yani beşbuçuk kat arttı. ABD, bu dönemde, 13,5'dan 80 bin milyon dolara yükselen, doğrudan askeri harcamalardaki büyümeye ölçüsü ve oranıyla ilk sırayı alır. Bu en zengin kapitalist ülkede, beş milyondan fazla işsiz bulunmakta, aynı zamanda on milyonlarca kişi de yoksulluk içinde yaşamaktadır. ABD hükümetince, askeri amaçlar için ayrılan bütçe fonlarının büyük bir bölümü, bir avuç büyük tekelden silah alımı için kullanıldı. Savunma Bakanlığı siparişlerinin % 40-45'i 25 tekelin payına düştü.

Bilimsel ve teknolojik devrim, insanlık için çok büyük bir potansiyele sahiptir. Bununla beraber, em-

peryalizm, bilimsel ve teknolojik devrime mizantropik ve askeri bir eğilim kazandırır. Askerileştirme, bilimsel ve teknolojik devrimi, değişik yollardan dolaylı olarak etkiler. İlk başta, kapitalist dünyadaki bilimci araştırmaların ve onların pratikteki uygulamalarının yönünü Amerikan emperyalizminin sürdürdüğü siyahlanma yarışı belirler. Bilimin askerileştirilmesi insan gücü ve maddi kaynaklarının dağılımında, bilimsel kurumlarla yapılan sözleşmelerin sonucu ve özel firmalara ısmarlanan siparişlerin belirlenmesiyle meydana gelir. Çok büyük masraflarla planlanan askeri araştırma ve harcamalarının payı, İtalya'da % 21, ABD'de % 62 arasında değişir. Askeri siparişler, bazı sanayi dallarında (havacılık, elektronik) toplam üretimin % 33-65'ini oluştururlar.

Eğer askeri harcamalardaki artışın emekçi haikin sırtına yüklenen vergilerin artırılması, eğitim, kamu sağlığı, vd. gibi sosyal gereksinimlerin sürekli ve sistemli bir şekilde azaltılması sayesinde sağlanabildiği düşünülürse, bilimsel ve teknolojik devrimin, kapitalist ülkelerdeki emekçi halk için, bir nimet değil, gereksiz bir yük olduğu açıkça ortaya çıkar.

Emperyalizm askeri hazırlıklarını yoğunlaştırıyor ve sistematik olarak dünyanın değişik kesimlerinde askeri provokasyonları köprüklüyor.

Askeri-sanayi kompleks olarak, askeri siparişleri ve yüksek kârları toplayan bir avuç tekelin ittifakı, ABD'de ülkenin dış politikasında ve iç politik yaşamı üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. ABD'de ve Batı Avrupa'da, böyle ittifakla, gerici güçleri kendi etraflarında toplarlar ve dünya barışını ciddi bir şekilde tehdit ederler.

Kapitalizmde bulunan, militarizm dışındaki diğer temel eksiklikler ve çelişkiler bilimsel ve teknik dev-

rim'de de daima açıkça ortadadırlar. Emperyalizmin çöküşü ve asalaksı doğası, pek çok yönden kendini belli etmiştir. Tekeller, gelişmekte olan ülkelerden uzmanların ayartılmasıyla, bilimsel bulguların uygun biçimlerde uygulanmasına engel olurlar vd. Burjuva yasaları, istihdam edilen bilim adamlarının meydana getirdiği bulgular ve buluşların, tekellerce satın alınmasını yasalaştırırlar. Bundan dolayı bilim adamları ve ekiplerince yapılan ve yıllarca süren araştırma sonuçları, tüm ulusun veya yeryüzündeki tüm halkların yağına kullanılıp kullanılmaması, tamamıyla mali oligarşinin keyfine bağlıdır. Ve bilindiği gibi, mali oligarşije bir tek düşünce yol gösterir; kârlar nasıl artırılır ve rakiplerin durumu nasıl zayıflatılır düşüncesi. Genellikle bu amaç, evrensel teknolojik ilerlemeleri hızlandırmakta büyük rol oynayabilen önemli bulgu, buluş ve başarıların gelişmesini engeller.

Tekeller, işverenlerin bencil çıkarlarını önemsemeden buluşlarını tanıtımaya çalışan bilim adamları ve bulucu (mucit)ların insafsızca icabına bakar. Kozmik radyoaktif şurasını bulduktan ve mesleki doğruluk gösterdikten sonra, American Telegraph and Telephone (ATT)'ın laboratuvarından aforoz edilen ve yoksulluk içinde ölen, K. Yansky'ın trajik durumu herkesçe bilinir. E. Armstrong'un benzer durumu da çok iyi bilinir. Frekans Modülasyonu araştırmasıyla ilgi lenen E. Armstrong, onlarca yılını boş yere sanayiden bağımsız olarak buluşlarının tanıtılmasına harcadı. Fakat sonunda, ATT'ın amansız baskısı onu intihar etmeye sürükledi. Özellikle askeri alanda, uygulanma olanağı bulan, buluşunun sonuçlarını göremeden öldü. Tekelleri teknolojik ilerlemeyi engellemeye iten nedenlerden biri, varolan ekonomik sektörlerde yatırıkları sermaye değerinin düşeceği korkusudur.

Tekelci kapitalizmin egemen olduğu koşullarda, bilimsel ve teknolojik devrim, yeni ve daha üst düzeyde ekonominin toplumsallaşması sürecini kolaylaştırsa da, kapitalizmin sadece bütün çelişkilerini ağırlaştırmakla kalmaz, yeni çelişkileri de daima daha büyük ölçülerde davet eder. Emek, sermaye, üretimin toplumsal niteliği ve denetiminin tekelci devlet niteliği arasındaki çelişkiler şiddetleniyor. Kapitalizmin, bilimsel ve teknolojik devrimin yarattığı çok büyük olanakların tüm toplumun yararına kullanılması konusunda getirdiği engeller, sadece emek ve sermaye arasındaki karşılığın değil, ulusun ezici çoğunluğunun çıkarları ve mali oligarşi arasındaki karşılığın da derinleştiğini gösterir.

Bilimsel ve teknolojik devrim, kapitalist ülkelerin gelişmesindeki dengesizliği de şiddetlendirdi. Ve emperyalist güçler arasındaki çelişkileri ağırlaştırdı. SSCB Bilimler Akademisi, Dünya Ekonomisi ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü tarafından verilen verilere uygun olarak, İkinci Dünya Savaşı sonrası, yirmi yıl boyunca, kapitalist dünyanın büyük sanayi üretiminde ve ihracatında emperyalist devletlerin payı tablo da görüldüğü gibi değişti:

Tablo, aralarında elektronik sanayi, bilimsel ve teknolojik devrimin de bulunduğu bazı sanayi dallarında ABD'yi geçen Japon ekonomisinin, savaş sonrası dönemde, en hızlı biçimde gelişen ekonomi olduğunu gösteriyor, Japonya ve Federal Almanya'nın savaş sonrası kalkınmasından farklı olarak, İngiltere'nin kalkınması, düşük büyümeye oranlarıyla belirlenir ve birkaç sanayinin teknik düzeyinde bazı ülkelerin oldukça gerisinde kalır. Kapitalist dünya sanayi ve dış ticaretinde ABD'nin durumunun zayıflaması daha

yoğun bir sermaye ihracı ile önemli ölçüde dengeli-
di, bilim ve teknolojideki üstünlüğü sürdürdü. 1958-
1967 döneminde, ABD dış yatırımlarını, tüm kapitalist
ülkelerin toplam yatırımlarının yarısından fazlasını
bulan bir tutara (meblağ) vararak iki katından daha
fazlasına çıktı. Özellikle Batı Avrupa sanayiinde, top-
lam 41,4 milyar doları bulan ABD dış yatırımları, 1969'a
kadar 141 milyar dolara yükselerek hızla arattı. İngil-
tere, Federal Almanya ve diğer Batı Avrupa ülkle-
rinde ABD tekelleri, petrol, kimyasal maddeler, elek-

Ülke	Yıllık Sanayi Üretim Oranı	Kapitalist dünya büyük sanayi üre- timindeki payı		Kapitalist dünya İhracatındaki payı	
	%	%	%	%	%
	1949-1969	1948	1969	1948	1969
ABD	4,5	55,8	43,4	23,8	16,0
BATI AVRUPA	6,2	30,4	32,8	33,0	49,5
İNGİLTERE	3,1	11,9	7,1	12,1	7,7
FED. ALMANYA	10,1	4,2	9,4	1,1	12,1
FRANSA	5,5	4,5	4,6	3,8	6,3
İTALYA	8,5	2,2	3,6	2,0	4,9
JAPONYA	15,8	1,3	8,5	0,4	6,5

trik aletleri, araba motorları ve bilgi sayar üretiminin oldukça önemli ya da büyük bir kısmını denetlerler.

Eşit olmayan ekonomik gelişme, kapitalist dünya pazarında daha da şiddetli rekabete yolaçar. Bu bakımından ABD'de tekellerle beraber Batı Avrupa, Kanada ve diğer ülkelerdeki yardımcı şirketler ve hatta ABD sermayesinin denetlediği karma şirketlerce üretilen mallar daima daha büyük tutarlarda dünya pazarlarına sokuluyor.

Avrupa Serbet Ticaret Birliği (EFTA) ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) arasındaki ticaret savaşı şiddetleniyor. Askeri bloklardaki ortaklık bile, bu örgütlerde üye ülkeler arasındaki çelişkileri hafifletmedi. Aksine, son birkaç yıl içinde «Ortak Pazar» ülkeleri arasındaki anlaşmaları keskinleştirdi. Tarım, ulaşırma ve parasal bütünlük sorunlarını çözümlemeye çalışmak onları, birliğe götürmeden, aksine aralarında anlaşmazlığa yolaçtı.

Dış ticaret ve sermaye ihracından başka patentler ve lisansların satımıyla, dış ve iç pazarda tekellerin gerçekleştirdiği bilimsel ve teknolojik başarılar da emperyalist güçler arasındaki çelişkilerin kaynağını oluşturdu. İhracat malları ve doğrudan doğruya sermaye yatırımları biçiminde patentlerin ve lisansların ihracı, tekellere yüksek kârlar getirir. Sermaye yatırımı durumunda olan patent ve lisanslar bu yoldan yabancı firmaların denetimine girer. Karşılıkları da genellikle, onları ele geçiren şirketlerin hisse senetleriyle ödenir. Patent ve lisansları böylece ele geçiren büyük firmaların teknolojik başarıları ve bilimdeki gelişmeleri tekelleştirmesi, sadece rakipler arasında şiddetli rekabetin doğmasına neden olmaz, aynı za-

manda teknolojik ilerlemenin gelişmesine de engel olur.

20. yüzyılın ikinci yarısıyla birlikte, emperyalist güçlerin bilimsel ve teknolojik potansiyeli, emperyalistler arasındaki rekabette başarıyı saptayan ve önemi giderek artan, bir faktör durumuna geldi. Amerikan emperyalizminin patent ve lisans ticaretinde ve en son, ileri bir takım sanayilerde egemen konumunu sürdürmesi sayesinde, ABD ve Batı Avrupa arasındaki «teknolojik uçurum», ABD'de bilimsel araştırma ve deneysel planlama alanında yapılan büyük harcamaların bir sonucu olarak ortaya çıktı.

1969'da, bu amaçlarla yapılan harcamalar, bütün Batı Avrupa ülkelerinden bir kaç kat artarak, 26 milyar dolara ulaştı. Bu açığı kapamak için, bir çok Fransız ekonomisti, Birleşmiş Milletler İktisadi Kalınma ve İşbirliği örgütü (OECD) çatısı altında Batı Avrupa ülkeleri arasında çok yönlü işbirliğini yerleştirmeyi önerdiler.

Bu önerilerin gerçekleşmesi, belki de bir dereceye kadar ABD'nin üstünlüğünü zayıflatabilir, fakat ortadan kaldırıramaz. Batı Avrupa ülkeleri için bunu gerçekleştirmenin yolu, güçlü bir bilimsel ve teknolojik potansiyele sahip olan, en başta Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkelerle geniş çapta işbirliğini gerçekleştirmektir. Toplumsal sistem farklılıklarını gözönüne almaksızın, bütün Avrupa ülkelerinin bilimsel çabalarının birleşmesi, dünyadaki teknolojik ilerlemeyi hızlandıran etkili bir faktör olabilir.

Bilimsel ve teknolojik devrimin gerçekleştirdiği sonuçların tekellere maledilmesi, emekçi halk ve mali oligarşi arasındaki uyuşmazlığı ağırlaştırdı. Gelişmiş

kapitalist ülkelerde, bilimde ve teknolojideki ilerlemenin meyvelerinden bütün toplumun yararlandığını savunan emperyalizmin savunucularının iddialarının aksine, gerçekte bu meyveler, esasen bir kaç büyük mali güçe sahip iş adamının eline düşer. Örneğin, yeni teknolojilerin uygulanması ve emeğin yoğunlaşması nedeniyle, emek üretkenliği gerçekten hızla yükseldi. Bununla beraber, üretimin birim (ünite) başına düşen maliyeti birden bire düştü. Amerikan ekonomisti Cictor Perlo, 1958-65 döneminde ABD'de ileri sanayi işçilerinin emek üretkenliği % 53 artarken, gerçek ücretlerinin ise, % 18 arttığını hesapladı. Ve ücretlerdeki bu önemsiz artışın da, sadece etkili grev hareketlerinin bir sonucu olarak kazanıldığı açıktır.

Emperyalist devletler tekellerinin aralarındaki ekonomik gelişme farkının daha da çoğalması, gelişmekte olan ülkelerin yağmalanmasının ve sömürülmesinin şiddetlenmesiyle sonuçlanır. Tekeller, bu amaçla bilim ve teknolojideki ilerlemeyi kullanırlar. 1960 yıllarının başında, ABD'de, Batı Avrupa'da ve İngiltere'de mamül malların üretimi, üçüncü dünya ülkelерinin ürettiklerinden 10.6 kat daha fazlaydı. 1970'de bu rakam, on iki kattan daha fazla arttı. İleri kapitalist ülkelerde, 1961-71 döneminde ulusal gelirdeki yıllık ortalama artış, 300 dolar idi. Bu rakam gelişmekte olan ülkelerde ancak 10 dolardı. Kaptalist sistemin çatısı altında çözümlenemeyecek olan az gelişmiş ülkelerin ekonomilerini emperyalist ülkeler düzeyine çıkarılması sorunu, bu gerçeklerin ışığında, daha da keskinleşmekte ve yeni çelişkiler doğurmaktadır.

Bilim ve teknolojinin gelişmesinde, sosyalist ve kapitalist ülkeler için ortak olan eğilimler vardır. Binalar arasında en önemlileri: teorik araştırmalar (kuan-

tum mekaniklerinde rölativite teorisinde), yeni sanyilerin gelişmesi, değişik ekonomik sektörlerde matematiksel yöntemlerin kullanımının yaygınlaşması, makinaların, ünitelerin ve girişimlerin büyütülmesi, teknolojik ilerlemelerin makinalaştırılması ve otomasyonu, bir çok yeni girişimlerin ve laboratuvarlarının donatımlarındaki farklılıkların azaltılmasıdır. Buna karşı, bilimsel ve teknolojik devrim, sosyalist ve kapitalist ülkelerde farklı koşullarda gelişiyor. Sosyalist ve kapitalist sistemlerde bilimsel ve teknolojik devrimin toplumsal ve ekonomik sonuçları da temelden farklıdır.

Üretim araçlarının özel mülkiyeti ve insanın insan tarafından sömürlümesi üzerine temellenmiş kapitalist sistemde, bilimsel ve teknolojik ilerlemelerin sonuçlarından yararlanma, emperyalist güçlerin, bir avuç tekelinin bencil çıkarlarına ayrılr. Diğer yanda ise, sosyalizm, beşeri çabanın sonuçlarıyla bilimsel ve teknolojik devrimin sonuçlarını, son kertesine kadar bütün toplumun çıkarına kullanılmasını, her bireyin kültür ve yaşam düzeyinin yükseltilmesini sağladı. Bu nedenden ötürü, iki sistemde oluşan toplumsal ve ekonomik sonuçlarda çok büyük farklılık vardır.

Gelişmiş kapitalist ülkelerde, bilimsel ve teknolojik devrim, tarımda küçük ve orta büyülükteki çiftliklerin milyonlarcasının yokmasına ve sanayide, daima daha geniş biçimde otomasyon ve bilgi sayaların kullanılmasının sonucu olarak, işsizliğin yükselmesine ve uluslararası işlerde askeri hazırlıkların artmasına yolaçtı.

SSCB ve diğer sosyalist ülkelerde, bilimde ve teknolojideki en son ilerlemelerin maddi üretimin temelleri üzerinde gelişmesi, tam istihdamla düzenlenmiş emekçi halkın kültürel ve yaşam düzeylerinde sağ-

ılıklı bir yükselişi garantiler. Bu ülkeler, bilimsel ve teknolojik ilerlemeleri, kafa ve kol emeğinin bütünlüğe sürecini çabuklaştırmakta kullanırlar. Planlı ve elverişli ekonomik kalkınmayı başarırlar ve dünyada sürekli barışın yerleştirilmesini sağlarlar.

Bilimsel ve teknolojik devrim, üretici güçlerin, daha önceki bütün evrelerinin bir sonucudur. Bu nedenle, bir ülkenin ekonomik, bilimsel ve teknolojik potansiyeli belirleneceği zaman, sadece yeni sanayilerin meydana getirdiği durumlar dışında, eski gelecek sanayiler ve halkın kültürel düzeyi de gözönüne alınmalıdır. Bu bakımdan sosyalist ve kapitalist sistem arasındaki yarışmanın değerlendirilmesinde, ister istemez, dünyadaki ilk sosyalist devletin payına düşen çok büyük güçlüklerin de gözönüne alınması zorunludur. Sovyetler Birliği, varlığının kısa döneminde, çok büyük zararlar veren ve on milyonlarca yurttaşının canını alan, üç büyük savaşa göğüs gerdı. Bu astronomik kayıplar, ekonomik, bilimsel ve teknolojik gelişmenin yararına kullanılabilsinseydi, Sovyetler Birliği, bilimsel ve teknolojik ilerlemede dünyaya uzun süre öncülük edebilirdi.

Bütün bunlara karşın, bugün SSCB dünyada, bilimsel ve teknolojik ilerlemelerde öncü bir konuma sahiptir. Bilimdeki ilerleme, giderek artan ölçülerde üretim değerlerini ve yeteneklerini etkiliyor ve önemini her yıl giderek arttırıyor. S.B. Komünist Parti Merkez Komitesinin 4. Kongre raporunda, Leonid Brejnev'in belirttiği gibi; «Bilimsel ve teknolojik ilerleme, komünizmin maddi ve teknolojik temellerini kurmada ana maniveladır.»

Bilimsel ve teknolojik devrimin başarılarını, sırasıyla, maddi ve teknik temeller belirler. Uzayın keşfi, maden araştırma ve benzer sanayilerin pek çok

dallarında ve ayrıca bilimsel araştırmada elde edilen dikkat çekici ilerlemeyi yansıtır. Sovyetler Birliği'nin uzay çağına öncülük etmesinin büyük bir önemi vardır.

SSCB koşullarında bilimsel ve teknolojik devrinin gelişmesi, sürekli olarak daha da elverişli duruma geliyor. Sovyetler Birliği, maden rezervlerinde ve bunların çıkarılmasında dünyada en baştaadır. Özellikle, petrol, gaz ve nükleer enerji üretimi, kimya, nükleer roket, araç yapımı ve elektronikler gibi ileri sanayilerde kullanılan ve içinde demir bulunmayan madenlerle az bulunan pek çok madenlerin çıkarılmasındaki gelişme hızıdır. Sosyalist ekonomi sisteminin avantajlarından dolayı ABD'nin 18 yılda ve İngiltere'nin 22 yılda iki katına çıkarabildiği endüstriyel üretimini, SSCB, sadece sekiz buçuk yılda gerçekleştirdi.

Ekonomik potansiyelinin gelişmesiyle birlikte, ülkenin sanayi yapısında önemli nitel değişimeler elde edildi. 1970'in başlarında, SSCB, 300 yeni sanayiye sahip oldu. Özellikle, bilimsel ve teknolojik ilerlemeler için pek çok yeni dalar kuruldu. Bu yeni dallar, otomasyon, uzay donatım, roket ve sentetik gereçlerin alet ve araçlarının üretimini kapsar. Gelişmekte olan ekonomik sektörlerin büyümeye oranları, aşağıdaki verilerden çıkarılabilir. 1950-1968 arasında, otomasyon alet ve araçlarının üretimi 27.2 kat, kimyasal liflerin üretimi 22.9 kat, sentetik reçine ve plastiklerin üretimi 19.3 kat arttı. Gelişmekte olan bu sektörlerin hızlı büyümесini açıklayan şey: 1970 için toptan endüstriyel üretimde, makina, kimya ve elektrik enerjisi sanayilerinin payı, yaklaşık olarak % 40'dır.

Genellikle üretimin teknik düzeyinin bağlı olduğu kesin bir faktör olması nedeniyle, elektrik enerji-

si sanayiindeki ilerleme, özel bir anlam kazanır. Sovyetler Birliği, dünyada enerji üretiminde ilk başlardadır. Uzun mesafeli, yüksek volajlı enerji nakil hattlarının işletilmesinde de ilk sıralardadır. Hidroelektrik merkezlerin teknik düzeyinde de, SSCB ileri kapitalist ülkeleri büyük ölçüde geçti. Dünyanın hiç bir yerinde, yıllık üretim kapasitesi ve diğer teknik ve ekonomik göstergeler açısından Bratsk ve Krasnoyarsk ile kıyaslanabilen tek bir hidroelektrik merkezi yoktur, ayrıca, daha güçlü hidroelektrik merkezleri de yapım halindedir.

SSCB'de nükleer enerji merkezleri zinciri hızla büyüyor. Bunlar, 1980'de, milyarlarca kw ile ölçülen elektrik üreteceklerdir. Şimdi, SSCB, elektrik enerjisi üretiminde ABD'den sonra ikinci sıradadır. Ve ilk sırayı alacağı zaman öyle pek uzak değildir. Hatta bugün Sovyetler Birliği, sosyalist ülkeler ve bazı kapitalist ülkeler için büyük bir elektrik ihracatçısıdır.

Demirli, demirsiz ve az bulunan madenler, atom ve uzay çağında önemlerini korumayı sürdürüler. Sovyet metalurjisindeki nicel ve nitel değişimeler, bilimsel ve teknolojik ilerlemeler yolunda, ülkenin ilerlemesini garantiler. 1970'de ülke, 116 milyon ton çelik üretti -dünyada ikinci sıra-. Bu, aynı yılda, Federal Almanya, Fransa ve İtalya'nın toplam üretiminden daha fazladır. Aluminyum, bakır, titanyum ile içinde demir bulunmayan diğer az bulunan madenlerin üretimi arttı ve yeni pek çok etkili alaşımlar, uzay ve nükleer mühendisliğinin gereksinimlerini karşılamak için geliştirildi.

SSCB'de genellikle ulusal ekonominin teknolojik ilerlemesini sağlayan dallar olarak, makina, kimya ve petro-kimya sanayileri, diğer sanayilerin hepsinden daha hızlı bir biçimde geliştiriliyorlar. Dünyanın

ikinci en büyük makina yapımcısı olan Sovyetler Birliği, yeni planların geliştirilmesi konusunda büyük çaba ve özen gösteriyor. Bunların pek çoğu, batıdaki örneklerine oranla teknik ve ekonomik uzmanlaşmada daha yüksektir. Bunlar, güçlü hidro-turbo jenatörlerini, metalurji ve diğer sanayiler için donatımı ve değişik diğer tipleri kapsarlar.

Ayrıca, ulaşımın gelişmesinde büyük ilerlemeler kaydedildi. Bugün elektrik hatlarının toplam uzunluğu, ABD, İngiltere, Fransa, Federal Almanya ve Japonya'dakilerin toplam uzunluğundan daha fazladır.

Sovyetler Birliği'nin ekonomik ve kültürel gelişmedeki başarıları, bilimin gelişmesiyle ayrılmaz biçimde birbirine bağlıdır. Hatta, güç savaş yıllarda bile bilimsel araştırma için muazzam ödenekler ayrıldı. Bu amaçla yapılan harcamalar, özellikle, son yirmi yıl süresince büyük ölçüde arttı. 1950'de, bilimle ilgili harcamalar bir milyon Rubleyi buldu, 1960'da bu sayı, hemen hemen dört katına ulaştı ve 1970'de 10 milyon Rubleyi geçti. SSCB'de bilimsel alanda çalışanların sayısı, 1969'da, 870.000'i buldu, yani dünya toplamının dörtte biri.

Uygulamalı araştırma ve deneysel kolaylıkların yayılmasıyla birlikte, doğa yasalarındaki temel araştırmaların gelişmesine de daha fazla özen gösteriliyor. Yeni başlamış araştırmaların sonuçlarını önceden bilmek güç olsa da, deneyler, yeni teori ve yeni ilkelerin her zaman için bilim ve teknolojideki devrimci gelişmelerin dayanağı olduğunu göstermiştir. Bu yönde temel araştırma, Sovyet ekonomisinin bütün sektörlerinin gelişmesinde dirimsel bir rol oynuyor.

Sovyet bilim adamları, matematik, fizik ve diğer pek çok bilim alanlarında önemli başarılar elde ettiler. Bu başarılar, özel anlamını, uzayın keşfinde bul-

du: dünyanın ilk suni yeryüzü peyki ve ilk olarak insanlı uzay uçuşunun yapılması, yeryüzünden kontrol edilen, kendi kendini yönlendiren bir taşıtlı Ay yüzeyinin otomatik keşfi gibi. Bu başarılar, Sovyet bilim adamlarının, mühendislerinin, kozmonotlarının yetenek ve çok büyük çabalarının bir sonucudur.

SSCB'de bilimsel araştırma sonuçlarının kısa sürede pratiğe uygulanması, ileri teknolojik yöntemlerin tanıtılmasını, bilimsel ve teknolojik devrimi hızlandırmak için güçlü bir nükleer sanayinin ve diğer temel sanayilerin kurulmasını mümkün kıldı. Devrim, bilim adamlarının, mühendislerin, teknisyenlerin ve işçilerin -bütün bu kimseler, yeni makinaların yaratılmasına ve işlemesine, teorik ve uygulamalı araştırmala- ra girişitiler- sürekli olarak mesleki yeteneklerini geliştirmelerini gerektirir. Ayrıca, işçilerin, bilim adamlarının, mühendislerin, sistematik olarak saflarının yeniden doldurulması, oldukça düzenli, idare ve planlama personelini de gerektirir.

Sovyetler Birliği'ndeki karmaşık görev ve insan gücünün yararlı duruma getirilmesi ve yeniden eğitilmesinin giderleri, devletin sorumluluğundadır. ABD ve Batı Avrupa ülkelerinde ise, orta ve yüksek öğrenim kurumlarının bir kısmı tamamıyla özel olarak çalışır ve okul ücretleri de çok yüksektir.

Eğitimde Sovyet hükümetinin faaliyet alanı genişstir. 1969'da, Sovyetler Birliği'nde 78 milyon kişi eğitim görmekteydi, ki bunlardan 48 milyondan fazlası genel öğrenim okullarına, 4.5 milyonu da yüksek öğrenim kurumlarına gidiyordu. Orta ve yüksek okul öğrencilerinin, diplomalı mühendis ve teknisyenlerin sayıları ABD ve Batı Avrupa ülkelerindekilerin sayılarından çok daha fazladır.

Öğrenci ve bilim adamı sayısının artması, eğitim

sisteminin sürekli bir biçimde düzelmesiyle birarada yürürt. Orta öğrenime, yeni öğrenim yöntemleri sokuldu. Bunların amacı, sadece, bilgileri sistemli olarak değişen konularda, genel bir bilgiye sahip olunmasını değil, bağımsız, yaratıcı düşünme alışkanlığını da kazanan öğrencileri yetiştirmektir. Bilimsel araştırma kuruluşları ve ilerlemekte olan yeni sektörler için eğitim uzmanları yetiştiren kurumlarla faaliyet merkezlerinin kurulması sonucu, yüksek ve orta öğrenim kurumları zinciri, aslında daha da büyütülmüş oluyor.

İşletmelerin, kollektif ve devlet çiftliklerinin çoğunu donatan, yeni makinaları üretimde etkili bir biçimde kullanmaları konusunda ulus ölçüsünde bir programları vardır. Bu program, değişik yönlerde, bizzat kendi giderlerini karşılayan işletmeler, örgütler ve kurumlar tarafından uygulanıyor. Sadece 1969'da, 18 milyon işçi, büro görevlisi ve milyonlarca çiftçi, yeni iş ve mesleklerini başarıyla geliştirdiler veya bireysel olarak, timler halinde eğitimle ya da düzenli kurslarla özelliklerini artırdılar.

Çarlık Rusyası'ndan alınan ekonomik ve kültürel gerilik mirasını alteden, Sovyetler Birliği deneyi, gelişmekte olan ülkelerde büyük ilgiyle karşılandı. Şimdi SSCB vatandaşları olanların çoğu, Rusya'da, 1917 Sosyalist Devriminden önce, okuma yazma bilmiyordu; aydınlar az ve birbirinden kopuktu ve bu aydınlar arasında bilim adamı hemen hemen hiç bulunmuyordu. Kural olarak o zamanlar orta ve yüksek öğrenim kurumları yoktu, araştırma enstitülerinin ise adından bile söz edilemezdi. Ayrıca sayıları oldukça az ilkokul vardı. Günümüzde ise, Orta Asya ve Transkafkasya Cumhuriyetleri Bilimler Akademileri, astro-fizik, matematik, alkolit kimya ve daha başka araştırmaları

dünyaca ünlü olan, fizikçi, kimyacı ve diğer bilim adamlarıyla doludur.

Sosyalist üretim ilişkileri, gelişmiş kapitalist ülkeler arasındaki ilişkilerin temelini oluşturan ilkelerden, temelde farklı ilkelerle, sosyalist ülkeler arasında geniş ve çok yönlü bir işbirliğinin örgütlenmesi konusunda gerekli ön koşulları yarattı. Sosyalist ülkelerin bütünleşmesindeki amaç, özgür ve eşit bir temel üzerinde, her ülkenin bağımsızlığını koruyarak, karşılıklı yardımın ve kardeşliğin güçlendirilmesi, sosyalist iş-bölümünün sağladığı avantajlardan yararlanması ve önemli ekonomik sorunların çözümünde güçlerin birleştirilmesidir.

Ekonomik ve politik işbirliğine paralel olarak, sosyalist ülkelerin bilimsel ve teknolojik bütünleşmesi hızla gelişiyor. Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi'nin -ekonomik ve politik işbirliği için örgütlenme-(KEYK) kurulmasından bu yana Sovyetler Birliği, üye ülkeleri, 76.000 teknolojik döküman, takım, mal ve gereç örnekleriyle donattı. Ve bunlardan sadece 23.000'nini kendine aldı. 1970'in başlarında, KEYK'e üye ülkeler, araştırma programlarının koordinasyonu temeli üzerinde 700'den fazla araştırma projesini birlikte başardılar. Sosyalist devletlerin en güclüsü olarak SSCB'nin kardeşçe yardımlaşması, sadece bütün sosyalist ortaklık ülkelerindeki bilimsel ve teknolojik ilerlemeleri hızlandırmıyor, aynı zamanda bilimsel ve teknik yardımın karşılanması ve gelişmekte olan ülkelere deneylerin ve bilimdeki gelişmelerin ulaştırılması olanaklarını da arttırıyor.

Bilim ve teknolojideki en son başarılarından yararlanma, sosyalist ekonomik bütünleşmenin gelişmesini, uluslararası sosyalist iş-bölümünün genişletilmesini, hızlandırmasını, üretimde uzmanlaşmayı ve

birlikte çalışmayı gerektirir. 1970 Temmuzunda bu görevlerin çözümlenmesinde önemli bir rol oynaması amacıyla sosyalist ülkelerde ait Uluslararası Yatırım Bankası (UYB) kurulmuştur. Esas amacı kâr olan kapitalist ülkelerin uluslararası kredi kurumlarından ilke olarak ayrılan UYB, modern, maddi ve teknik bir temel geliştirmek, her konuda eşsiz bir işbirliği ve çalışma uygulamak için görevlendirilmiştir. Buna uygun olarak, UYB'den ancak bir tek amaç için isteme bulunulur: istenilen krediyle yeni projeler ve işletmeler kurmak, yüksek derecede bilimsel ve teknolojik standartları sağlamak.

Son yirmi yıllık dönemde KEYK'e üye ülkeler, ekonomik bütünlükleşmelerinin bir sonucu olarak, sosyo-politik ve ekonomik hayatın bütün alanlarında önemli başarılar elde ettiler. Örneğin, 1970'de bu ülkelerin sanayi üretimi, gelişmiş kapitalist ülkelerin 2.8'lik artışına karşılık, 1950'den 6.8 kat daha büyük idi. Bilim ve teknoloji alanlarında sosyalist ülkeler arasında artan değişim özel bir önem taşır. S.B. Komünist Partisi 24. Kongresinde, üzerinde önemle duduluğu gibi, bilimsel ve teknolojik devrim, hakkıyla kullanılırsa, sosyalizm için etkili bir güç ve büyük fayda demektir. Bu çok önemli ödev, Leonid Brejnev tarafından şu şekilde tanımlandı: «Sosyalist ekonomik sistemin avantajlarıyla bilimsel ve teknolojik devrimin başarılarının organik biçimde aynı potada eritilmesi için bilimi ve üretimi kaynaştırma konusunda, özünde sosyalist olan yeni yöntemleri kullanmamız gereklidir.»

Sosyalizm ve kapitalizm arasındaki mücadelede, iki sistem arasındaki yarışın, bilimsel, teknik ve ekonomik alanlarda önemi arttı. Gelişmekte olan ülkeler için şimdiki bilimsel ve teknolojik devrimin sonuçla-

rını büyük ölçüde belirleyen bir yarışma nasıl gelişiyor. Bu soruna göre, gelecekte bu ülkeleri esaret altına almak ve yağmalamak konusunda ya teknolojik ilerleme, emperialist ülkelerce kullanılacaktır, ya da sosyalist ortaklığun yardımına dayanarak, sömürgeci esaretin sonucu olan geriliklerini yenmek ve ekonomik bağımsızlıklarını kazanmak konusunda modern bilimsel ve teknolojik başarılar, gelişmekte olan ülkelerce uygulanacaklardır.

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERLE YAPILAN BİLİMSEL VE TEKNOLOJİK İŞBİRLİĞİ DOĞRULTUSUNDA İKİ YAKLAŞIM

Bilimsel ve teknolojik devrim, gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerini dolaylı etkiler. *İlk olarak;* Sosyalist ve gelişmiş kapitalist ülkelerin ekonomilerindeki değişimelerle, kendi temel ihraç malları olan çok önemli ana ürünlerin üretiminin arttırılması ya da azaltılmasıyla ilgili değişimelerde, genç devletlerin ekonomileri üzerinde etkisini duyurur.

İkinci olarak; bu ülkeler, üretimde yeni yöntemleri ve teknolojik ilerlemeleri kullanıp modern girişimler ve yeni ekonomik sektörler kurarak veya varolan sektörleri modernleştirerek, günümüzde, bilim ve teknolojideki ilerlemeleri büyük ölçüde kullanmaya çalışırlar.

Pek çok Asya ve Afrika ülkesi, modern makinaları ülkelerine sokmayı, bu makinaları kullanacak kendi yetenekli personelini eğitmeyi, tarımı modernleştirmeyi, elektrik, ulaşım, yerel hammaddeler ve yaktı ile yeni girişimleri donatmayı, esas görevleri olarak görüyorlar. Bu nedenle, sanayileşmiş ülkeler için üçüncü dünya ülkelerine kendi deneylerini ve sektörrel yapılarını mekanik bir biçimde kabul ettirmek ha-

talı olurdu. Genç devletler, pek çok durumda, tekstil ve kömür sanayilerinin, demiryollarının ve Batı'da geçerli koşullara göre «durgun» sayılan diğer ekonomik sektörlerin gelişmesine öncelik vermek zorundadırlar. Fakat bunların modern donatımla donatılmış olmaları gereklidir. Gelişmekte olan ülkelere ileri sanayilerin sokulması eğiliminden önce bu alt-yapının kurulmuş olması gereklidir. Bu, bazı ülkelerde böyle sanayilerin bugün bile gelişemediğini, elverişli koşulları yaratamadığını (kullanmaya hazır varolan maden kaynakları gibi) hiçte göstermez. Örneğin, İran, Cezayir, Libya ve Bahreyn Adalarında, petro-kimya ve aluminyum işletmeleri vb... planlanıyor ve kuruluyor. Nükleer fizik ve uzay araştırmalarındaki bazı ilerleme-ler, gelişmekte olan ülkelerin tümü ya da büyük bir bölümünce gelecekte değil şimdi bile kullanılabilir. Bunun için, bilimsel ve teknolojik devrimin sonuçlarından üçüncü dünya ülkelerinin yararlanması sorunu çözümlenirken, bunların gerçekleşmesini etkileyen bütün karmaşık faktörlerin de gözönüğe alınması gereklidir.

Gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerini, bilimsel ve teknolojik devrimin etkilediği en önemli araçlar; ihracat-ithalat işlemleri, istikrazlar, krediler ve yabancı yatırımlar gibi, dış bağlardır. Başlıca ihracat ürününün hacmini ve yapısını -genç devletlerin büyük kısmının esas ihracat maddeleri- doğrudan doğruya gelişmiş kapitalist ülkelerin gereksinimlerindeki değişimler etkiler. Gelişmekte olan ülkelerin mali gücünü, bu maddelerin fiyat düzeyleri, buna ilişkin olarak, sağlam dolaşım para karşılıkları, yeni sanayi, tarım ve ulaşım donatımlarının elde edilmesi belirler.

İthalat; gelişmekte olan ülkeleri, sadece modern makinalarla bu girişimleri donatarak değil, aynı za-

manda teknolojik ilerlemeleri geliştirmek için lisanslar sağlama yoluyla da güçlendirir. Gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerindeki dönüşümün yönü ve oranı, modern makinalar ve teknolojilerin yönetimlerine, krediler, istikrazlar ve yatırımların sözleşme koşullarına bağlıdır. Bunun içindir ki, dış ticaret ve krediler sorunu, bu ülkelerin ana sorunu olarak kalır.

1964'de Cenevre'de toplanan, Birleşmiş Milletler Kalkınma ve Ticaret Konferansı (UNCTAD), bütün ülkeler arasında ekonomik ilişkiler ve ticaretle ilgili «genel» ve «özel» ilkeler kabul etti. Pek çok belgede ve gelişmekte olan ülkelerdeki bazı delegelerin raporlarında, ekonomik olarak gelişmiş kapitalist ülkelerin bir grubuya sosyalist ülkeleri «zengin» ülkeler bloku içinde göstererek, geri kalan ülkelerin oluşturduğu «yoksul» bloka karşı çıkma eğilimi vardı. Aynı zamanda, bütün çabalar, Asya, Afrika ve Latin Amerika halklarının ekonomik geriliklerini eşit sorumlulukla emperyalist ve sosyalist ülkelerin her ikisine bir den yüklemek eğilimindeydi. Bu nedenle sosyalist ve kapitalist ülkelerin ulusal bütçelerinin uygun bir kısmını, gelişmekte olan ülkelere yardım olarak ayırmakla yükümlü olduklarına karar verildi.

Bütün ülkelerin «zengin» ve »yoksul» olarak mekanik bir biçimde ayrılması, gelişmekte olan ülkeleri yağmalamak ve sömürge yönetimi dönemindeki gibi geri bir durumda tutmak ve uluslararası kapitalist iş-bölümü sisteminde varolan insafsız statülerini sürdürmek için, emperyalist güçlerin sorumluluğunu bağışlamayı amaçlar. Genç devletlerin ekonomik ve kültürel geriliğinden doğrudan doğruya sorumlu olan emperyalist ülkeleri ve kendi geriliklerini yemekte, genç devletlere yapabildikleri her türlü yardımı yapan sosyalist ülkeleri, emperyalistlerle aynı gösterme

çabaları, temelsiz ve haksızdır. Üçüncü dünyada, sosyalizm ve emperyalizm birbirlerine taban tabana karşı iki ayrı politika sürdürürler. Sosyalist devletler, politik bağımsızlıklarını güçlendirmek, ekonomik bağımsızlıklarını kazandırmak ve emperyalist sömürü boyunduruğundan kurtulmalarını sağlamak için bu genç devletlere yardım etmeye çalışıyor. Diğer tarafından, emperyalist güçler, dış ticaret hacminin ve üçüncü dünya ülkelerine akan sermaye hacminin % 70'den fazlasını karşılayan bu ülkeleri sömurge alanının içinde tutmak için yeni yöntemlerle sonuna kadar çabalarlar; bu emperyalist güçler, uluslararası kapitalist iş-bölümünde, gelişmekte olan ülkelerin eşit olmayan statülerini sürdürmeye ve bu ülkeler zararına kârlarını artırmaya çalışırlar. Yeni-sömürgeciler, politik ve askeri araçlarla birlikte eşit olmayan ticaret sözleşmeleriyle de, genç devletleri bağlayarak, belli başlı ürünlerinin fiyatını düşürerek, özel tekellere çok büyük kârlar getiren sermaye ihracı aracılığıyla, kredi ve istikrazlar için aşırı kâr oranları yükleyerek eskisinden daima daha büyük ölçülerde genç devletleri yağmaları. Böyle bir politika, ihracattan elde edilen geliri azaltır ve gelişmekte olan ülkelerin borçlarını artırır. Ve bu da onların, teknolojik ilerlemeleri vd. konusunda gerekli modern donatımı ve lisansları sağlama olanaklarını azaltır. Kısacası, gelişmekte olan ülkelerin, modern bilim ve teknolojinin başarılarından yararlanabilmeleri, genellikle ödemeler dengesinin durumuyla belirlenir.

Son on yıl içinde, genç devletlerin dış ticaretinde meydana gelen değişiklikleri ele alalım. Bu dönemde, yabancı tekeller, gelişmekte olan ülkelerden ithal edilen ana ürünler ve hammaddelerin fiyatlarını sis-

tematik olarak düşürmeye çalışılar ve aynı zamanda, üretilen malların ithalatını da dondurdular. Örneğin, ABD hükümeti, sürekli olarak dünya piyasasındaki kalay ve kauçuk gibi hammedelerin fiyatlarını bir miktar kırıp satarak dünya fiyatlarını düşürdü. Nitekim, genç devletlere, gelişmekte olan Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinin rakipleri olan Amerikan pamuk ihracatçlarına, hükümetleri nin ayırdığı ödenekler aracılığıyla büyük bir darbe de vurmuş oldu.

Bu dönem, kapitalist ülkelerden üçüncü dünya ülkelerine gönderilen mamul malların fiyatında sürekli bir yükselmeye tanık oldu. Bu da, ticari taşıma koşullarını, yani, ihracat-ithalat fiyat oranını kötüleştirdi. İthal mallarının yerini alması gereken malların üretimine başlanması konusunda, gelişmekte olan ülkelerin girişimleri, genellikle başarısızlıkla sonuçlandı. Önce bu ülkeler, yabancı tekeller tarafından karşı hareketle engellendiler. Örneğin, Batı Avrupa ve ABD'de mamül malların ithalatı ile ilgili tarifeler, üçüncü dünyadan adet olarak daha yüksektir ve bazı ana ürünlerin ve hammaddelerin ithalatı da sınırlıdır.

Tekellerin bu politikası, gelişmekte olan ülkelerin, 1963-67 yıllarında, yılda yaklaşık olarak 2.5 milyar dolara kadar varan çok büyük zarara uğramalarına neden oldu. Aynı dönemde gelişmekte olan ülkelerin ticaret denge açığı (petrol ihracatı dışında) 1963'de 4.790 milyon dolar iken 1967'de 7.387 milyon dolara yükseldi. Gelişmekte olan ülkeler, fonlarını yükseltme çabalarında kredi ve istikrazlar için uluslararası bankalardan ve özel tekellerden yardım istemez zorlandılar. Genellikle böyle krediler, egemen-

liğinin zedelenmesini ve elverişsiz ekonomik ve politik koşulları da getirirler.

Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası, Avrupa Yatırım Bankası ve diğer kuruluşlarla varılan çok yönlü anlaşmalar aracılığıyla alınan kredi ve istikrazların, özel Amerikan ve Batı Avrupa şirketleri tarafından sağlanılan mallar karşılığında ödenmesi, alışkanlık haline geldi. Ayrıca, malları ithal eden ülkeler, varolan dünya piyasa fiyatlarından daha yüksek fiyatlar ve daha yüksek navlun giderleri ödemeye zorlandılar. Bundan dolayı, krediler ve istikrazlar, gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerine biraz daha ağırlık yüklerler. Çünkü, emperyalist alacaklıların sağladığı mal ve hizmetlere yapılan aşırı ödemelerin neden olduğu önemli zararlar bir yana, yüksek faiz oranlarını ödemek zorundadırlar.

Emperyalist güçlerin temsilcilerinin kabul etmek zorunda kaldıkları kredi ve istikrazlar, genç devletlere, son yıllarda daha acımasız koşullarda bağışlandı. İngiliz Ticaret Kurulu başkanı, Anthony Croland, 1968'de Yeni Delhi'de toplanan, ikinci UNCTAD konferansındaki konuşması sırasında, genel olarak (bu) koşulların gerçekten de güç olduğunu kabul etti. Daha açık olarak, Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası başkanı, George D. Woods, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimlerinin gerisinde kalan kredilerin, vardıkları düzeyde kalma eğilimi gösterdiklerini belirtti. Ayrıca, örneklerle, borçlu ülkelerde, ekonomik büyümeyi finanse etme olanaklarını oluşturmanın son derece elverişsiz olduğu koşullarda kredilerin daha fazla arttığını da belirtti.

Fakat böyle sempatik demeçler, istikraz ve kredi koşullarının sürekli bir biçimde bozulmasını hiç bir şekilde etkilemedi. 1970'de gelişmekte olan ülkelerin

borçlarının toplam tutarı, yaklaşık olarak 50 milyar dolara ulaştı ve iade edilen kârların tutarı, emperyalist kanallardan akıtılan sermayenin 2/3'den daha fazlasını buldu.

Hükümet yardımları dengelendiği veya kısıldığı zaman, özel sermaye ihracında bir artış olur, ancak, bunun hacmi yabancı tekellerce gelişmekte olan ülkelerden dışarıya pompalanılan kârlardaki büyümeyein oldukça gerisinde kalır. Borçlar üzerinden elde edilen kârlar, tekellerin gelirleri, ortaklık payları ve faizleri biçiminde 1962'de 3.648 milyon dolara yükseldi.

Yeni Delhi'deki UNCTAD konferansında, B.M. Latin Amerika İktisadi Komisyonu sekreteri C. Quintana, Latin Amerika ülkelerinin, akan fonlarının büyük bir çoğunluğunu, borçların ödenmesi ve işletmenin kullanılması için, iade biçiminde ülke dışına geri gönderdiğini açıkladı. Bu görüş, bütün bölgeye (Latin Amerikaya-ç) aittir. Fakat C. Quintana'ya göre, bazı ülkelere, dış fonların akışı hâlâ elverişsizdi; son yıllarda, fonların akışı azaldı; bazı durumlarda ise sermaye akımı arttı ve borçların faizlerini ödeme zorunluluğu nedeniyle ödemeler dengesi daha da kötüleşti.

Hammaddeleri sağlayan firmalara bağlı olarak, gelişmekte olan ülkeleri dünya kapitalist ekonomik sisteminin çatısı altında tutmayı amaç edinen, yeni-sömürgeci politikalar, sadece iç-ekonomik bağlarda değil, aynı zamanda emperyalist güçlerin üçüncü dünya ülkelerine kullanışlı modern teknolojinin sağlanması ve bu ülkelerde yerel personelin eğitilmesi konularındaki olumsuz politikalarında da görüldü.

Örneğin, Birleşik Amerika'lı ekonomist, Cyril P. Haskin, sanayide gelişmiş ülkelerin teknolojisiyle kendi teknolojilerinin karşılaştırılabileceği teknik bir te-

mel yaratmadıkları sürece, teknolojik ilerlemenin gelişmekte olan ülkelerde çok az ölçüde kullanılacağını ileri sürdü.

Böyle görüşler, bilimsel ve teknolojik devrimin sonuçlarına sahip çıkmaya çalışan ve bunları gelişmekte olan ülkelere vermeyen emperyalist tekellerin politikasını haklı göstermeyi amaçlar. Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinde kurulan petro-kimya, aluminyum ve diğer gelişmekte olan sanayi girişimleri-ne, yatırımda bulunan gelişmiş kapitalist ülkelerin mali oligarşileri, karma işletmelere egemen olmaya çabalarlar. Zaten ortakları da bu ülkelerin hükümetleridir. Yerel uzmanların eğitimine ve bu uzmanların, genç devletlerin ekonomilerine bağlanması engel olmakla birlikte, tekelci sermaye, aynı zamanda bu ülkelerin ulusal uzmanlarını ABD ve Batı Avrupaya gitmeleri konusunda ayartır. Batı Tekellerinin üçüncü dünyadaki gelecek faaliyet pragramları gibi, 1969 Şubatında, Birleşmiş Milletlerin himayesinde, Amsterdam'da toplanan, Gelişmekte Olan Ülkelere Dış Yatırım Konferansı tutanaklarında da bu gibi gerçekler yansındı. Konferans akşamı, ulusal ve uluslararası örgütlerin temsilcileri olarak, bakanlık, merkez bankası ya da girişim yönetici kademeleriyle, gelişmekte olan ülkelerin bellibaşlı resmi devlet görevlilerinin konferansa çağrıldıkları bildirildi.

Fakat aslında, bu konferansta ağır basan simalar arasında Rockfeller, Standart Oil'in başkan yardımcısı E. G. Collado, Unilever ve Olivetti'nin yöneticisi ve Bank of Tokyo Ltd. başkanı gibi büyük imparatorlukların kapitalist şefleri de vardı. Diğer katılanlar arasında; Asya ve Afrika Bölgesel Kalkınma Bankalarının, Amerikan Kıtası Kalkınma Bankasının, Arap Ekonomik Kalkınması için Kuveyt Fonunun vd. baş-

kan ve başkan yardımcıları da bulunmaktaydı. Bir takım bilinmeyen kurullara göre seçilmiş olan temsilciler arasında sosyalist yönelimli genç devletlerden tek bir delege bulunmuyordu. Ayrıca, Birleşmiş Milletler Örgütü adına katılan Ekonomik Ve Toplumsal Konsey'in görevlileri de orada bulunmaktaydılar.

Yabancı yatırımcıların görevlerinden birinin de, üçüncü dünya ülkeleri ekonomilerinin geliştirilmesine «yardım» etmek olduğunu ileri süren ABD ve Batı Avrupa delegelerinin demeçlerinin aksine, iş çevrelerinin amacının bu gibi yatırımlar yapmak olmadığı, asıl amacın kârların elde edilmesi olduğu, konferansta açıkça belirtildi. Doğal maddeleri çökarma ve işleme sanayilerinin ihracında bu yağmalama politikası, gennelikle yabancı yatırımlar aracılığıyla yerine getiriliyor.

Genç devlet yönetimlerinin, yerel iş adamlarıyla yapacakları işbirliğinin gereklisi, yerel uzmanların eğitiminin sürdürülmesi ve bunların gelişen ülkelerin ekonomilerine sokulmaları konusunda verilen hoş fakat anlamsız demeçlerin yanında, hükümet kontrollü, bilimsel ve teknolojik devrim sonuçlarından yararlanılması konularında da büyük emperyalistlerin gerçek hedef ve politikalarını belirten demeçler bulunmaktadır. Gelişmiş kapitalist ülkeler, karma işletmelerde egemen bir konum sağlamayı istedikleri sürece, özellikle en son makinaların sokulduğu ana ekonomik sektörlerde, tekel patronları, bir denetleme etkisinde bulunmaya kalkışacaklardır.

«Yabancı yatırımcı için bazı sanayi dallarında azınlık durumunda kalmak oldukça güçtü ve yabancı yatırımcının azınlık durumunda kaldığı yerlerde yönetimi denetleyen koruyucular bulunmaliydi. Patentlerinin ve know-how'ının kontrolu elinden alınacak

olan yatırımcının anlaşmaya yanaşma konusundaki is-tekiliği ve döviz durumu açısından, çoğunuğun ya da yabancı mülkiyetin daha çok kabul edilebileceği alanlar, ihracata yönelik olanlarla araştırma ve geliştirme konularında büyük yatırımlar gerektirenlerdir.»¹ (italikler benimdir. A. Shpirt)

Gelişmekte olan ülkelerdeki yabancı girişimlerin, yerli idari ve teknik personelle doldurulması yönündeki öneriye, kapitalist temsilciler karşı çıktılar. Tekelçiler, sadece yabancı firmaların faaliyeti üzerinde herhangi bir devlet denetiminin resmen kurulmasına şiddetli bir biçimde karşı çıkmakla kalmadılar, aynı zamanda yerel uzmanların ve vasıflı işçilerin eğitimine engel olunması konusunda da büyük çabalar gösterdiler. Yerel personelin bilgi ve yetenekler kazanmasını engellemeye faaliyeti, yabancı uzmanlara gerek duyan Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerini kendilere bağımlı tutmaya çalışan emperyalist ülkelerin genel politikasının bir parçasıdır.

Bununla beraber, emperyalistler çağdaş koşullarda, gelişmekte olan ülkelerin halklarının bilimde ve teknolojideki en son ilerlemelerden yararlanması sürecini geciktirebilirler, ancak durduramazlar. Genç devletler ekonomik bağımsızlık için mücadelelerinde sosyalist ülkelerin desteğinden yararlanırlar. Bu devletlerle Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkelerin ilişkileri, gerçek eşitlik, karşılıklı saygı, birbirlerinin iç işlerine karışmama, barış içinde birarada yaşama ve karşılıklı yarar ilkeleri üzerine temellenmiştir. Sosyalist ülkelerin amacı; geriliği yenmek, kendi sanayilerini kurmak, uzmanları, vasıflı işçileri ve özellikle tek-

(1) **Gelişmekte olan Ülkelerdeki Yabancı Yatırımların Görünümü**, 16-20/2-1969, Birleşmiş Milletler, New York 1968, E/4654.

nik personeli geliştirmek için, her yönde, genç devletlere yardım etmektedir. Genç devletlere bu yardımını ve rirken, sosyalist topluluk üyeleri, bu devletlerin topraklarında, kendi girişimlerini kurma ayrıcalıkları veya hakkı için hiç bir istemde bulunmazlar. Gelişmekte olan ülkelerden tek taraflı herhangi bir ayrıcalık isteminde de bulunmazlar.

Sosyalist ülkelerle genç devletler arasındaki işbirliği istemi, ancak, savaş sonrası dönemde geniş ölçüde başladı. Çünkü önceleri emperyalist güçler, sömürgelemini, sosyalist ülkelerden ayrı tutmaya çalışılar. Şimdiki durumda işbirliği, sadece karşılıklı ticari yararlarla değil, aynı zamanda Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkelerin her türlü yardım ile de besleniyor. Sosyalist topluluk ülkeleri, genç devletleri, gelişmiş kapitalist ülkelerle ilişkilerinde ve uluslararası kapitalist iş-bölümündeki haksız konumlarını değiştirmeye mücadelelerinde destekliyorlar. Dış ticaret yolları aracılığıyla, bilimsel ve teknik yardım sağlayarak, (ekonomik projeleri planlıyarak ve yerine getirerek, yeni girişimler ve bilimsel merkezler kurarak, maden araştırarak, ve ulusal uzmanlarla vasıflı işçileri eğiterek) Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkeler, genç devletlere, varolan bilimsel ve teknik devrim sonuçlarından bir çoğunu verir ve gelişmeye elverişli ekonomik sektörün kurulmasını desteklerler. Böylece, gelişmekte olan ülkelerin ticaret hacmine sosyalist ülkelerin payı, şimdide kadar genellikle küçük olmakla beraber (% 7-8) düzenli olarak artmaktadır. Ayrıca, sosyalist ve gelişmekte olan ülkeler arasında ticaretin karşılıklı olarak elverişli bir ithalat-ihracat sistemi şeklinde olduğu, sağlam ve uzun vadeli ticari anlaşmalar temeline dayandığı gözönüne alınmalıdır. 1956-1965 döneminde genç devletlerin gelişmiş kapitalist

ülkelerle ticaret hacmindeki yıllık ortalama artış oranının % 4.8 ve sosyalist ülkeler ise, % 14 olması raslantı değildir. Aynı dönemlerde genç devletlerle SSCB'nin yıllık ortalama ticaret hacmi % 18 arttı. Ticaret işlemleri hacmindeki bu artışla beraber, sosyalist ülkelerin ortaklarının sayısı da arttı. Son yıllarda SSCB ve bazı Latin Amerika ülkeleri arasında ticaret anlaşmaları imzalandı.

Gelişmekte olan ülkelerin sosyalist devletlere ihraç ettikleri mallarının başlıcaları; tarımsal ürünler, maden hammaddeleri ve mamul maddelerdir; ithalat malları ise, makinalar ve fabrika, petrol ve petrol ürünleri, mamul mallar ve tarımsal ticari mallardır. Bu ticari yapı, kapitalist dünya pazarında geleneksel ticari mallarını satma ve mamul mallarını ihraç etme gücü ile karşılaşan, emperyalist güçlerce mamul malları bilfiil boykot edilen gelişmekte olan ülkeler için, son derece kârlıdır. Gelecekte, kapitalist dünyadan ayrı olarak, sosyalist dünya piyasası, üçüncü dünyanın geleneksel ticari malları ve mamul mallarının ithalatını önemli ölçü arttırabilir.

Aynı zamanda, genç devletlere, Sovyetler Birliği'nden ve diğer sosyalist ülkelerden fabrika ve makina teslimi de artıyor. Halen bu kalemler (parça), sosyalist dünyadan ithal edilen malların yarısından fazlasını oluşturmaktadırlar. Bu da, genç devletlere, daha önce ithal etmek zorunda kaldıkları ticari malları üretmek için kendilerine özgü sanayilerini kurmadaya yardımcı olur. Son yıllarda, uzun vadeli (3 yıldan 5 yıla) iki taraflı hükümet anlaşmalarının sayılarında büyük bir artış olmuştur. Bu gibi anlaşmalar, karşılıklı ticari mal teslimlerinin (kapsamının-ç) genişlemesini garantiler, ve Afrika ve Asya ülkelerinin bir çoğu tarafından kabul edilen kalkınma programlarını

gerçekleştirme konusunda elverişli koşullar yaratır.

Sosyalist topluluk ülkeleri ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki ticaretin arttığını belirttikten sonra, karşılıklı olarak yararlı olan bu ticaretin, daha da genişlemesine engel olan güçlerin birçoğunu göstermekte yarar vardır. Yabancı tekeller, bazı ülkelere, emperyalist hükümet mekanizması ve bu mekanizma ile birleştirilen yerel gerici güçlerin aracılığıyla müya, Şili, Peru, Ekvator, Uruguay ve Kolombiya ile işbirliğini sürdürmenin gelişmekte olan ülkelerin taraf tutucu politikalarıdır. Bu iki engelleme, kapitalist dünya piyasasında aranan ticari malların, sosyalist ülkelere satılmasının reddi veya sosyalist ülkelerden satın alınan ticari malların sınırlanması olarak ortaya çıkar. Bu da, gelişmekte olan ülkelerle sosyalist devletlerin ticaretinin orantısız coğrafik dağılımı demektir: genç devletlerle Sovyetler Birliği'nin ticaretinin % 90'dan fazlası, Asya ve Afrika ülkelerinin payına düşer. Sosyalist devletlerle Latin Amerika ülkeleri arasındaki ticari ilişkilerin düşük oluşu, iç ve dış gerici güçlerin, karşı-hareketi yüzündendir. Bununla beraber, 1966'ya, Şıśli, Peru, Ekvator, Uruguay ve Kolombiya ile Latin Amerika'nın ekonomik ilişkileri gelişmeye başladı. Son onbeş yıl süresince, Sovyetler Birliği; Brezilya, Şili, Peru, Ekvator, Uruguay ve Kolombiya ile ticari anlaşmalar imzaladı. SSCB ve diğer sosyalist ülkelerin dış ticaretinde Latin Amerika ülkerinin payının, 1971-75 arasında daha da artması beklenilebilir. Bu, her iki tarafın da yararına olacaktır.

Üçüncü dünyanın teknik ve toplumsal ilerlemesi için çok önemli endüstriyel, kültürel, ulaşım ve haberleşme araçlarının yapımında, sosyalist ülkerin verdiği değişik yardımlar bulunmaktadır. Bunların yardımıyla 2400'den fazla proje tamamlanmıştır ya da

(1967'den bu yana) tamamlanılmasına çalışılmaktadır. Bu projelerin yarısından çoğu, donatımları son moda olan ağır ve hafif sanayi işletmeleridir. Ve bunların yapımları ve işletilmeleri süresince, yerli halktan binlercesine modern makinalar ve teknolojiler öğretildi. Ve bu kişiler, kalifiye işçiler ve uzmanlar dumrumuna getirildiler.

Dostça yardımın en belirgin örneği, Mısır Arap Cumhuriyeti'nde (MAC) Sovyet yardım ile kurulan Asuan Hidrolik Makina Yapım Kompleksidir. Mısır hükümeti, başlangıçta, projenin ilk aşamasının finansmanının sağlanması konusunda Batılı güçlere baş vurdu. Fakat herhangi bir politik ayrıcalık vermemeyeceği için reddedildi. 1958'de, aynı teklifi, yıllık % 2.5 faizle ve 12 yıl vadeyle, 90 milyon Rublelik kredi derhal karşılayan, Sovyetler Birliği'ne yaptı. Aynı koşullarla 202.5 milyonluk bir kredi de, projenin ikinci aşamasının finansmanı için, 1960'da verildi.

Asuan'ın Kahire'ye elektrik sağlamaya başlayan, ilk türbinlerinin çalışması, 1967 sonunda, denendi. İşletme gücü, bütün türbinler çalışmaya başladıkтан sonra, 1971'de 2.1 milyon kw kapasite değerine ulaştı. (Asuan barajı) yıllık 1.5 milyon ton üretici kapasiteli bir demir-çelik kompleksinin yapım halinde olduğu Helwan'a, yılda 100.000 ton üreten aluminyum tesislerine ve diğer gelişmekte olan sanayi girişimleri ne elektrik sağlamaktadır. Asuan Hidroelektrik Makina Yapım Kompleksinin tamamlanması, Mısır'da, tarım alanlarının hemen hemen % 30 civarında genişletilmesine ve pirinç ve diğer ekin hasılatının önemli ölçüde arttırılmasına olanak verdi.

Sovyetler Birliği, ayrıca, demir-çelik fabrikaları, makina yapım tesisleri, petrol rafinerileri ve kimya fabrikaları gibi (ekonominin bütün kilit sektörleri

ne), büyük kapasiteli enerji merkezlerinin kurulması için Hindistan, İran, Habeşistan ve diğer Asya ve Afrika ülkelerine yardım etmektedir veya etmiştir. Bilim ve teknolojideki en son ilerlemelerin daha etkili olarak uygulanabildiği başlıca girişimlerle beraber, küçük ve orta boyutlu girişimler, gelişmekte olan ülkelerin arzularına uygun olarak, sosyalist devletlerin yardımıyla kuruluyor. Simdilik bu tipten girişimlerin daha akılcı bir biçimde kurulmasının çeşitli nedenleri vardır: iç pazarın sınırlı olması, fonların ve değerlerin eksikliği, ihracat güçlükleri, vd.. Küçük enerji işletmeleri, ayrıca genç devletlerin iktisadi kalkınmasında önemli bir rol de oynarlar. Örneğin, Afganistan'da SSCB'nin yardımıyla toplam 87.000 kw kapasiteli üç enerji istasyonu kuruluyor. Bu enerji merkezleri, ülkenin enerji üretimini üç misli artıracak ve ekonomik kalkınmayı hızlandıracaktır.

Yeni teknolojinin sokulması, sanayi ve ulaşım için elverişli yakıt ve hammaddelere gereksinim duyar. Bu da, yaygın coğrafi maden araştırmasını gerektirir. Yabancı tekeller, genç devletlerde bu tür çalışmalarla, çoğunlukla, kendi çıkarlarını düşünerek giriştiler. Sovyet jeologları tarafından bulunan maden yatakları, tamamen ve daima ulusal gereksinimleri adına (Hindistan'da petrol yatakları) ve ihracat için (Mısır'da petrol ve doğal gaz yatakları) bu yatakları işletebilen gelişmekte olan ülkelerin iyeliklerinde kâılır.

Afganistan ve İran'da çıkarılan doğal gazın bir kısmı Sovyetler Birliği'ne ihraç edilir. Sovyetler Birliği, sadece pipeline borularını değil, bilimsel ve teknolojik devrimin ortaya çıkardığı gelişmekte olan sanayileri, yeni sanayi girişimlerini de kurarak bu ülkelere yardım eder. Gerçekten genç devletlere ait olacağı

için, yerli uzmanlar ve vasıflı işçiler, yeni projelerin yapım süresince eğitilirler. Sadece son on yıl süresince, Sovyet uzmanları, Sovyet yardımıyla yapımı tamamlanan girişimlerde, Asya ve Afrika ülkelerinden yaklaşık olarak 150.000 kişiyi eğittiler.

Son yıllarda, gelişmekte olan ülkelerle sosyalist ülkeler arasındaki bilimsel ve teknolojik ilişkiler, hükümet anlaşmaları biçiminde genişlemektedir. Bu anlaşmalardan asıl amaç; bilimsel araştırma kurumlarının kurulmasında ve bilim alanındaki personelin eğitilmesinde genç devletlere yardım etmektir.

Üçüncü dünya ile sosyalist ülkelerin ekonomik ilişkilerinin belirleyici bir özelliği de, bu ilişkilerin, gelişmekte olan ülkelerin devlet sektörü aracılığıyla sürdürülmesidir. Bunun içindir ki, ilk önce, devlet sektörünün etkisi, geriliğin yenilmesinde ve yaşam standartlarının yükseltilmesinde gelişmekte olan ülkeler halkın arzusunu yansıtır. İkinci olarak, genellikle en son bilimsel ve teknolojik standartlara kavuşan girişimler, büyük sermaye yatırımlarını gerektirir. Ve bu girişimler genellikle, belli bir süre geçinçeye dek, randıman oranı düşük olarak çalışırlar. Bununla beraber bu, sosyalist devletlerin, genç ulusun çıkarlarına uygun olması durumunda, yerel sermaye ile işbirliğini reddetmesi anlamına gelmez.

Sovyetler Birliği ile Hindistan, İran, Afganistan, Mısır Suriye, Irak, Cezayir ve diğer genç devletler arasında eşitlik, karşılıklı saygı, ve işbirliği ilkeleri üzerine kurulan ilişkiler, yararlı bir iş-bölümüyle, her iki tarafın yararına gelişiyor ve emperyalizme karşı kavganın, barış ve toplumsal ilerleme için savaşının ortak hedefine yardım ediyor. Bu ilkelerde uygun olarak, yeni beş yıllık kalkınma planı için S.B. Komünist Partisi 24. Kongresinin direktifleri şu biçimde plan-

laçmıştır: «dış ekonomik istikrarın gelişmesi, gelişmekte olan Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkeleriyle olan bilimsel ve teknolojik ilişkiler, karşılıklı yarar ilişkileri biçiminde ve onların ekonomik bağımsızlıklarını güçlendirme yönünde sürdürülecektir».

Gelişmekte olan ülkelerin sosyalist dünya ile artan işbirliği, emperyalist güçleri, genç devletlere önemli ayrıcalıklar tanıtmaya zorluyor. Bu da, kapitalist dünyadaki engelleyici iş-bölümü temelinden farklı olarak yeni tip bir uluslararası iş-bölümü temelinin yavaş yavaş kurulmasıyla sonuçlanır. Aynı zamanda, teknolojik devrimin sağladığı yararların, üçüncü dünyanın ekonomilerine müdahale amacıyla değil, onları geliştirme amacıyla kurulması konusunda, gelişmekte olan ülkelerle sosyalist ülkeler arasındaki işbirliği, giderek artan ölçülerde önemli bir rol oynamaya başlıyor.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİLİMSEL - TEKNOLOJİK DEVRİM VE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER

Uluslararası toplantılarında bilimsel ve teknolojik devrimin sonuçları ile ilgili olarak gelişmekte olan ülke delegelerinin demeçlerinde iki ayrı bakış açısı ortaya çıktı. Başta daha az gelişmiş ülkelerin delegeleri olmak üzere bazıları, tropikal tarım ürününün satışıyla ilgili dünya pazar koşullarının kötüleştiğini isteminde bulundular. Bu istemler, bilimsel ve teknolojik devrimdeki ilerlemeleri gösterdiler. 1964'de Cenevre'de toplanan UNCTAD konferanslarının ilkinde, bu delegeler; sentetik maddeler üretiminin sınırlanması, bilimsel ve teknolojik devrimin ertelenmesi isteminde bulundular. Bu istemler, bilimsel ve teknolojik devrimin sonuçlarından sadece kapitalist ülkelere yararlanması ısrar eden, emperyalizmin en gerici savuncularının görüşleri kadar gerçek dışıdır.

Tarihsel gelişime durdurulamaz, hiç bir yapay engel dünyanın bütün ülkelerinde bilimsel ve teknolojik devrimin etkisini zayıflatamaz veya bu gelişme ölenemez. Genç devlet hükümetlerinin bir çoğu, üçüncü dünyanın en dirimsel toplumsal ve ekonomik sorunlarının çözümlenmesinde tek yolun -ulusal tüketime uygun besini sağlama, daha yüksek bir yaşam düzeyi elde etme, sanayileşme, bilgisizliğin yok edilmesi ve kamu eğitimiyle, kamu sağlık hizmetlerinin geniş çapta yaygınlaşması- bilim ve teknolojideki en son gelişmelerden yararlanmak olduğu düşüncesindedirler.

Bilimsel ve teknolojik devrimin, gelişmekte olan ülkelerde ekonomik durumun gerilemesine neden olduğu şeklindeki yanlış yargılar, esasen onun karakterinin yanlış anlaşılmasıından, ve ekonomileri üzerindeki dengesiz etkilerinden kaynaklanır. Bu etkinin niteliği ve önemi pek çok içsel ve dışsal faktörlere bağlıdır. Dışsal faktörler arasında: son yirmi yılda, dünya hamadda üretimi ve tüketiminde meydana gelen değişimler bulunmaktadır. Bu değişimler, gelişmekte olan ülkelerin değişik belli başlı ihracat ürünlerinin tüketimini büyük ölçüde etkilediler. Genç devletler, bilimsel ve teknolojik devrimin zararları etkilerini azaltmayı ve onun elverişli yanlarını kullanmayı amaçlayan uzun vadeli kalkınma programlarını ve bunların uygulanmasıyla ilgili önlemleri, bu gerçeği göz önüne almadan, doğru bir biçimde tasarlasmazlar.

Bilimde ve teknolojideki gelişmeler, sosyo -ekonomik ve kültürel geriliklerinin yenilmesinde, genç devletlere yeni olanaklar sağlarlar. Bilimsel ve teknolojik devrimde, bilinmeyen kaynakların ortaya çıkartılması, büyük ölçüde iki toplumsal sistem -kapitalizm ve sosyalizm -arasındaki ekonomik rekabete bağlıdır.

Sosyalist topluluklarının ekonomik ve savunma potansiyellerinin artması, uluslararası gerginiğin yatışmasında ve dünyada istikrarlı bir barışın kurulması konusunda onlara büyük olanaklar vermektedir. Gelişmekte olan ülkelerde, toplumsal ve ekonomik ilerlemelerin arttırılması konusunda, barışa, herhangi bir seyden daha çok gereksinme duyulur. Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkelerle her konuda mükemmel bir işbirliğinin gelişmesi, gelişmekte olan ülkelere, bilim ve teknolojideki ilerlemelerden daha geniş çapta ve daha etkili bir biçimde yararlanma olanağını verir.

Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerine, yeni

makinalar ve teknolojinin sokulmasının dirimsel önemlerinden biri de, tekeller arasındaki rekabetin artmasıdır. Rekabet, güncel donatım ve teknolojileri kullanarak, tekelleri, üçüncü dünya ülkelerindeki ham madde kaynaklarını ele geçirmeye zorlar. Fakat bugün, yeni koşullara kendini uyarlayan yabancı sermaye, artık kendisini, sadece madencilik sanayilerini ele geçirmekle sınırlamaz. Israrla, gelişen sanayilere de girmeye çabalar. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)'nden elde edilen verilere göre, emperyalist devletlerin, gelişmekte olan ülkelere yaptıkları yatırımlar, aşağıdaki tabloda gösterildiği biçimde sanayilere dağıtıldı.

Bölgeler	Toplam (milyon dolar olarak)	Petrol sa- nayı (ma- den çıkar- ma-Işleme- Pazarlama)	Madencilik sanayi (maden tasfiyesi)	Gelişen sanayiler dahil
Gelişmekte olan ülkerin tümü	29.970	11.892	2.751	8.097
Afrika	4.916	2.041	792	806
Latin Amerika ve Karibler ..	15.664	4.878	1.697	5.261
Orta Doğu	3.684	3.495	3	83

Son yıllarda, üçüncü dünyada, ilerlemekte olan sanayilerdeki girişimlerin yapımına, aluminyum ve yapay elyaf gibi maddelerin işletmelerine kısmen veya tamamen girişen yabancı firmalar ortaya çıktı.

Teknolojik ilerlemelerden yararlanmayı etkileyen çok sayıda içsel faktörlerden en önemlileri arasında, sırayla, üretici güçlerin gelişme düzeyi, nüfusun büyülüğü ve etkin bileşimi, üretimin artırılmasıyla ilgili potansiyel kaynaklar, toplumsal gelişme düzeyi

ve hükümetin yürüttüğü iç ve dış politika sayılabilir.

Özellikle önemli olan, emperyalizme, yeni sömürgeciliğe ve iç gereksinimlere karşı savaşında ilerici güçlerin birliğidir.

Gelişmekte olan ülkelerin bazıları kapitalist olmayan kalkınma yolunu seçti. Değişik ekonomik sektörlerdeki girişimleri millileştirdiler ve tarım reformlarını başardılar. Bu ülkelerin ilerici hükümetleri köylüler arasındaki işbirliğini teşvik edip, yabancı sermayeyi sınırlayarak, zengin yerli burjuvazinin gücünü kıriyorlar.

Diğerleri, kapitalist bir yönelmeye, típkı sömürge yönetimindeki gibi, yabancı tekellerin kurbanları olarak kahyolarlar ve sonuçta özel sermaye buralarda daha da güçleniyor.

Çeşitli gruplara dahil ülkelerin, toplumsal ve ekonomik gelişimleri farklıdır. Farklı grupların, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin uygulamaya konulması ve etkili olması konusundaki olanaklarını belirleyen kendine özgü öznelerini bulmaktadır.

Ülkenin toplumsal yapısı önemli olsa da, tek başlarına bilimsel ve teknolojik gelişme olanaklarının göstergesi sayılamazlar. Kıt ve ülke gruplarının, bu alanda, yakın ve daha uzak ihtimalleri önceden tahlil etmelerine yardım eden başka şeyler de bulunmaktadır. İhtimalleri ve sonuçları inceleyen, Birleşmiş Milletler ekonomi uzmanları ve araştırmacıları, kişi başına düşen gayri safi ulusal gelir konusundaki verileri geniş ölçüde kullandılar. 1969'da, rakamlar, Latin Amerika için 383, Afrika için 165, Güney ve Güneydoğu Asya için de 115 dolara ulaştı. Gelişmiş kapitalist ülkeler için ise bu sayı 2040 dolardır.

Bu veriler, pek çok bölgenin ekonomik kalkınma düzeyi hakkında bir fikir verirler. Fakat bunlar, bi-

limsel ve teknolojik devrimin bu bölgelerde etkide bulunabileceğini ve gelişmekte olan ülkeler tarafından onun sonuçlarından yararlanma olanaklarının bulunabileceğini hiçbir şekilde göstermezler. Bu sorunu çözümlerken aynı zamanda diğer verilerde gözönüne alınmalıdır: toprak ve hammadde potansiyeli, nüfusun büyümeye hacmi ve oranı, ulusal pazar kapasitesi, birikim kaynakları, bilimsel ve teknolojik potansiyel, ekonomik yapı ve toplumsal kalkınma düzeyi gibi. Bu veriler temel alınarak, gelişmekte olan ülkeler, kabaca dört ayrı gruba bölünebilirler:

İlk grup, geniş toprakları, milyonlarca nüfusları, geniş ulusal pazarları ve az çok gelişmiş ulaşım sistemleriyle, büyük ülkeleri kapsamaktadır. Bunların önemlilerinden bir kısmı, sanayi ve ekomininin diğer sektörlerini geliştirmek için hammadde ve temel yatak kaynaklarına sahiptirler. Bu ülkeler, dış ülkelerden oldukça önemli fonlar elde ederler. (krediler, dış yatırım borçları ve dış ticaret gelirleri) ve iç potansiyel kaynaklarını harekete geçirirler. Bu da, bu ülkelere, sadece en son donatımla fabrika ve işletmeleri donatma olanağı vermez, aynı zamanda ilerlemekte olan yeni ekonomik sektörleri kurmayı da kolaylaştırır. Latin Amerika'da bu gruba giren ülkeler arasında; Arjantin, Brezilya ve Meksika, Asya'da Hindistan, Pakistan ve Endonezya, Afrika'da; Mısır ve Nijerya bulunur. Listedeki ülkelerin bazıları kendilerine özgü bilimsel araştırma örgütlerine, yüksek öğrenim kurumlarına ve kendi uzmanlarına sahiptirler.

İkinci grup, ülkelerin özelliği; devlet bütçesi için yabancı serbest döviz tutarlarına oldukça önemli ölçüerde katkıda bulunan, dış potansiyel kaynaklarının yüksek oranıdır. Bu ülkeler arasında ilk sırayı, başta petrol olmak üzere zengin maden yataklarına

sahip olanlar tutar. Bu bakımından, artan yabancı döviz gelirlerinin durumu şu veriden de anlaşılabilir; 1966'da beş zengin petrol ülkesinin (Kuveyt, Suudi Arabistan, Irak, Libya ve İran) toplam yabancı döviz geliri 3.200 milyon doları geçti. Maden hammadde yatakları bakımından zengin olan ülkeler arasında Latin Amerika'da; Venezuela, Şili ve Kolombiya, Afrika'da ise; Kongo (Kinshasa), Zambiya ve Gabon bulunmaktadır. Bazı Asya ülkelerinde dış ticaret işlemleri nedeniyle artan döviz gelirleri, örneğin Malezya, Singapur ve Filipinler'de büyük ölçüde birikmişlerdir.

Üçüncü grup, ülkeler, bazı ilerlemekte olan sanayilerin kurulduğu veya geliştirilmesi için gerekli ön koşulların var olduğu Gana, Seylan vb. kapsar.

En çok ülke de, doğal kaynaklar bakımından yoksul olan, sosyo-ekonomik, kültürel kalkınmada geri kalmış küçük nüfuslu devletleri kapsayan, *dördüncü ve son grup'ta* bulunmaktadır. Bunlardan bazıları, Nepal, Laos, Çad ve Burundi gibi dış ekonomik ilişkilerinin gelişmesine engel olan ve denize açılan hiç bir yola sahip bulunmayan ülkelerdir. Bu grup için bilimsel ve teknolojik ilerlemenin sonuçlarından yararlanmak ve özellikle, bölgesel birlik veya devletler arası işbirliği temeli üzerinde modern demir-çelik ve makinaya yapım fabrikalarının kurulması tek çıkar yoludur. Fonların eksikliği ve ulusal pazarların sınırlı olması nedeniyle, büyük modern girişimlerin yapımını, devletler, tek başlarına yüklenemezler.

Bir çok durumlarda, ekonomik durumlarını hızla düzeltmeleri nedeniyle, gelişmekte olan ülkeler, her zaman, dört gruptan birine ayrılamazlar. Örneğin Libya, savaş sonrası dönemde keşfedilen petrol yataklarını işletmeye başlamadan önce dünyada kişi ba-

şına düşen gayri safi ulusal gelir olarak son sıralardan birinde bulunuyordu. Bugün ise, bu göstergede bir çok ülkeyi geçmiştir.

Öncede belirttiğimiz gibi, bilimsel ve teknolojik devrimin etkisi, bütün gezegenimizi kapsamı içine alıyor. Aynı zamanda, kapitalist dünya ekonomik sisteme giren ülkelerin farklılaşmalarını da belirginleştiriyor. Bundan dolayı, Batılı burjuva ekonomistlerinin, gelişmekte olan ülkelerin özgül koşullarını göz önüne almaksızın bütün gelişmekte olan ülkeleri birlikte göstermeye çalışıkları önerilerinin hiçbir teorik ve pratik temeli yoktur. Hindistan, İran ve Tanzanya'da tarımı makinalaştırmada kazanılan deneyler bunu doğrular. İlk iki ülkede, traktör sayısındaki artış, olumlu sonuçlar verdi. Tanzanya'da ise durum değişti ve bu amaçla yapılan harcamalar zararı karıştı.

İnsanlığa büyük yararlar sağlamakla beraber teknolojik ilerleme, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik büyümeye oranlarını artırma yönünde şimdije kadar gözle görülür herhangi bir şey yapmadı. Ancak teknolojelerine sahip ülkelerin «gelmektedir» olan ülkelerle, genç devletler arasındaki ekonomik ve teknik farkı kapatmak yerine daha da açmayı amaçlayan emperyalist politikalar bundan sorumlu tutulmalıdır. Genç devletlerin bağımsız ekonomilerini kurma yolundaki istemleri, bu kalkınmayı engellemeyi amaçlayan emperyalist tekellerin etkinliği ile, örneğin, bilimsel ve teknolojik devrimin sonuçlarını kendilerine maletmekle engellenmiş oluyor.

Üç kıtadan, farklı toplumsal ve ekonomik gelişme düzeylerine sahip ülkelerin «gelmektedir» olan ülkeler» adı altında bir grupta toplanması, onların, çeşitli ortak özelliklerinin bulunması olgusuna dayanır. Kapitalist

dünyadaki ekonomik ve politik ilişkiler sisteminde, bütün bu ülkelerin statüleri, toplumsal eşitsizlik şeklinde tanımlanır. Ve her şey, benzer demografik süreçlerle belirtilir.

Eski sömürge ve bağımlı ülkelerden çoğu, kapitalist dünya ekonomik sisteminde özel bir yer tutarlar. Emperyalist konuma elverişli olmayan bu ülkelerin, yabancı tekeller tarafından sömürülmeleri sürdürülür. Kapitalist iş-bölümündeki konumları, geriliklerinin temel nedenidir. Her zaman için diğerlerinin zararına kár eden emperyalist güçler, gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerine dünya kapitalist iş-bölümünde tarımsal ürün ve hammadde katkısında bulunma rolünü verirler. Bu, onların, sömürge yönetimi dönemindeki politikalarıydı ve yeni sömürgecilerin bugün bazı değişikliklerle izledikleri politika yine aynıdır.

Aslında gelişmekte olan ülkelerin çoğunun ekonomisi, Batı Avrupa, ABD ve Japonya'ya ihrac edilen, tarım ve maden hammaddelerinin üretimine dayanır. Bu, iç tüketimin bütün niteliğini ve dış ticaret mallarının bileşimini etkiler. Örneğin, kakao, kahve, kenevir, kauçuk ve gelişmekte olan ülkelerin diğer tarım ihrac mallarının bir çoğu, büyük ölçüde kendileri tarafından tüketilir. Bunlar arasında, petrol, manganez, boksit, bakır ve az bulunan madenler gibi bir çok maden hammaddelerini sayabiliriz. Böyle olmakla beraber, dünyanın en büyük üreticileri olan bu ülkeler, bu madenlerin tüketiminde, en geri sıralarda bulunmaktadırlar. Örneğin, 1965'de, bunların kapitalist dünya üretimi % 50'den '% 70'e ulaştı, oysa ulusal tüketim sadece yüzde bir kaç oranında arttı.

Son yıllarda, esasen madencilik sanayinin genişlemesinin bir sonucu olarak, bir kaç Latin Amerika ülkesiyle Afrika ülkesinde, endüstriyel üretimde bel-

li bir artış görülmüştür. Meksika, Hindistan ve diğer devletlerde yeni sanayilerin kurulmasına karşın dünya sanayi gelişiminde, gelişmekte olan ülkelerin payı önemsiz kalır.

Gelişmekte olan ülkelerin çoğunda ekonominin başlıca dayanağı olma durumunu sürdürmen, tarımda ilkel araçların kullanımını ağır basmaktadır. Bu da, sanayide ve ekonominin diğer dallarında olduğundan bir kaç kat daha düşük olan, emek (iş) verimliliğini arttırmaz. Bütün gelişmekte olan ülkeler dünyasında doğal-ataerkil bir ekonomik oluşum ağır basar. Afrika'nın gayri safi tarımsal hasılasında doğal ekonominin payı tahminen % 35 - % 80 arasındadır.

Pre-kapitalist oluşumlar (doğal-ataerkil, feudal ve yarı-feodal) üzerine, bilimsel ve teknolojik ilerlemelerin etkisini yerleştirmek güçtür. Fakat açıktır ki, onun etkisi, modern kara, deniz ve hava ulaşım-haberleşme araçlarının gelişmesi ve ana sanayilerin kurulmasıyla giderek yaygınlığı gelişen, mal-para ilişkilerine, en geri alanlardaki nüfusun da sokulmasını sağlar.

Gelişmekte olan ülkelerin küçük meta ekonomisi, kırda, ücretli emeği kullanmayan, köylüler tarafından temsil edilir. Ürünlerinin bazıları iç pazarda, (yerel tüccarları da kapsayan, karmaşık bir pazarlama sistemiyle, yabancı firma acentaları ve devlet satın alma ofisleri aracılığıyla) bazıları da dış pazarda satılır.

Kentlerdeki, küçük meta ekonomisi, ürünlerini daha çok iç pazarda satan, el-zanaatçıları ve zanaatçıların üretimine dayalı biçimini sürdürüyor.

İleri kapitalist ülkelerin ekonomilerinde bilimsel ve teknolojik devrimin sonucunda meydana gelen değişimler, genellikle gelişmekte olan ülkeleri, özellikle

de tarımsal ihraç mallarının küçük üreticilerinin konumunu, ters yönde etkilediler. Örneğin, sentetik kauçuk üretimindeki hızlı yükselişle birlikte, 1962'de, tekeller; bir ton doğal kauçuğa 567 dolar öderlerken, 1968'de 384 dolar ödemeleri sonucunda, 1962-68 döneminde, doğal ürünün fiyatının, sistematik bir biçimde düşmesine neden oldular.

Doğal kauçugun rekabet gücünü arttırmak için, 1962'nin başlarında, Malezya hükümeti, yeni ve verimli türlerini eksinler diye dayanıklı kauçuk ürünleri yetiştirmeye giren köylülere verilen devlet yardımlarını arttırdı. Ülkenin ekonomik gelişme konusunda kullandığı fonlar, yabancı sermaye tarafından perişan edilen köylülerini kurtarabilecekti. 1967'de kauçuk fiyatlarındaki şiddetli bir düşüşün, Malezya köylülerinin kitle halinde yıkımına neden olacağı sırada, hükümet, köylülerin kauçuklarının tümünü satın almaya başladı. Bu, sermaye biriktirme ve modern endüstrileri geliştirme olanaklarını tekrar azalttı.

Üçüncü dünyada, özel ekonomik sektör, genellikle kır nüfusunun farklı kesimlerini kapsar. -feodal ve toprak beyleri, mülk sahipleriyle küçük ve orta ölçekli girişimlerin sahipleri- Latin Amerika (Meksika, Brezilya) ve Asya (Hindistan, Pakistan) ülkelerinin bir çoğunda, ticarete ve imalata giren bir büyük burjuvazi ortaya çıktı. Ulusal tekeller, yabancı sermaye ile çoğu zaman anlaşma yapmadan geliştiler. Son yıllarda, bürokratik olarak adlandırılan burjuvazi, gelişmekte olan ülkelerde, özellikle Afrika'da, sürekli olarak artan bir rol oynamaya başladı.

Genellikle, ulusal küçük burjuvazi ve orta sınıflar, sentetik maddeleri üreten yabancı firmaların rekabetinin bir sonucu olarak önemli güçlüklerle karşılaşıyorlar. Bununla beraber, burjuvazinin belli bir

kesimi, bilimsel ve teknolojik devrimin sonuçlarından yararlanmayı başardı. Örneğin, Hindistan ve diğer bir kaç ülkede, kır büyük burjuvazisi ve toprak sahiblerinin mülkleri üzerinde, yüksek rekolteli tohumların kullanılması ve çiftlik üretiminin makinalaştırılması yoluyla tarım ürünleri rekoltesi arttırdı. Sanayide de yeni donatımlar ve geliştirilen teknolojik ilerlemeler başta olmak üzere bazı yeni gelişmeler, ulusal büyük burjuvazi tarafından sahip olunan girişimlere sokuluyor.

Gelişmekte olan ülkelerdeki yabancı girişimler, iki tekel grubu tarafından temsil edilmektedirler. *İlk grup*, örneğin, başlangıçta Asyalılara (Hindistan, Libya, Suriye'liler) ait olan ticaret ve ulaşım şirketlerini kapsar. Bunların faaliyetleri genellikle bir ülke için sınırlıdır. *İkinci grup*, sadece bir ülkede değil, gelişmekte olan ülkelerin bir kaçında birden ekonominin kilit sektörlerini denetleyen, emperyalist güçlerin özel ve tekelci devlet sermayesini kapsar. Petrol şirketleri gibi dev tekellerin faaliyet alanları, genellikle bütün olarak üç kıtayı kapsamına alır. Gelişmekte olan ülkelerin toprakları üzerinde kurulan fakat tamamen ya da kısmen yabancı tekel sermayesine ait olan girişimler, genellikle modern donatımla donatılır ve en son teknolojileri kullanırlar. Bunların üretimlerinin büyük çoğunluğu dünya piyasasında satılır. Rekabet, emperyalist tekelleri, bilim ve teknolojideki en son ilerlemeleri geniş ölçüde kullanmaya zorlar.

Bu nedenle, modern bilim ve teknolojiyi kullanan yabancı tekel sermayesi ve bir ölçüye kadar da yerel burjuvazidir. Ve onlar bunu, kendi çıkarları için kullanırlar. Emekçi halkı ilgilendirdiği zaman yeni makinaların ve teknolojik araçların üretime sokulması,

kırda ve şehirde ücretli işçilerin sömürülmesi, doğal kaynakların artan ölçülerde yağmalanması, köylülerin ve küçük iş sahiplerinin ekonomik durumlarının kötüleşmesi sonucunu doğurdu.

Devlet kapitalizmi, sömürge sisteminin çökmesine kadar, Meksika gibi sadece bir kaç Latin Amerika ülkesinin ekonomisinde temel bir rol oynadı. Sömürgeciliğin Asya ve Afrika'da çökmesiyle birlikte, devlet sektörü, üç kıtada pek çok genç devletin ekonomik ve toplumsal yaşamında, önemli bir yere sahip oldu. Onun rolü, sosyalist yönelimli ülkelerde özellikle önemlidir.

Şimdiki durumda, devlet sektörünün unsurları, gelişmekte olan ülkelerin eline geçen eski devlet-tekel mülkiyetini, devletin yabancı ve özel yerel sermaye ile ortaklaşa katıldığı karma girişimleri, karşılığı ödenecek veya ödenmeden el konan yabancı özel firmaların millileştirilmesini ve tamamen devlet fonlarıyla kurulan sanayi, ulaşım ve diğer üniteleri de kapsamaktadırlar. Devlet sektörü, sadece ulusal ekonominin kurulması ve geliştirilmesinde değil, aynı zamanda, mülklerinin millileştirilmesi ve millileştirilen girişimler üzerinde denetim kurarak, Batı tekellerinin egenliğinin zayıflatılmasında da, önemli bir rol oynar.

Gelişmekte olan ülkelerde devlet, tamamen ya da yaklaşık olarak alt-yapıyı ve gelişmekte olan sanayileri finanse eder ve işletir. Ve eğitim ve kamu sağlığının gelişmesine sermaye yatırır. Aksi takdirde modern fabrika ve işletmeleri kurmak, bilimsel ve teknolojik ilerlemelerden yararlanmak olanaksız olacaktır.

Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkeler, modern makinalarla devlet sektörü gereksinimini karşılayarak öncü bir rol oynarlar. Alt-yapıyı geliştirmeye

yardımlarının, devlet sektörünün gerçek niteliğini ve yönünü değiştirdiği açıklır. Sosyalist yönelimli Asya ve Afrika ülkelerinde, enerji merkezlerinin kuruşuması ve değişik modern ulaşım araçlarının yaygınlaşması, sömürge yönetiminin sonucu olan üretici güçlerin eşitsiz dağılımını düzletemek; küçük ve el-za-naatı üretimini modernlemek; bölgesel işbirliğini geliştirmek gibi, en önemli ekonomik sorunların çözümlenmesi amacını taşır.

Emperyalist güçler, genç devletlerdeki devlet sektörünün gelişmesinin engellenmesi konusunda her yolu denerler. Yabancı tekellerin borç ve kredilerini artırmak ve donatım sağlamak konusundaki koşullarından biri de, girişimlerinin millileştirilmemesidir. Üstelik, özel ve yabancı devlet-tekel sermayesi, devlet sektörüne yatırım yapmaktan kaçınır.

Dişardan yapılacak desteği güvenen özel ulusal işletmeler, aynı şekilde, devletin ekonomideki müdahalesine karşı savaşımı sürdürürler. Devlet sektörü faaliyetlerinin, sınırlanmasını ve azaltılmasını isterler. Yerel ve yabancı burjuvazinin ağır baskısıyla, devlet girişimlerinden bazlarının yerli ve yabancı özel sermayeye devredilmesi işlemi, bir çok ülkede, örneğin, Pakistan, Filipinler, Tayland ve Gana'da başarılı oldu.

Karma işletmelere katılan yerli ve yabancı kapitalistler, kendi özel amaçları yolunda, devlet araçlarını ve bütçe fonlarını kullanmak için her çeşit entrika ya başvururlar. Bir çok genç devlet de, devlet sektörü faaliyetleri, ulusal burjuvaziye açık veya gizli bağımlılıkla sonuçlanır. Bu nedenle ilerici güçlerin devlet, sektörünü demokratlaştırma, onun faaliyetlerini ulusal çıkarlara uygun biçimde getirme konusundaki

çabaları, hem ulusal burjuvaziye hem de yabancı sermayenin egemenliğine karşısındır.

Genellikle, gelişmekte olan ülkelerde, millileştirilen ve yapılmakta olan yeni girişimler, en son donatımlara sahiptirler ve ileri teknolojileri kullanmaktadır. Gelişmekte olanlar ve diğer yeni sanayiler, Hindistan, Pakistan, Mısır ve diğer ülkelerde, devlet sektöründe yoğunlaştırıldı. Meksika ve Suriye'de petrol çıkarımı ve rafine ilşemi devlet işletmelerinin tekeliğindedir. Ve Cezayirle bir çok petrol üreticisi ülkelerde, karma petrol ve petro-kimya işletmelerindeki hisselerinin denetimi, hükümetin elindedir. 1967'de, Kongo (Kinshasa) hükümeti, bakır, kobalt ve içinde demir bulunmayan diğer madenleri çikanan ve izabeden, bu dalda dünyanın en büyük şirketlerinden biri olan Belçika şirketini tamamen millileştirdi. Ve 1970'de, Zambiya hükümeti, ülkeydeki yabancı madencilik şirketlerinin stoklarının % 51'den fazlasına el koydu. Sovyet yardımıyla Mısır ve Hindistan'da kurulan, gelişen yeni sanayi girişimleri ve büyük enerji merkezleri tamamıyla devlete aittir. Meksika, Brezilya, Arjantin, Peru ve diğer Latin Amerika ülkelerinde, devlet, sanayinin büyük payına sahiptir. Gelişmekte olan ülkelerin çoğunda devlet sektörünün, gelecekte de üstün bir konumda olması beklenebilir. Ekonomik geriliğin yenilmesi amacıyla modern bilim ve teknolojinin başarılarından yararlanılmasında devlet sektörü başlıca rol oynayacaktır.

Bir çok engellere karşı, üçüncü dünyada yeni makinalar ve modern teknoloji, giderek daha çok kullanılıyor. Bu olgun ve ufak girişimlerin küçük çapta makinleştirilmesi, gelişmekte olan ülkelere, emek (iş) üretkenliğinde dengeli ve hızlı bir artışın sağlanması, bu temel üzerinde gıda ve ekonomik büyümeye sorunla-

rının çözümlenmesi konularında geniş olanaklar sağlayacaktır.

Yoğun emekle yoğun sermaye gerektiren sanayiler arasında bir seçim yapmak durumunda bulunan, gelişmekte olan ülkelerin hükümetleri, işsizliği azaltmayı mümkün kıyan birinci yolu seçtiler. Yoğun sermaye gerektiren önemli sanayiler (enerji üretimi, petrol, kimya, demir çelik sanayileri ve diğerleri) söz konusu olduğunda, gelişmekte olan ülkeler için seçenekleri hiç bir yol kalmaz. Genç devletlerin bir çoğu bilimsel ve teknolojik devrimin meydana getirdiği gelişmekte olan ekonomik sektörlerin kurulması konusunda temel ön koşullara sahiptirler. Bilimsel ve teknolojik devrim sonuçlarının uygulanmasının, her zaman büyük yatırımların yapılmasını gerektirmeyeceği açıktır. Bununla beraber, teknolojik ilerlemelerin genellikle halkın yararına kullanılması, kesinlikle ileri toplumsal ve ekonomik dönüşümlere bağlıdır.

Bundan dolayı ancak, önce kapitalist olmayan yola ve sonra da sosyalist yola geçiş, gelişmekte olan ülkelerin hızlı ve mükemmel bir biçimde ekonomik ve kültürel ilerlemesini sağlar.

Üçüncü dünya ülkelerinin ekonomik kalkınmasını etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır: iki toplumsal dünya sisteminin barışçı rekabeti; Hindistan'ın ve Orta Doğu'ya emperyalist güçlerin saldırısı; kabileler arası savaşlar; bir çok ülkedeki politik durumun istikrarsızlığı; ilericiler ve gerici güçler arasındaki iç mücadele gibi. Fakat, her zaman etkisini gittikçe arttıran faktör, bilimsel ve teknolojik devrimdir.

Üçüncü dünya, ülkeleri hükümetleri, ihracatlarına istikrarlı fiyatlar kazandırarak, elverişsiz dünya piyasası koşullarının etkisini azaltmaya çalışırlar. Dünya piyasasında kendi firmalarının rekabet kapa-

sitesini artırmaya girişirler. Ve istemde sürekli bir büyümeye varsa, kendi ekonomilerini geliştirmek ve yabancı tekelleri zenginleştirmemek amacıyla doğal kaynaklarından yararlanmaya çalışırlar.

Genç devletler, bu sonuncuyu başarmak için de gişik önlemler alırlar. Örneğin, ülkelerin maden zenginliğini işletme hakkı için yabancı firmalardan ayrıcalık hakları isterler, yabancı ellerde bulunan madenleri ve diğer girişimleri tamamen veya kısmen millileştirirler. Bu durum, Cezayir, Irak, İran, Peru ve diğer birçok Afrika, Asya ve Latin Amerika ülkesinde yapıldı. Yabancı mülkiyetin tamamen ya da kısmen millileştirilmesi, gelişmekte olan ülkeler ve emperyalist güçler arasındaki çatışmaların keskinleşmesine neden olur. Bu nedenle sömürgeciler, sadece politik ve ekonomik baskıyla değil, silahlı güç kullanmaya ve darbeler düzenlemeye de başvururlar. Örneğin, Musaddık hükümetinin 1953'de, petrol sanayini millileştirmesinin ertesinde, yerinden uzaklaştırıldığı ve ülkenin petrol kaynaklarının tekrar yabancı tekellere geri verildiği İran'da, durum böyle olmuştu.

Politik bağımsızlığı kazandıktan sonra, doğal kaynaklardaki egemenlik hakkını kullanan, Kongo (Kinshasa) hükümeti, yabancı tekellerin bencil faaliyetlerini kısıtlamaya karar verdi. Emperyalistlerin bu harekete tepkisi paralı askerlerle silahlı bir müdaalienin örgütlenmesi oldu. Ve Latin Amerika'da Amerikan şirketlerinin mülkiyetinin millileştirilmesine cevap olarak ise, ABD, sistematik biçimde, ekonomik baskiya ve darbeler örgütlemeye başvurdu.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, tarım, gayri safi ulusal gelire ve tarımda çalışan kimselerin sayısına yaptığı katkıya göre, en çok gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinde ileri bir rol oynar. Bilimsel ve teknolo-

lojik devrimin, iç tüketim ve ihracatla ilgili metaların üretimine getirdiği değişikliklere bir gözatmak gereklidir.

Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinde, 1969'da, çalışan insan sayısının % 50-90'ını bünyesinde toplamasına karşılık, tarımın gayri safi ulusal gelire olan katkısının oranı 1/3 ile 1/2 arasında değişmektedir. Gayri safi ulusal gelirde tarımın payının büyümendiği benzer bir durumda; Venezuela, Şili ve Zambiya gibi, maden hammaddesi ihraç eden ülkelerde bulunmaktadır.

Gıda maddeleri, bir ülkede tüketilen tarım ürünlerinin hacmini gösterir. Bu maddelerin istemi, sürekli biçimde nüfustaki büyümeye uygun olarak yavaş yavaş yükselir. Son yıllarda, Batı Avrupa ülkeleri ve ABD'de meydana gelen tarım devriminin, tahıl üretimi büyük bir etkisi oldu. Gelişmiş kapitalist ülkelerdeki, büyük yatırımlar, tarımı, ekonominin yüksek olarak makinalaştırılan bir sektörü durumuna dönüştürdü. Tahıl ve diğer tarımsal ürünlerin toplam rekoltesi hızla arttı. Bu devrim, Batı ülkelerindeki sayısız küçük çiftçinin yıkımına neden oldu. Tarımsal ürünün, üretiminde ve pazarlanması, tekel egenliğinin artmasına ve gelişmekte olan ülkelerde köylülerin konumunun gerilemesine yolaçtı. Örneğin, Batı Avrupa ülkeleri, gıda maddeleri gereksinimlerini kendi kaynaklarından çok daha iyi bir biçimde karşılamış oldular. Ve bu ülkelerden, tarım ürünlerinin ithalatçıları durumunda olan, Fransa gibi bazıları, böylece büyük ihracatçılar durumuna geçtiler. Fransa'nın bundan dolayı, Kuzey Afrika'daki eski sömögelerinden sağladığı gıda maddeleri ile artık bugün hiç bir ilişiği kalmamıştır.

Batı Avrupa'nın beslenmesiyle ilgili istemini da-

ha iyi bir biçimde sağlama, ABD'den yapılan tahlil ithalatında bir düşmeye yolaçtı. Bu nedenle, gelişmekte olan ülkeler, ABD'nin tarım ürünü fazlasının ana pazarı oldular. Bu durum, halen hızlı nüfus büyümesinden zarar gören üçüncü dünyada, gıda ve beslenme sorunlarının şiddetlendirilmesinde çıkışı olan, Amerikan tekellerinin politikasında büyük bir rol oynamaya başladı.

Son on yıl, bir çok Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkesinde, beslenme buhranlarının şiddetli bir biçimde yoğunlaşmasına tanık oldu. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatı (FAO)nın tahminleri, 1966'nın başlarında, yaklaşık olarak 1.500 milyon insanın, ya da bütün Yeryüzü nüfusunun yarısının açlık veya sürekli gidasızlık çektiğini gösteriyordu. Burjuva bilim adamlarına ve politikacılara göre, güya bu durumun ana nedeni, «demografik patlama» dır. Ve bundan da, doğum kontrol programlarını uygulamadıkları için, gelişmekte olan ülkelerin hükümetleri sorumlu tutulmalıdır. Fakat bu gerçek değildir. Durumun ana sorumlusu, özgürlüğüne kavuşmuş ülkelerle ekonomik ve toplumsal geriliğin mirasını bırakın ve yerel nüfusun gereksinme duyduğu temel gıda maddeleri yerine, ihracat ürünlerinin ekimine önem vererek, bozuk bir tarım sektörü yaratan, emperyalizmin kendisidir.

Bu konuda, ABD'inde ve Batı Avrupa'da yayınlanan bir çok araştırmada, başta ABD'den olmak üzere azami dış yardım almaksızın, gelişmekte olan ülkelerin gıda sorunlarını çözümleyemeyecekleri israrla vurgulanır. Başlangıçta, uzun dönemli taksitlerle ve yerel para karşılığı ödenebilmesi nedeniyle, bu gerekli maddeler, ithalatçı ülkelerin bir çoğuna çekici geldi.

Kuşkusuz, dış yardımın belli bir önemi vardır. Fakat yararlılığı, kabul edilen koşullara ve hizmet ettiği çıkarlara bağlıdır. Savaş sonrası deney, gelişmekte olan ülkelerin ithal mallarını artırmakla gıda sorunlarını çözümleyemeyeceklerini gösterdi. İlk bakışta, ithal mallarının gıda güçlüklerinin yenilmesinde yardımcı olacak gibi görünüyordu. Pratikte ise, sadece tarımda üretici güçlerin gelişmesini geciktirmekte kalmadı, aynı zamanda gelişmekte olan ülkelerin bütün ekonomilerine de ters yönde etkide bulundu. Ayrıca, ithal malları, gelişmekte olan ülkelerin, başta ABD olmak üzere, emperyalist güçlere olan bağımlılıklarını artırır. Ve ABD politik baskısı yapmak için, bir ülkenin gıda güçlüklerini sömürmekten insanı hiç bir nedenle çekinmez. Hindistan, Mısır, Seylan ve diğer bir çok ülkelerle olan alış-verişinde, ABD tarafından başvurulan şantajı hatırlamak yeterlidir. Gelişmekte olan ülkelerin birçoğunu, Amerikan gıda maddelerinin ithalatına son vermeye çalışmaları na hiç bir şey engel değildir.

Aynı zamanda, gelişmekte olan ülkeler, kendi gıda sorunlarını, özellikle modern tarımsal uygulamaları, tarımsal-kimyadaki ilerlemeleri, bitki ve hayvan seçiminin, bilimsel ve teknolojik devrimin katkıda bulunduğu diğer başarıları kullanarak çözmeye çalışırlar. Hindistan, İran ve Türkiye, gerekli düzeyde gıda üretimini artırmamanın mümkün olduğunu, bu yolla, gösterdiler.

1961-66 döneminde, Hindistan, tarımsal üretimi önemli ölçüde geliştirmek ve sulamaya özel dikkat göstermek için ödeneklerini artırdı. Kimyasal gübre üretiminin 1.800.000 tona ulaşması için, 1963-1967 döneminde tüketim, üç kat artırıldı. Üstelik ulusal üretimin artırılmasında da tamamen başarılı oldu.

1968'e kadar («yeşil devrim» in birinci yılı), Hindistan'da gıda ürünlerinin yıllık toplam üretimi 80 milyon tonu buldu. Ondan sonra sistematik olarak arttı ve 1970'de 105 milyon tona ulaştı. Bu durum, tahıl ithalının 1965'de 7.6 milyon tondan 1970'de 3.1 milyon tona hızla düşmesiyle sonuçlandı. Basındaki haberlere göre, önumüzdeki bir kaç yılda gıda mallarının ithalini sistematik olarak azaltmak ve sonunda da tamamıyla durdurmak amacıyla, Hindistan hükümetinin bir kaç milyon tonluk sürekli gıda stokları kurmayı tasarladığı anlaşılmıştır.

Aynı şekilde, İran tarımsal sektörü de 1958-1967 döneminde büyük gelişmeler gösterdi. Tarım makinalarındaki on kattan fazla artışla birlikte, mineral gübreler daha bol kullanıldı, barajların ve diğer sulama tesislerinin yapımına başlandı.

Tarımsal -biyoloji ve tarımsal-kimyada ileri tarımsal uygulamalar ve başarılar, Hindistan ve diğer gelişmekte olan ülkelerde daha yaygın olarak kullanılmasının yanında, bu önemli önlemlerin toplumsal değişimelerle desteklenmesi de gereklidir. Küçük toprak kiracıları gibi, milyonlarca küçük işletmeci de, aslında ürün rekabetlerini artırmak durumunda değildir. Bunlar, modern tarım makinalarını ve araçlarını elde edecek paraya veya onları kârlı olarak işletecek toprağa sahip değildirler. Kapitalist kalkınma yolunu seçmiş, gelişmekte olan ülkelerce uygulanan tarımsal reformlar, büyük toprak sahipleri ve kır burjuvazisinin durumunu güçlendirdi.

Sentetik maddelerin üretimindeki artış, gelişmekte olan ülkelerin ham madde ihracatını doğrudan doğruya etkiledi. Gösterdikleri üstünlüklerden dolayı suni maddeler, sanayide kullanılan tarımsal ürünlerin yerini aldılar. Sentetik ve suni maddeler, daha

yüksek randımanlı üretimi sağlarlar ve doğal elyafın kalitesini ve üretim düzeyini etkileyen doğa ve hava koşullarına bağlı değildirler. Ayrıca çeşitli nitelikleri plastikleri, sentetik ve suni elyafarı, doğal ürünlerle oranla daha kullanılışlı bir duruma getiriyorlar ve bazı uygulama alanlarında, özellikle, yeni ilerlemekte olan makina yapım ve teknoloji dallarında yeri doldurulamaz maddeler durumuna dönüştürüyorlar. Kimyasal lif ve sentetik kauçuga gelince; yeni gelişmeler -tahıl ve patatese karşılık gaz ve petrol gibi, ana hammaddelerin yeni çeşitlere dönüştürülmesi bunların çeşitlerinin sürekli ve büyük ölçüde artırmamasını mümkün kıliyor.

Tekeller suni ve sentetik maddelerin üretim maliyetinde önemli bir indirimi mümkün kılan, geliştirilmiş teknolojik ilerlemeleri bünyesine sokmakla, bilimsel ve teknolojik başarılardan geniş bir biçimde yararlanıyorlar. Kapitalist dünyada, sanayideki bilimsel araştırma ve deneysel gelişme çalışmalarında büyük harcamaların önemli bir bölümü, Batı Avrupa, ABD ve Japonya, kimya ve petrol şirketleri tarafından yapıldı.

Bununla beraber, bilimsel ve teknik devrimin sonuçları, sadece sentetik maddeleri üreten girişimlere sahip olan tekellerin konumunu güçlendirmek için değil, aynı zamanda üçüncü dünyada bulunan doğal ve ana malların üreticilerinin yararına da kullanılabilirler. Kimyasal olarak işlenilen pamuktan mamul mallar, kimyasal liflerden mamul mallardan bir çok yararları bakımından üstündürler. Pamuktan mamul mallar, sağlığa daha elverişli ve daha ucuzdurlar. Tarımsal-biyolojideki araştırmalar, üretim maliyetini önemli ölçüde düşürdü. Ve yüksek kaliteli hammaddeler sağlayan, endüstriyel tarım ürünleri

nin rekoltesi yüksek türlerinin geliştirilmesinde de dikkate değer ilerlemelere yolaçtı. Örneğin, Malezya'da, geniş bir alana, son derece yüksek kauçuk hammadde rekoltesi veren -hektar başına 1.300 kg.- yüksek verimli kauçuk bitkileri ekildi. Seylan'daki kauçuk plantasyonları da geniş biçimde bu yönde yenilendiler. Üçüncü dünyada, tarımsal ana mallar üreticilerinin uğradığı zararlar, fiyatların sistematik bir biçimde düşmesiyle satışların hacminde -bir çok maddenin satış hacmi sabit kalır ve bazı durumlarda da artar-hiç bir azalmaya uğramadan aynen kalırlar.

İkinci dünya savaşı sonrası, Batılı petrol şirketleri, -ENI, İtalyan devlet şirketi ve Shell, İngiliz teke-li ve diğerleri- faal olarak sentetik ürünleri, özellikle elyafların üretimini örgütlemeye giriştiler. Ve İngil-tere'de ICI and Chemical ve ABD'de Du Pont and Dow Chemical gibi kimya tekelleri, hammadde kaynaklarını ele geçirmeye başladılar. Bu nedenle, sentetik ürünlerin yüksek rekabet kapasitesi bir ölçüde üretimin yoğunlaşması ve birleşmesiyle (combination)¹ belirle-nir.

İlk bakışta, üretici güçlerin çok daha üstün olma-ları nedeniyle, suni ve doğal ana ürünler arasındaki rekabetin sonucu önceden kararlaştırılmış gibi görü-lüyordu. Sentetik ürünler üreten tekeller, büyük ser-mayeye, modern donatıma ve güçlü teknolojik ilerle-melerin sürekli olarak değerlendirilmesine yardımcı olan bilimsel araştırma sistemine sahiptirler. Bu te-keller, üretim maliyetini sürekli olarak düşürmekte kendilerine olanak tanıyan, büyük oranda birleşmiş

(1) Combination rekabeti azaltma ve maliyeti düşürmek için birkaç firmanın geçici veya sürekli birleşmesi-ç.

üretimin ve yüksek emek üretkenliği düzeyinin yararlarına sahiptirler.

Güçlü tekellere karşı verilen mücadele, ilkel tarm teknikleri ve kol emeği kullanan çiftçi ve köylü işletmelerine büyük ölçüde yayılıyor. Ana ürünün kalitesinin arttırılması, yani kauçuk bitkileri, kako ağaçları vd. plantasyonların meydana getirilmesi konusunda önemli harcamalara ve zamana gerek vardır. Diğer tarafta ise, kimyasal maddeler üreten şirketler bir çok yararlı yanları bulunan ve farklı amaçlara hizmet eden özelliklere sahip olan kimyasal maddeleri ürettiler.

Bazı Sovyet ve yabancı ekonomi uzmanları, sentetik maddelerin eninde sonunda bütün doğal ana ürünlerin yerine geçeceğini ileri sürdüler. Bununla beraber, gerçekte en populer yeni ürünler (örneğin tekstil) doğal ve suni hammaddeleri birleştirirler. İç çamaşır ve diğerleri gibi bazı giyim maddelerinde doğal maddeler daha elverişlidirler. Yüksek ve istikrarlı ürün toplayarak ve zararlı etkenlerin neden olduğu kayıpları azaltarak bunların daha yüksek olan maliyetleri düşürülebilirler. Aynı zamanda bu, ihrac edilen ana ürünlerin kalitesini düzeltmek konusunda da çok önemlidir. Rekabet ve gelişme, kaliteli pamuk ve yüne olan istemin önemli ölçüde artmasıyla sonuçlandı. Ve yüksek kaliteli elyaf, elyaf ihracatı oranlarında görülen büyük artışa neden olmuştur.

Bu ülkeler, suni maddeleri gelişme sürecinin eşitsizliğine bağlı olarak farklı sonuçlarla kullanıyorlar. Bundan dolayı, en önemli hammaddelerin tüketimindeki değişimleri ve bunlardaki fiyat dalgalarını incelemek gereklidir. Bu bilgiler esas alınarak, çeşitli kapitalist ülkelerden gelen sentetik malların doğurduğu sosyo-ekonomik sonuçlar ve gelişmekte olan ülkelerin uğradığı zararlar belirlenebilirler.

Pamuk, yün, keten ve ipek gibi, başlıca tekstil ana ürünleri, toptan değer ve üretim hacminde en başta gelirler. Suni ve sentetik elyafın bulunması ve geliştirilmesinin bir sonucu olarak tüketim oranlarında meydana gelen değişimde aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Doğal olanlarla karşılaştırıldığında, kimyasal elyafın tüketimindeki mutlak ve görelî büyümeye, tabloda gösterilmektedir. 1969'da, kimyasal elyaf tüketimi, önceki on yılda ulaşılan rakamın iki katından daha fazlasına vararak hemen hemen 8 milyon tona ulaştı. Toplam elyaf tüketiminde kimyasal elyafın payı ise tahminen iki katına yükseldi. Özellikle, petrol ve gazdan elde edilen sentetik elyafın üretim ve tüketimindeki artış hızlıydı, oysa sellülozden elde edilen suni elyafın üretim ve tüketimi 1962 ve 1966 döneminde hemen hemen aynı düzeyde kalmıştı.

Doğal elyaf tüketiminin gerçek hacminin artması sürmekle birlikte hammaddelerin artış süreci yıldan yıla uyumlu bir yol izlemez. Bu nedenle, bu artış pamuk için daha önemliken, baş üreticisi Japonya olan ipek için asgari düzeydeydi. Diğer doğal elyaftan yün, özellikle suni elyafla rekabette büyülür: darbe yemiştir. Keten ise bundan, önemsiz ölçüde etkilendiği gibi, her iki cins elyafda, daha küçük ölçülerde gelişmekte olan ülkelerde üretilir.

Tekstil hammaddelerinin dış ticareti, üretimlerinden daha yavaş gelişti. Bu nedenle, satılmayan pamuk stoklarında sistematik bir büyümeye oldu. 1966'da büyümeye, hemen hemen 1955-57'den 1.5 milyon ton daha fazlasıyla, 6.6 milyon tona ulaştı. Bunun nedeni de, bir çok sanayi dalında kimyasal elyafın yoğun bir biçimde pamuğun yerini almasıydı. Örneğin, ileri kapitalist ülkeler, şimdi otomobil lastiği üretiminde yay-

DÜNYA TEKSTİL ELYAF TÜKETİMİNDEKİ DEĞİŞMELER (Bin ton olarak).

48

Elyaf	1935-55	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
PAMUK	8.301	10.360	10.090	9.880	10.000	10.540	10.940	11.140
YÜN	1.280	1.545	1.552	1.539	1.543	1.525	1.555	1.610
KETEN	475	686	692	749	696	658	787	766
İPEK (Doğal)	26	34	32	33	30	34	36	35
SUNİ ELYAF	2.061	2.600	2.682	2.856	3.051	3.279	3.325	3.321
SENTETİK ELYAF	210	702	830	1.080	1.332	1.688	2.046	2.476
Toplam	12.353	15.927	15.876	16.137	16.652	17.724	18.688	19.348

NÜFUS

(Milyon olarak) 2.690.4 3.034.0 3.096.3 3.160.3 3.225.7 3.292.1 3.359.2 3.426.9

Nüfus Başına Tüketim
(Kg. olarak)

PAMUK	3.1	.3.4	3.2	3.1	3.1	3.2	3.3	3.2
YÜN	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5
KETEN	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2
İPEK (Doğal)	—	—	—	—	—	—	—	—
SUNİ ELYAF	0.7	0.9	0.9	0.9	1.0	1.0	1.0	1.0
SENTETİK ELYAF	0.1	0.2	0.3	0.4	0.4	0.5	0.6	0.7
Toplam % olarak	4.6	5.2	5.1	5.1	5.2	5.4	5.6	5.6

DOĞAL ELYAF	82	79	78	76	74	72	71	70
SUNİ ELYAF	18	21	22	24	26	28	29	30

gün olarak pamuk iplığının yerine kimyasal elyaf kullanıyorlar. Çünkü bunlar, çok daha dayanıklıdır. Sentetik elyaf, fabrikaların endüstriyel üretiminde ve kısmen günlük gereksinimlerinin üretiminde doğal elyafın yerini aldı. Fakat tekstil hammaddelein pazarlanması gelişmekte olan ülkelerin karşılaşıkları güçlükler, sadece kimyasal elyafın gitmişçe daha yaygın bir biçimde kullanılmaları nedenine değil aynı zamanda dünya pamuğunun dörtte birinden daha fazlasını üreten, en büyük pamuk üreticisi ABD'nin rekabetine de bağlıdır.

Satılmayan, artan pamuk stokları, kuşkusuz genç devletlerin ekonomilerine büyük darbeler indirdiler. Fakat, doğal hammaddelein fiyatlarının düşmesi, daha da büyük bir darbe oldu. 1955-57 arasında pamuğun dünya ortalama fiyatı kg. başına 74.1 sent iken, % 20'lik bir düşüşle bu, 1966'da 60 sente düştü. Bu da, gelişmekte olan ülkelerdeki ürünlerin her beş hektarından birinin ileri ülkelere gitmesi demektir.

Suni elyaf rekabeti, jüt, keten, sisal keneviri ve kenevir (abaka)nın üretim ve tüketimini ters yönde etkiledi. Jüt, Hindistan ve Pakistan'da; sisal keneviri, Tanzanya, Kenya ve diğer Afrika ülkelerinde ve Brezilya'da; kenevir (abaka), Filipinler'de yetiştilir, 1965-69 dönemi, elyaf ürünleri ve bunların fiyatları için bir istikrarsızlık dönemi oldu.

Fiyatlardaki genel düşmenin bir sonucu olarak, 1969'da, dış değişim gelirleri, 1965-66'dakinden çok daha altındaydı.

(1) Bir çok uzman, sentetik kauçuk üretimindeki artışın bu denli yüksek olacağını beklemiyordu. *United Nations Economic Survey of Europe'in 1957* (Cenevre 1958, IV s. 13) (E/ECE-317), bu da, kauçüğün, sentetik maddelerin gelişmesinden az ölçüde etkilenmiş bir tarımsal ürün olduğunu gösterir.

Daha açık bir durum, doğal kauçüğün yerini alan sentetik ürünlerde görülür. 1950'de, doğal kauçüğün üretimi sentetik kauçüğunkinden üç kat daha fazlaydı¹. Fakat 1960'da ise, doğal kauçüğün üretimi sentetik kauçüğün üretimi ile eşleşmişti. Sonraki yıllarda, sentetik kauçüğün üretimi 1966'da ise, yaklaşık olarak 2 milyon tona ulaşan bir farkla, hızla doğal kauçüğün üretimi geçmeye başlamıştı. 1966'da dünya sentetik kauçuk üretimi doğal kauçuk üretiminden 4.4 milyon ton daha fazlaydı. Oysa, doğal kauçukla ilgili rakam, aşağı yukarı 2.6 milyon tona ulaşmıştı. Sentetik kauçüğün üretim ve tüketimindeki en hızlı artış oranı ABD, Kanada ve diğer bir çok gelişmiş kapitalist ülkelerde görüldü. Sonuç olarak 1960'da Malezya, Seylan ve Tayland'tan yapılan büyük ihracat nedeniyle, doğal kauçuk ihracatı eskisinden daha yavaş bir biçimde artarak, 100'den 200 bin tona yükseldi.

Kimyasal ürünlerin rekabeti şimdiye kadar endüstriyel hammaddeler olarak kısmen kullanılan gıda ürünlerinin üretim hacmini, genellikle etkilemedi. Bununla beraber, son yıllarda, bu rekabet, giderek artan ölçülerde etkili olmaya başladı, örneğin, sabun, boyalar ve vernik sanayilerinde, hurma, yer fıstığı ve diğer bitkilerden sağlanılan yağ ve zeytin yağılarının yerini alabilen, kimyasal maddeleri kullanma konusunda artan bir eğilim bulunmaktadır. ABD ve birçok Batı Avrupa ülkesinde deterjanların tüketiminde bunların oranı özellikle önemlidir.

Asya ve Afrika'nın gelişmekte olan ülkelerinde, 1957-68 döneminde ortalama yıllık yer fıstığı rekoltesi, 1953-57 dönemi ile ilgili rakamdan aşağı yukarı bir milyon ton daha yüksecti. 1957-62 döneminde bunların ihracatları da arttı. Bununla beraber 1962-66 döneminde-

de, palmiye yağı ihracatı bir dereceye kadar azalırken palmiye çekirdeği ve yer fistığı ihracat hacmi, aşağı yukarı aynı düzeyde kaldı. Bu açıkça, kimyasal maddelerin doğal yağların yerini almasından çok, Amerikan soya yağıının kapitalist dünya pazarındaki rekabetinin bir sonucuydu. Amerikan bitkisel yağı ihracatı, 1957-68 döneminde hemen hemen 2 milyon tonu geçerek, iki kat arttı.

Kahve, kakao ve çay, gelişmekte olan ülkelerin ihracatında önemli bir yer tutar. Bu maddelerin büyük bir kısmı ABD, Batı Avrupa ve Japonya'ya gider. Yeni gelişen yöntemler, pazarlama ve sınıflamada büyük gelişmeler gösterdiler. Kimyasal maddelerle düşük kaliteli «sağlam» kahveden üretilen, «hazır» kahvenin ortaya çıkmasıyla, pahalı cins kahveler için pazarlama güçlükleri doğdu. Dünya kahve ihracatında küçük bir artışın olmasına karşılık üretici ülkelerin pay oranlarında önemli değişimler oldu.

Afrikali «sağlam» cins kahve üreticileri, ihracatlarını önemli ölçüde artırarak Latin Amerikan ülkelerini geride bıraktılar. «Sağlam» kahvenin daha büyük pazarlar bulmasına neden olarak, onun hazır kahve yapımında kullanılmasını gösteremeyiz. Yapım teknolojisinin gelişmesi, daha iyi kalitede bir ürünün elde edilmesiyle sonuçlandı. En büyük kahve ihracatçısı olan Brezilya, dış pazardaki durumunu güçlendirmek için, kendi kahvesinden hazır kahve üretilmescini sağlayarak, ABD'de üretilen aynı ürünle başarılı biçimde rekabet edebilme olanağını kazandı. Bu, hazır kahve tüketimindeki artışın, gelecek birkaç yıl içinde doğal kahvenin ve özellikle daha iyi cinslerini pazarlanma güçlüklerini her ihtimale karşı daha da artttıracağı anlamına gelir.

Kakao'ya gelince; şeker sanayine yardımcılarının sokulması, şimdiye kadar doğal ürünün pazarlamasını genellikle etkilemedi. Gelecekte de, kakao yağının yerine ucuz bitkisel yağlar, daha geniş olarak kullanılabilirler.

Hava koşulları ve bitkisel hastalıklar, vd. nedeniyle, kahve, kakao ve çay ürünlerinde görülen yıllık dalgalanmalar, artan uzun vadeli istemleri karşılama eğilimini zayıflatamazlar. Bu eğilim, gelişmiş kapita list ülkelere ihraç edilen kahve, kakao ve çay üretimi hacmi ve varolan tüketim biçimyle açıklanmalıdır. Tüketimde görülen belli bir artışa karşın gelişmekte olan ülkelerde bu düzey hâlâ düşüktür.

Sentetik maddelerin meydana getirdiği rekabet, doğal ürünlerin ihracatındaki yükselmeyi yavaşlatlığı halde, üretimin hacmini genellikle etkilemedi. Rekolte ve ihracat dalgalanmalarına, bazı yıllarda elverişsiz hava koşulları ya da Asya ve Afrika ülkelерinin topraklarında yapılan askeri operasyonlar neden oldu. Son on yılda, tarımsal ihraç mallarının yıllık otalama hacmi hemen hemen aynı düzeyde kaldı. Buna karşılık bazı malların hacmi arttı. Bu da, açıkça, gelişmekte olan ülkeler arasındaki ticaretin belli ölçüde yaygınlaşmasının bir sonucuydu. Gelişmekte olan ülkelerin döviz gelirlerindeki azalmaya, en çok tekellerin tarımsal ürün fiyatlarını suni olarak düşürme politikası ve emperyalist güçlerin gelişmekte olan ülkelerden yapılan meta ithalatına karşı takındıkları olumsuz tavır neden oldu.

Üçüncü dünyada, tarımsal ihraç mallarının elde kalması ve bunun milyonlarca küçük mülk sahibi köylünün yıkımına neden olması, sentetik madde rekabetinin en tehlikeli sosyo-ekonomik sonuçlarından biridir. Bununla beraber, bir çok gelişmekte olan ül-

kenin ekonomisinde yapısal değişimeler meydana gelmektedir. Sömürge sisteminin çökmesinden bu yana Asya ve Afrika'da tarımsal ihrac mallarının çoğu, küçük köylü işletmelerince üretilirdi. Büyük tekeller, kendi plantasyonlarını işletmeye beraber yerli halkın ürününün satın alınmasına da girişirlerdi. Bu ürünler, yabancı tekellerin -United Africa (İngiltere) Fransız, Belçika ve çeşitli ülkelerin yabancı şirketleri gibi- girişimlerinde işlenilen hammaddenin kitlesi ni oluştururlardı. Bağımsız ulusal devletlerin kurulmalarından sonra, bu devletlerin çoğu, hükümet kuruluşları ve acentaları aracılığıyla kendi satınalma işlemlerini yapmaya başladılar. Bazıları ise ihrac mallarının yabancı pazarlara satımını da kendi idaresine aldı. Emperyalist güçler, yardımcı ve sentetik ürünlerin üretimini hızlandırdıkları ve tropikal tarımda üretilenlerle rekabet eden kendi ana ürünlerinin (ABD'de pamuk, soya vd. gibi) üretimini arttırdıkları halde, gelişmekte olan ülkelerin ana ihrac ürünlerinin fiyatlarını düşürme politikasını da, son on yıldır durmaksızın sürdürmektedirler. Bu faaliyet sadece ekonomik zorunluluk nedeniyle değil, aynı zamanda politik düşüncelerle de yapılmaktadır. Genç devletlerin geleneksel ihrac mallarını pazarlamada karşılaşıkları güçlükler, bu devletlere politik baskı yapmak konusunda emperyalistler tarafından kullanıldılar. Bu politikanın bir sonucu olarak, en başta sentetiklerin rekabeti ve diğer faktörler nedeniyle de fiyatların düşme eğilimi sürdürdü.

1964'de Cenevre'de ve 1968'de Yeni Delhi'de toplanan, Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret ve Kalkınma Konferanslarında, gelişmekte olan ülkeler, fiyatların istikrarlı bir biçimde saptanmasını ve ana ihrac ürünlerini kapsayan uzun süreli anlaşmaların

imzalanmasını önerdiler. Aynı zamanda, gelişmekte olan ülkelere mamül ihraç mallarının ihracını durdurmak, gümrük engellerinin kaldırılmasını da istediler. Bu noktada, bu önemli sorunun çözümü konusunda, genel olarak iki farklı yaklaşım ortaya çıktı. Gelişmekte olan ülkelerin çıkarlarını tanıyan, sosyalist ülkeler, bu ülkelerle yapılan ticareti, sistematik olarak genişletmektedirler. Özellikle, sosyalist ülkeler üçüncü dünya ülkelerinin sadece ana ürünlerinin ithalatını değil, mamül mallarının ithalatını da artırdılar. Öte yandan emperyalist güçler ana ürünlerin fiyatlarını daha da düşüren ve mamül malların ithalini sınırlayan geleneksel politikalarını değiştirmeyi değişik bahanelerle reddetmektedirler.

Açı deneyler, gelişmekte olan ülkelere, uluslararası kapitalist iş-bölümünün haksız ilkeler üzerinde temellenmiş olduğunu, giderek daha fazla kabul ettiler. Emperyalizmin savunucularının gürültüyle ilan ettikleri, gelişmiş kapitalist ülkeler ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinin «karşılıklı bağımlılık» ve «karşılıklı bütünsel» ilkeleri, aslında, satın alma fiyatlarını düşürüp, hammadde kaynaklarını zor baca sömürerek, genç devletleri, gerçekten elverişli bir biçimde soyma yöntemidir. Bu alanlarda, emperyalist güçler ve gelişmekte olan ülkeler arasında ortaya çıkan çelişkiler çoktan beri uzlaşmaz niteliktedirler. En belirgin yasası yüksek kârlar elde etmek olan ve kapitalizmin gerçek doğasının bir gerçeği olarak ortaya çıkan bu çelişkiler giderilemezler.

Tropikal ürünlerini pazarlamada çeşitli güçlüklerle ve bu ürünlerin fiyatlarının sistematik olarak düşüşüyle karşılaşmış olan bir çok genç devlet, ulusal tüketimde ortaya çıkan kronik bir gıda eksikliği nedeniyle birlikte iç ekonomik politikasını yeniden de-

ğerlendirmeye başladı. Bu genç devletler, yabancı təkellerin gereksinimlerini karşılamak için tasarlanılan değişik bir tarım yöntemi ve doğrudan doğruya kendi gereksinimlerini sağlamak amacıyla, çok sektörlü bir ekonominin oluşturulmasına doğru derece derece yönelikler.

Gelişmekte olan ülkelerde, pamuk üretiminde bel- li bir artışın ve kauçuk üretiminde ise istikrarın görüldüğü 1959-68 döneminde, bu hammaddeların işlenmesinde de büyük bir artış oldu. Bu da, varolan tekstil ve lastik fabrikalarının genişlemesini veya ekonomik bağımsızlık yolunda büyük bir adım olan, Asya ve Afrika ülkelerinde yeni fabrikaların yapımını gerektirdi. Bir çok üçüncü dünya ülkesinde, hammaddeerin yerinde işlenmesi, mamül malları yerli ürünlerle değiştirerek, onların ithalatının azaltılmasına olanak tanır. Bitkisel yağlar ve çekilmiş kakao üretimi Senegal'de, Gana'da ve gelişmekte olan diğer ülkelerde artmaktadır. Nijerya'da yeni tekstil fabrikaları kuruldu; ayrıca, Çad Cumhuriyeti ve Orta Afrika ülkeleri gibi pamuk ihracatçısı olan ülkelerde de bunlar yapım halindedirler. Hindistan'da, Filipinler'de ve Seylan'da kurulan lastik fabrikaları, büyük doğal kauçuk tüketicileri durumuna geldiler.

Bu da, tarımsal hammadde tüketimi coğrafyasında önemli değişimlere yol açıyor. Önceleri bu maddeeler, tamamen ve yaklaşık olarak gelişmiş kapitalist ülkelere ihraç edilirlerdi. Şimdi ise, gelişmekte olan ülkelerde pamuk tüketimi, örneğin, 1955-57 yıllarıyla karşılaşıldığında hemen hemen bir milyon ton; doğal kauçuk tüketimi de 133.000 ton arttı. Üçüncü dünyanın kendi tüketimi konusunda düşünülen ekonomik kalkınma çalışmaları hızla tamamlanmaktadır.

Endüstriyel amaçlar için kullanılan doğal ham

maddelerin miktarında büyük bir azalma olduğu halde, bir kaç意外 dışında, bunların tüketimlerinin toplam hacmi arttı. Gıda ve endüstriyel tarım ürünlerleri arasında elverişli bir dengenin korunması, bu eğilimin gelecek 10-20 yıl içinde sürüp sürmeyeceğine, iç ve dış pazarda tarımsal ürünlerin nasıl satılacağına bağlıdır. Umulan döviz gelirleri de bu faktörlerle ilişkili dirler.

Yabancı ülkelerde, bazı tarımsal ürünlerin dünya pazar kapasitesini ve üretim gelişimini tahmin etmeye çalışan geniş kapsamlı bir çok inceleme yayınlandı. Ciddi kusurları bulunsa da, bunların en mükemmel, 1957-85 Yılları için Tarımsal Tasarımlar⁷ adıyla FAO tarafından yayınlanan iki ciltlik bir incelemedir. Bu incelemede, gıda maddelerinin ve diğer tarımsal ürünlerinin dünyadaki üretim ve tüketim durumu ve bunların perspektifleri verilmektedir.

Ortalama yıllık veriler, 1961-63 yılları için. (araştırma 1965 yılında başladığından bilinen rakamların en doğruları olarak sayılırlar) hareket noktası olarak alınmıştır. Nüfus büyümesi, ulusal ve kişi başına düşen gelirlerdeki artış ve tarımsal ürün fiyatları temel göstergeler olarak alınmışlardır. Araştırma, üç gruba (Gelişmiş kapitalist ülkeler, Sosyalist ülkeler, Gelişmekte olan ülkeler) ayrılan 99 ülkeyi kapsayan verileri, kaynak olarak kullandı.

Yazarlarınca da kabul edildiği gibi, araştırmanın amacı, tarımsal ürünlerin dünya ticaret tahminlerini belirlemeye yardım etmekti. Tarımsal ürünlerin ço-

(1) Bu araştırmanın ilk farklı biçimi, 1966 Ekiminde tamamlandı ve üye ülkelere dağıtıldı. 1967 Martında, Entia Sorunları ile ilgili FAO komitesi tarafından gözden geçirildi. bazı ekler ve açıklamalardan sonra yeniden yayınlandı.

ğu için, 1975 üretim ve tüketim tahminleri: *ilkı*, düşük bir gayri safi ulusal gelir; ve *ikincisi* ise, yüksek bir gayri safi ulusal gelir şeklinde olmak üzere, iki biçimde verilmektedir. Yazarlar, 1975'de, en önemli tarımsal hammaddelerin tüketim örneklerinin aşağıdaki tabloda görüleceği gibi bir değişikliğe uğrayacağını iddia ediyorlar.

**1961-1963 ve 1975'de DOĞAL ELYAF ve KAUÇUK TÜKETİMİ
(Bin ton olarak)**

	DÜNYA			GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER		
	1961	1975		1961	1975	
	1963	I	II	1963	I	II
PAMUK	9.712	12.134	13.722	2.728	3.176	4.442
YÜN	1.488	1.851	2.022	146	211	249
JÜT	3.015	3.710	4.620	1.132	1.630	1.970
SERT ELYAF	955	700	980	175	245	290
		900*	1.200**		285*	325**
KENEVİR	788	580	835			
		740	1.000			
KAUÇUK	4.934	9.160	10.970	349	750	1.075
DOĞAL						
KAUÇUK	2.228	2.697	3.264	237	310	450

* — 1961-63 fiyatlarıyla.

** — 1961-1963 fiyatlarının altında.

FAO tahminleri, gelişmekte olan ülkelerde doğal elyaf ve kauçuk tüketiminin arttığını belirtmektedirler. Bu eğilim, yeni tekstil ve lastik fabrikalarının ve diğer girişimlerin yapımının ve sanayideki ilerlemeyi sonucudur. Bununla beraber, incelemenin yazarları, sınırlı bir iç pazardaki etkili istemin, genç devletlerde işlenen hammaddelerin artışının, emperyalist güçler tarafından izlenilen çeşitli ticaret politikaları-

na bağlı olduğunu doğru olarak belirttiler. Gelişmiş kapitalist üleklerin, genç devletlere karşı yürüttükleri ve mamül ithal mallarını sınırlayan bu politikalalarını terketmeleri durumunda, işlenen hammaddeler artar. Ne yazık ki, incelemenin yazarları, en önemli tropikal hammaddelerin dünya üretim ve tüketimi ni artırma faktörlerine yeterli önemi vermedikleri görülüyor. Böyle bir faktör, Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkelerin izlediği, sadece pamuk ve doğal kauçugun değil, pamuklu dokuma ve diğer mamül malların ithalatının da sistematik biçimde artırılması politikasında önemli bir rol oynar.

Suni sanayi maddelerindeki gelişimin doğal ham madde üretimindeki artışa ters bir etkide bulunduğu belirtirken, incelemenin yazarları, lastik şeritleri (suni elyaf, pamuçun yerini aldı), balık avlama ağları (kapron ve naylon ketenin yerini aldı), vd., gibi bazı maddelerin üretiminde, kimyasal ürünlerin, doğal hammaddelerin yerini tamamen aldılarını gözönüne almazlar. Diğer taraftan, imalat sanayilerinin çوغu, ürünlerinde doğal ve kimyasal hammaddelerin birleştirilmesini sürdürmekteler ve südürecekler. Doğal unsur, akr¹ başına toptan rekolteyi artırmakla ve kalitesini düzeltmekle daha rekabet edebilir duruma getirebilir ve bu ancak, modern bilim ve teknolojideki başarılardan daha geniş bir biçimde yararlanılmasıyla mümkün olabilir. Bu faktöre FAO uzmanları yeterli önemi vermezler, oysa, zaman ilerledikçe gelişmekte olan ülkeler için bu faktör, giderek daha önemli olacaktır. Gelişmekte olan ülkelerde, ekonomik geriliklerin yenilmesi, yaşam düzeylerinin yükseltil-

(1) Bir Akr: 0.404 hektar. (İng. ölçüsü-ç).

mesi ve tam istihdamın sağlanması konusunda, endüstriyel üretimin yaygınlaşması son derece önemli bir rol oynamaktadır. Varolan işlemlerin modernleşmesi, maden çıkarma ve işleme sanayilerinde yeni işlemlerin başlatılması nedeniyle, doğal kaynakların işletilmesi, maden hammadde ithalatına ve özellikle gelişmiş kapitalist ülkelerin sıvı yakıt ve mamül maddelelerine olan bağımlılığın, önce kısmen ve sonradan da tümüyle ortadan kaldırılmasına olanak tanır. Yaptım ve ulaşımla birlikte, gelişmekte olan ülkelerin gelişen sanayileri, insan gücünden çok büyük ölçüde yararlanılması ve böylece, bu ülkelerin çoğunda yaygın olan kitle halindeki işsizliğin azaltılması gücüne sahiptirler. Sanayileşme, işçi sınıfının gelişmesine yol açar ve onun politik önemini arttırmıştır. Aynı zamanda bilim ve teknolojinin gelişmesini de harekete geçirir.

Bununla beraber, sanayileşmek için bir çok güçlükler aşılmak zorundadır ve ayrıca, elverişli bütün araçların etkili bir biçimde kullanılması da gerekmektedir. Aynı zamanda, her ulusal devletin de kendi özgül koşullarını gözönüne alması gereklidir. En karmaşık görevlerden biri, emperyalist güçlerin ek tarımsal hammaddelerini üreten sömürgelerle, uluslararası kapitalist iş-bölümü koşullarında kurulan sömürgeci ekonomik yapıyı yıkmaktır.

Son yirmi yılda, bir çok Asya, Afrika ve Latin Amerika devleti, endüstriyel kalkınmalarını harekte geçirmek için bu önlemleri planladı: hammadde gereçlerini ve enerji kapasitelerini arttırarak, dış ve iç gereksinimler için maden hammaddelerinin üretimi artırdıkları ve aynı zamanda ulusal üretimin örgütlenmesi ve işleme sanayilerinin gelişmekte olan dallarının kurulması nedeniyle, ithal mallarını kış-

tıkları sürece, işlenilmeyen hammaddelerin yerine mamül ve yarı mamül malların ihracını artırmak suretiyle yapılabilir. Bu önlemlerin yerine getirilmesi, iktidardaki politik güçlere, izlenen iç ve dış politikalara ve belirli bir ülkedeki sınıfal güç dengesine bağlı olarak her alanda ve değişik durumlarda olabilir. Başarı kazanmak için bir çok ciddi güçlükler aşılmalıdır. Bunlardan biri de fonların büyük ölçüde eksikliğidir. Modern sanayilerin kurulması, gelişmekte olan ülkelerin hiç birinin gerçekten yapamayacağı geniş sermaye yatırımlarını gerektirir. Küçük bir iç pazar ve düşük bir satın alma gücüyle, kârlı fakat, büyük ölçekli üretime giriştığı zaman, bu modern girişimlerin yapımında olağanüstü engellerle karşılaşılır. Bazı ülkelerde, diğer bir ciddi engel de; ulusal eğitimden geçmiş, işçi, mühendis ve teknisyenlerin yoksunluğu veya bunların genel eksikliğidir. Ayrıca, bu tür eğitim de, çok para ve zaman isteyen bir iştir.

Bir çok genç devletin deneyi, iç kaynakları seferber etme, ekonomik bağımsızlığın kazanılması ve politik bağımsızlığın korunması amacıyla, uluslararası durumdan yararlanmaya yönelik bir iç ve dış politikaya sahip olunması sayesinde bu zorlukların yenilebileceğini gösterdi. Sosyalist topluluk ülkelerinin dış politikası, emperyalist güçlerle olan ekonomik ilişkilerinde daha uygun koşullar elde etmeye çalışan, gelişmekte olan ülkelerin çabalarını destekler. Burada etkili bir rol oynayabilen bir diğer faktör de, emperyalist çelişkilerden ve tekel rekabetinden yararlanmasıdır.

Nüfusu az (beş milyon kadar), mali durumu sınırlı ve fakat maddi kaynakları olan pek çok Asya ve Afrika ülkeleri için (çeşitli ülkelerin gereksinimlerinin sağlanması için düşünülen fabrika ve enerji mer-

kezlerinin ek inşaatı ve gümrük resimlerinin kaldırılması, vd. gibi) çeşitli ekonomik işbirliği biçimleri bulunmaktadır.

Bilimsel ve teknolojik devrim, üçüncü dünyanın farklı sanayilerinde aynı etkiyi yapmaz. Genellikle, sömürgeci ekonomik yapının parçalanma sürecini hızlandırır. Fakat, bazı maden hammaddeleri konusunda, emperyalist güçlerin kendi kendilerine yeterli duruma gelmeleri gibi, diğer faktörler de, bu süreci hızlandıırlar.

Endüstriyel ülkelerin ekonomilerinde savaş sonrası meydana gelen değişimler, gelişmekte olan ülkelerin madencilik sanayilerini esaslı bir biçimde etkilediler. Kimyadaki ilerlemeler, özel yapıya sahip suni maddelerin üretiminde hızlı bir büyümeye yolaştı. Bu maddeler, genellikle doğal maddelerden daha iyi ve daha ucuzdurlar. Plastik ve sentetik reçinelerin, demirli ve özellikle içinde demir bulunmayan madenlerin en korkunç rakipleri oldular. Bunların sekiz yıl içindeki üretimlerinin, 1968'de, 28.8 milyon tona ulaşarak hemen hemen iki büyük kat arttığını belirtmek yerinde olur. Plastiklerin gösterdiği rekabet ekonominin bazı dallarında, kalay, çinko, kurşun ve bakır tüketiminde azalmalara yolaçtı. Eşit olmasa da, bu, gelişmekte olan ülkelerde karışık maden cevheri çıkarma oranlarını dikkati çekecek ölçüde etkiledi.

Suni maddeler, sadece doğal hammaddelerin yerini almakla kalmadılar, ayrıca, yapımlarında daha az malzeme kullanılmasını da sağladılar. İleri teknolojinin girişi, makina yapımı, kimya ve diğer sanayilerde yoğunluğu daha az maddelerin elde edilmesini sağladı. Genç devletlerde, ana maden çıkarma sanayilerinin gelişmesini engelleyen bir diğer faktörde, ana hammaddelerin istemini azaltan, ikinci dereceden

maddelerin (hurda maden parçaları, vd.) gibi daha geniş bir biçimde kullanılmasıdır.

Büyüme oranlarının yavaşlamasına karşın, genellikle bir çok madenin dünya üretimi hacmi artıyor. Bu da, randıman oranı çok yüksek olan makinaların ürettiği maden hammaddeleri konusunda artan istemlerin ve bunların yeni çıkarma olanaklarının arttığını gösterir.

Petrol gibi bazı maden hammaddeleri, bir kaç kilometre derinlikte yataklardan çıkarılırlar. Ayrıca, nehir ve denizaltı yataklarındaki maden tabakaları, şimdi daha büyük ölçülerde çıkarılıyorlar. Son yıllarda, bu gibi yataklardan çıkarılan petrol ve gaz üretimi, Mısır, Nijerya ve diğer ülkelerde, önemli ölçüde arttı.

Yakın gelecekte bunlar, Okyanus yatağındaki geniş kaynaklardan çıkarılacaklardır. Demir ve manganez yatakları, manganezin % 20-45'ini, demirin % 15 veya daha fazlasını ve nikel ve bakırın % 21'ini içinde taşımaktadır. Tahmin edilen rezervler, Pasifik Okyanusunda 90-112, Atlantik Okyanusunda 45 ve Hint Okyanusunda 41 milyar ton kadardır.

Yeni gelişmeler, böylece, ikinci dünya savaşı arifesinde tekellerce ileri sürülen, yeryüzü maden kaynaklarının bir kaç on yıl içinde kaçınılmaz olarak tükeneceği şeklindeki «teoriyi» çürüttüler. Sovyet akademisi Kirillin'in kanıtladığı gibi, 1950'den 1968 e kadar dünyadaki toplam petrol ve gaz üretim ve tüketimi, bu yakıtların dönemin başlangıcında saptanan toplam kaynaklarına eşittir. Ve bu dönemde tahmin edilen rezervlerinin dört katı oranında yeni petrol ve gaz yatakları bulundu. Bu da, doğal ve suni hammaddelerin üretiminin ve sınıflandırmasının sürekli olarak büyüğü anlamına gelir. Maden hammaddeleri-

nin ve daha etkili olan suni yardımcı maddelerin nasıl kullanılacağına karar verilmesi, bunların tüketimine bağlı olan bir şeydir.

Maden alanlarının dağılımında önemli değişmeler ortaya çıktı. Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'daki bazı maden yataklarının bir çok yıldan bu yana işletilmesi, bunların fakirleşmesine veya toptan tükenmesine yolaçtı. Bu da, kendi temel hammaddelerini önemli ölçüde artırmak (çabasındaki-ç) gelişmiş kapitalist ülkelerin, elverişli durumlarını daha da sınırladı ve ayrıca onları, ekonomik olarak daha az randımanlı bazı maden hammadde yataklarının işletilmesine zorladı. Bunun içindir ki, savaş sonrası dönem, eski yatakların yoğun biçimde işletilmesine, Asya, Afrika ve Güney Amerika'daki yeni yatakların devamlı olarak araştırılmasına tanık oldu. Yüksek kaliteli yatakları ve diğer hammaddeleri, zengin maden cevherlerini, vd., kapsayan bu yüzeysel yataklar, Batı Avrupa ve ABD'dekilerin sadece giderleri kadar bir yatırımla işletilebilirler. Örneğin, ABD'de petrolün çıkarılma maliyeti, varil başına 1 dolar 53 sent iken, Orta Doğu ülkelerinde bu, sadece 15 senttir.

Daha önce belirttiğimiz gibi, bilimsel ve teknolojik devrim, petrol, gaz, kömür, boksitler, vd. gibi yaktı ve hammaddelerin görelî değerinde çok büyük bir değişmeye yolaçtı. Bu nedenle, büyük ölçüde ekonomik koşullara bağlı olarak, bunların dünya üretimi azalmaya, tüketimleri ise artmaya başladı.

Örneğin, uzun zamandır bekletilen elmaslarda olduğu gibi, kömür ve kalay çıkarmadaki düşüşü ele alalım. 1967'de, teknik alanda ve kuyumculuk amacıyla girişilen elmas çalışma 1953 rakamlarını iki kat geçti ve 40 milyon karat arttı. Bununla beraber, toplam elmas üretiminin yarısından fazlasını tüketen

sanayiler, giderek daha büyük oranda suni elmas kullanmaktadır. Bu da, gelecek bir kaç yıl içinde, elmas madenleri üretiminin kısılmamasına ya da tamamen kesilmesine neden olabilir. 1968'de iki milyon karat olan suni elmas üretimi, 1969'da 30 milyon karata yükseldi. ABD dışında suni elmas üreten ülkeler arasında SSCB, İngiltere, Japonya, İsveç, İrlanda ve Mısır da bulunmaktadır. Üretim çapının büyülüğu, 1958 yılına göre ölçülmüşce, 1963'ün son yarısında karat başına fiyatı hemen hemen 2 dolar 65 sente kadar düşürdü. Bu fiyat, elmas birliğince belirlenenden 15 sent daha düşüktü. Suni elmas üretiminin artması ABD'yi, 1965 öncesine göre, gelişmekte olan ülkelerden yapılan doğal elmas ithalini azaltmaya sürükledi. Sürekli olarak suni elmas üretiminin artması, gelecek yıllarda da, doğal, endüstriyel-kaliteli elmasların çıkarılmasını azaltacaktır. Bu da, Kongo (Kinshasa) ve Sierre Leone gibi, belli başlı doğal elmas üreticisi olan Afrika'nın gelişmekte olan ülkelerinin ekonomilerini ters yönde etkileyecektir.

Gelişmekte olan ülkelerdeki diğer maden ham maddelerinin çoğu için savaş sonrası pazar koşulları elverişli olarak kaldılar. Dünya enerji ve yakıt dengesinde, kömürün payının sistematik bir biçimde düşmesi, petrol ve gaz tüketiminde sürekli bir artışın olmasına neden oldu. Kuşkusuz, dünyanın belli başlı kömür yatakları SSCB, Batı Avrupa ve ABD'de ve başlıca petrol alanları ise, Asya, Afrika ve Latin Amerika'nın gelişmekte olan ülkelerinde bulunmaktadır. Petrole ve gaza olan istem, sadece yakıt olarak değil, kimyasal sanayi hammaddesi olarak da, daha geniş uygulama alanları bulmaları nedeniyle sürekli biçimde durmadan artıyor. 1965'tekinden 540 milyon ton daha fazla olarak, 1969'da kapitalist dünya petrol üre-

timi, 1.771 milyon tona ulaştı. Bu artışın yarısından fazlası, Afrika ve Orta Doğu'nun gelişmekte olan ülkelerince üretildi. Orta Doğu çatışması, Süveyş Kanalı'nın kapanması ve Nijerya iç savaşı gibi, elverişsiz bir çok faktöre karşın, üretim, yine de arttı. Bu dönemde, doğal gaz üretimi, 1967'de, 632.5 milyar metre küpe ulaşarak büyük artışlar sağladı. Petrolden ayrı olarak, toptan doğal gaz üretiminde, gelişmekte olan ülkelerin payı, gelişmiş ülkelerin payından bir kaç kat daha azdır. En büyük doğal gaz üreticisi ve ihracatçıları; Afrika'da Cezayir ve Libya, Asya'da Pakistan ve Endonezya, Latin Amerika'da da Venezuela ve Meksika'dır.

Ayrıca, gelişmekte olan ülkelerde, üretimi artan ve yoğun olarak bulunan diğer bir hammadde de fosfattır. 1953-63 döneminde, kapitalist dünyada, demir, manganez ve krom cevherlerinin üretiminde görülen hızlı artış, sonraki yıllarda giderek önemli ölçüde yavaşlamaya başladı. Bu da gelişmiş kapitalist ülkelerle gelişmekte olan ülkelerde bulunan demirli madenlerin üretim ve tüketiminde önemli değişimlerin olduğunu gösterir. Etken diğer bir faktör de, kaliteli çelikle karşı daha büyük bir istemin olmasıdır. Bu da, Molibden, Tungsten ve Kobalt gibi alaşımında kullanılan maden cevherlerinin isteminde artışa ve yukarıda belirtilen cevherlerin isteminde de bir azalmaya neden oldu.

İçinde demir bulunmayan madenlerin üretimi, bir dereceye kadar eşitsiz biçimde gelişti. Aluminyum üretiminin sürekli büyümesi, gelişmekte olan ülkelerde Boksitlerin üretiminde ve hafif maden sanayinin kurulmasında hızlı bir büyümeyi sağladı. 1959-67'de, önceki dönemden daha yüksek olan bakır, çinko ve

kurşunun yıllık ortalama üretiminin büyümeye oranı şimdi yavaşladı.

Veriler modern bilimsel ve teknolojik devrim aracılığıyla gelişmiş kapitalist ülkelerin ekonomilerinde meydana gelen gelişmelerin, Asya, Afrika ve Latin Amerika'daki artan ve azalan maden hammadde üretimini de doğrudan doğruya etkilediğini kanıtlamaktadır. Önemli olmasına karşın, bu, üçüncü dünyanın ekonomisini etkileyen tek faktör değildir.

Bilimsel ve teknolojik devrim, sömürge sisteminin çöktüğü kapitalist ülkelerin ekonomilerinde, devlet-tekel sermayesinin daha büyük roller oynamaya başladığı ve sosyalizmle kapitalizm arasında ekonomik yarışın var olduğu bir ortamda gelişiyor. Bu faktörler, bilimsel ve teknolojik devrimin gelişmesini güçlü bir biçimde etkiliyorlar. Bunlar gözönüne alınmadan, üçüncü dünyadaki madencilik sanayinin şimdiki durumu doğru biçimde bilinemez ve madencilik sanayi perspektifleri doğru olarak tahmin edilemez.

Gerek sosyalist yönelimli ve gerekse de kapitalist kalkınma yolunu seçmiş gelişmekte olan ülkelerin hükümetleri, yabancı tekelleri zenginleştirmekten çok, ekonomik geriliklerini yenme konusunda ülkelerin doğal kaynaklarından yararlanmaya çabaliyorlar. Bunu yaparlarken de, sosyalist topluluk ülkelerinin destegine güveniyorlar. Gelişmekte olan ülkelere karşı yürütükleri politik ve ekonomik şantaj yöntemlerini terketmemekle beraber emperyalist güçler, bu destek sayesinde bir çok durumlarda ayrıcalıklar tanımak zorunda kalıyorlar. Gelişmekte olan ülkelerce alınmış en önemli önlemlerden biri de, bir çok nedenlerden dolayı madencilik sanayinde en etkili güç olan, yabancı mülkiyetin millileştirilmesidir. Karşlığını öde-

yerek ya da ödemeden, tekellerin mülkiyetine el konulmasının yanında, gelişmekte olan ülkelerden bir çoğu, maden cevherlerini, araştıran ve işlenen ulusal şirketler kuruyor, ulusal yabancı sermayeli karma şirketlere, devlet kuruluşlarının katılma oranını arttırıyor, maden kaynaklarının işletilmesi konusunda daha yüksek kriterler istiyor, yabancı firmaların faaliyeti üzerinde devlet denetimini kuruyor ve daha başka önlemler alıyorlar.

Millileştirme, herhangi bir devletin vazgeçilmez bir hükümlünlük hakkıdır. Bu hakkın tanınması, eksik olsa da Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın 14 Aralık 1962 tarihli 17. oturumunda alınan kararda anlamını buldu. Oturumda alınan karar söyleydi: «Millileştirme, kamulaştırma veya kiralamanın kamu yararı ve güvenliğine, yerli ve yabancı kişisel veya özel çıkarlardan üstün olduğu kabul edilen ulusal çıkarlar temeline dayanması gerekdir.»¹

Emperyalist güçler, mümkün olan her yönde millileştirmeyi engeller ve başaramadıkları durumlarda da, tekeller için tazminat olarak çok büyük tutarlar talep ederler. Yabancı firmaların zorbalıkla sömürdükleri gelişmekte olan ülkelerin kaynaklarından çok büyük kârlar elde etmeleri nedeniyle, kuşkusuz bu istemlerin geçerli bir temeli yoktur. Bu kârlar o kadar büyütür ki, yapılan yatırımı genellikle bir kaç yıl içinde amorti ederler.

1963'de, başta Orta Doğu olmak üzere Asya'da, petrol sanayindeki doğrudan Amerikan tekel yatırımları, 1.925 milyon dolara ulaştı. 1964'de, yatırımlar 2.054 milyon dolara ve 1965'de 2.384 milyon dolara yük-

(1) Birleşmiş Milletler Genel Konseyi, 17. oturum kararı, No: 17 (A/5217) New York, 1963, s. 15.

seldi. Bu yatırımların kârı, bu yıllara göre, sırasıyla 893,960 ve 921 milyon dolar oldu. Böylece, Amerikan tekelleri, yatırımlarını sadece üç yıl içinde 400 milyon dolar arttırdılar.

Afrika'daki madencilik kârları, biraz daha azdı: 1965'de 361 milyon dolarlık yatırımdan 55 milyon dolar kâr sağlandı. Bununla beraber, Amerikan tekellerince denetlenilen madenlerde üretilen maden ham-maddelerinin payının doğrudan doğruya matalurji fabrikalarına gittiği ve kârların tamamının hesaba katılmadığı da gözönüne alınmalıdır.

Hisselerinin büyük bir kısmı İngiliz hükümetinin denetiminde olan British Petroleum ve Fransız hükümetinin de hissedarlarından biri olduğu, Companie Française des Petroles tarafından büyük kârlar elde edildi. Bu iki petrol şirketi, girişimlerinde işlenilen petrolün büyük kısmının çıkarıldığı İran Irak, Cezayir ve diğer Asya ve Afrika ülkelerinde faaliyet gösterir.

Elli yıllık geçmişiyle, Güney Afrika, Angola-Amerikan şirketi bir çok ülkede sadece faaliyet alanını genişletmedi, aynı zamanda kârlarını da aşırı derecede arttırdı. Bu şirketin, altın, uranyum, bakır ve diğer içinde demir bulunmayan madenler, elmas ve kömür madeni girişimleri, Mısır, Zambiya ve Rodezya'da bulunmaktadır. 1962'de, yeni yatırımlarla bu şirketin sabit sermayesi 10 kat artarak 20 milyon Rand'a¹ ulaştı. Aynı yıl, vergisi çıktıktan sonra net kârı ise, 19.6 milyon Rand'ı bulmuştu.

Ayrıca, hissedarları arasında Belçika özel sermayesi (ve 1960'a kadar devlet sermayesi), İngiliz ve Amerikan tekelleri bulunan, Yukarı Katanga Maden

(1) 1 Rand: 1.40 ABD dolardır.

Birliği de vardır. 8 milyon Belçika franklık sabit sermayesiyle bu şirket, 1960-62 arasında tam üç yılda 4,6 milyar tutarında net bir kâr elde etti. 1906'daki kuruluş gündünden bu yana kârları, toplam yatırımlarını bir kaç kat aştı.

1961'de, Irak, yabancı şirketlere, sadece bilfiil işletmeleri petrol alanlarının denetimini bırakan bir yasa çıkardı. Söz konusu olan arazinin, % 99,5'ünü kapsayan bölge, devlet tarafından geri alındı. Ayrıca, 1964'de, petrol bulunan alanları işletmek için Iraq Petroleum Co. Ltd. kuruldu. Bu şirket 1967'de yasalaşan, petrol yataklarını geliştirme yasasının yetkisinde bağımsız olarak veya yabancı firmalarla işbirliği halinde çalışabilirdi, fakat kullanım hakkını devretmek yetkisine sahip değildi. Bu bakımdan, Irak petrol sanayiine olan yabancı sermaye akımı büyük ölçüde azaltıldı ve hükümet denetimine sokuldu.

Petrol ithal eden genç devletlerde, devlet sektörü önemli ölçüde güçlendirildi. İç pazarda petrol satmak için yabancı sermayenin az oranda katılımasıyla devlet işletmeleri kuruldu.

Yeni karma şirketlerin çoğu, yabancı tekellerin gereksinimlerini karşılayan ihracat sektörleri şeklinde kuruldu. Bundan dolayı bu şirketler, gelişmekte olan ülkelerin karşılaştığı en önemli sorunların çözümüne yardımcı olmadılar. Bu şirketlerdeki payların denetimini tamamen ellsinde tutsalardır da, genç devletler uygulamada yerel vasıflı personelin büyük ölçüde yokluğu veya eksikliği nedeniyle teknik ve idari yönetim gereksinimini karşılayamazlar.

Özel yabancı sermayenin, üçüncü dünya ülkelerinin madencilik sanayilerinde hâlâ önemli bir payı bulunmaktadır. Bazı yabancı tekeller, sömürge yönetimi döneminde bağışlanılan ayrıcalıkları esas alarak, di-

ğerleri ise, bağımsız devletlerle yapılan sözleşmelere göre faaliyetlerini sürdürülüyorlar. Genç devletlerin hükümetleri, yabancı tekellerin kârlarından sağlanan payları artırmaya ve yabancı sermaye tarafından az oranda ya da tümüyle finanse edilen girişimlerin yönetimine daha büyük ölçüde katılmaya çalışıyorlar. Ayrıca, madencilik alanında faaliyet gösteren yabancı firmalar üzerinde, devlet denetimini de kuruyorlar. Bu önlemler, sadece genç devletlerin egemenlik hakları olması nedeniyle değil, aynı zamanda yabancı sermayenin kontrollsuz faaliyetleri sonucu ekonomide meydana getirdiği büyük zararlar nedeniyle de yerin dedirler. Kârların ihracıyla birlikte, yabancı tekellerin aç gözlü faaliyetleri gelişmekte olan ülkelerin kaynaklarının fakirleşmesine neden olur. İşletmenin yoğun olması üretilen maden cevherlerinin azalmasına ya da kalitelerinin bozulmasına neden olur.

Örneğin, Zambiya'daki yabancı yağma döneminde, yaklaşık olarak 9 milyon ton bakır, ülke dışına gönderildi. Sonuçta, cevherdeki ortalama bakır oranı önemli ölçüde azaldı. Hindistan'da manganez yataklarının yoğun bir biçimde işletilmesi, son on yılda, manganez üretim ve ihracının düşmesine neden oldu ve yüksek kaliteli rezervlerde de şiddetli bir azalmaya yolaçtı.

Gelişmekte olan ülkeler, uzun ve çetin bir mücadeleden sonra, yabancı firmaların işlemlerinden, özellikle petrol pompalama işlemlerinden, aldıkları kiralari artırmayı başardılar. ENI ve EPAN (İtalya ve Fransız devlet şirketleri) ile yapılan anlaşmalar sonucu, gelişmekte olan ülkelerin hükümetleri karma şirketlerdeki hisse senetlerinin büyük kısmını denetleme olanağını kazandılar. Ayrıca, şirketlerin bu ülkelere yaptığı ödemeler de artıyor. Bu başarılar, gelismek-

te olan ülkelerin, yabancı petrol tekelleriyle daha iyi koşullarda yapılacak anlaşmalar için gerekli olanaklara sahip olduklarının birer kanıtlıdır. Son beş yılda bir çok tekel, petrol üreticisi ülkelere daha fazla ayrıcalık tanıtmaya zorlandı. Bu da, büyük ölçüde, 1960'da kurulan Petrol İhracatçısı Ülkeleri Teşkilatı (OPEC)ının çabalarıyla sağlandı. Bu örgütün baskısıyla uluslararası petrol tekellerinin direnci kırıldı ve bunlar, Orta Doğu petrol üreticisi ülkelere kârlarından pay ödemeyi ve kiraları artırmayı kabul ettiler.

Gelişmekte olan ülkelerin diğer madencilik sanayilerindeki haklı istemleri, yerine getirilmiş olmaktan çok uzaktılar. Yabancı şirketler, doğal kaynaklar üzerindeki denetimi elliğinde tutmaya, bunlar için yaptıkları ödemelerin düzeyini korumaya veya daha da azaltmaya çalışmaktadır. Bunu da iki yönde başarırlar: üretimlerinin kısıtlanması ya da dünya piyasası fiyatlarının düşürülmesi yoluyla. Dünya piyasa koşullarına ve politik duruma güvenerek, bir çok ülkede doğal kaynakları işleyen yabancı tekeller, isteklerine göre bazı yerlerde üretimi azaltır ve bazılarında da çoğaltırlar. Ve böylece, üretimdeki ve fiyatların hacmindeki dalgalanmaları yönetirler. Afrika ve Latin Amerika'da çıkarılan bakır, Orta Doğu'da çıkarılan petrol ve diğer hammaddeler üzerinde bu türden entrikalar dönmektedir. Sonuç, genç devletlerin gelirlerini azaltmak ve ekonomik kalkınma planlarını engellemektir.

Ekonomik bağımsızlık çabalarında, bir çok genç devlet sanayileşmede bazı ilerlemeler gösterdi. Bununla birlikte, kendi hammadde olanaklarındaki sınırlamalar nedeniyle daha fazlasını başarmaktan alıkonulmuşlardır. Birleşmiş Milletler'in tahminlerine göre, Doğu ve Güney Doğu Asya'nın 1965 sanayi göstergeleri,

(Japonya dışında) 1955 ile karşılaşıldığında 222 puan yükselmişti, halbuki kömür üretimi 185 puan, demirli ve demirsiz maddelerin üretimi ise, sadece 165 puan yükselmişti. Gelişmekte olan ülkeler, kendi iç kaynaklarını işleterek sanayi ve ulaşımın ham madde gerekliliklerini tamamen karşılamak yolunda, kendi jeolojik araştırmalarını geniş ölçüde organize etmeli ve bulunan yatakları işletmeye başlamalıdır. Endüstride büyük bir ilerlemenin olması isteniyorsa, geniş kapasiteli bir iç pazar kurulmalıdır.

İstihdamdaki artışın ve emek (iş) üretenliğin-deki yükselişin, bir ülkenin kendi uzmanlarının yabancı yönetici ve teknik personelin yerini alması işlemiyle birlikte elele gitmesi gereklidir. Gerçekte, böyle uzmanların eksikliği, yabancıların karma şirketlerdeki egemenliklerini sürdürmeleri anlamına gelir.

Sömürge baskısından ve yoksulluktan kurtulmanın içsel güçlükleri, toplumsal ve kültürel gelişme düzeyinin geriliği nedeniyle, emperyalist güçlerin entrilikleri, ulusal sanayilerin ve özellikle madenciliğin gelişmesini yıllardır engelliyor. Kongo (Kinshasa)'da Belçikalı emperyalistlerin düzenlediği askeri manevralar, ülkenin ekonomik yönde haddinden fazla gerilemesi ve halkın önemli bir çoğunuğunun ölümleriyle sonuçlandı.

Gelişmekte olan ülkeler, ekonomik ilerlemede, doğal kaynaklardan yararlanma çabalarında, Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkelerin emin destegine güvenebilirler. Sovyetler Birliği, bu ülkelere değişik yönlerden yardım eder. Sovyetler Birliği, ana hamaddenin üretiminin artmasını, madencilik sanayi ürünlerini işleyen yeni girişimlerin yapımını ve ulusal uzmanların eğitimini sağlar. Sovyet jeologları, Hindistan, Pakistan, İran, Suriye, Gine, Mısır, Kongo

(Brazaville), Asya ve Afrika'nın diğer ülkelerinde madenlerin araştırmasına yardımcı olmaktadır. Bu jeologların yardımlarıyla, hala ihraç edilmekte ya da temel ulusal gereksinimler için kullanılmakta olan maden yatakları bulundu. Bu buluşlar, yapı malzemelerinin imalinde kullanılan ana ürünler, katı ve sıvı yakıtları kapsar. Sovyet jeologları, Örneğin, Mısır ve Hindistan'da petrol, Mali, Gine, İran, Suriye ve diğer ülkelerde ise diğer maden yataklarını buldu.

Özellikle, ulusal ekonomilerinin yararına olan doğal kaynaklarından yararlanmaları, konusunda, gelişmekte olan ülkelere, Sovyetler Birliği tarafından sağlanan destek, bundan sonra da sürecektir. Örneğin, Sovyet Ukraynası, Polonya ve Yugoslavya, Mısır, Tanzanya, Burma, İran ve diğer gelişmekte olan ülkelerle birlikte hazırladıkları, genç devletlerin doğal kaynaklar üzerindeki egemenlik denetimini kullanmaları konusundaki vazgeçilmez haklarıyla ilgili bir karar taslağını Birleşmiş Milletler Teşkilatına verdiler.

1966 Kasımında, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu' nun 21. oturumunda, bu taslak esas alınarak kabul edilen kararda, her ülkenin doğal kaynaklarının kendi yasa ve kararnamelerine uygun olarak işletileceği saptandı. Genel Kurul: «Başta gelişmekte olanlar olmak üzere bütün ülkelerin tümüyle ya da kısmen yabancı sermaye tarafından işletilen şirketlerin yönetimindeki paylarını artttirmaları konusundaki haklarıyla, ilgili halkın gereksinim ve hedeflerinin eşit bir temel üzerinde karşılanması, karşılıklı olarak kabul edilebilir sözleşme uygulamalarına dikkat edilmesi koşuluyla, doğacak olan avantaj ve kârlardan daha fazla pay alma hakkını» da kabul etti. Ve «sermaye sa-

hibi ülkelere, bu hakkı kullanmaktan alıkoyacak girişimlerden kaçınmaları» çağrısında bulundu.¹

Bu karar, aynı zamanda gelişmekte olan ülkelerin egemenlik haklarıyla ilgili diğer önemli hükümleri de kapsamaktadır. Bunlar arasında, bir ülkenin doğal kaynaklarını işletme ve pazarlama yöntemlerini seçme hakkına değinildi ve kapitalist ülkelерden, gelişmekte olan ülkelerin döviz gelirlerini olumsuz yönde etkileyebilecek olan ve ticareti yapılmayan, temel madde stoklarını, dünya pazarında satma girişimlerinden kaçınmaları istendi. Bu hükümlerin gerçekleşmesi gelişmekte olan ülkelerin ekonomik, bilimsel ve teknik ilerleme yolunda doğal kaynaklarından yararlanmasını sağlayacaktır.

Gelişmekte olan ülkelerde madencilik sanayinin perspektifleri nelerdir? Yabancı eserlerde, maden hammaddelarının bir kısmı ile ilgili olarak pek çok tahminler yayınlandı. Sıvı yakıt ve içinde demir bulunmayan ağır ve hafif madenler (bakır, kobalt ve vanadyum) tüketiminin 1975'de, 1965'dekinden % 50-80 daha fazla olacağı tahmin edilmiştir. Bazı madenlerin (manganez, çinko ve diğerleri), tüketiminin % 30-50 artacağı, diğerlerinin ise, (örneğin, kalay) eski düzeyini koruyacağı tahmin ediliyor.

Tahminciler, başlıca maden ve yakıt tüketicisi olan sanayide, son on-onbeş yılda görülen eğilimlerin tahlilinden hareket ederler. Bu eğilimlere göre, nükleer hammadde üretimindeki artışın yanısıra uzay araştırmalarının artan gereksinimlerinde kullanılan, cevher ve madenlerden çok daha fazla maden ve elementin de çıkarılacağını belirtiyorlar.

(1) Birleşmiş Milletler Genel Konseyi, 21. oturum kararları No: 16 (A/6316), New York, 1967, S. 29.

Gelişmekte olan ülkelerde çıkarılan maden hammaddelerinin daha büyük istemine yolaçan eğilimlerin yanında, dünya piyasasında bu hammaddelerin durumlarını kötülestirme doğrultusunda karşı eğilimler de bulunmaktadır. Sadece kimyasal yöntemlerle üretilenlerde değil, fiziksel yöntemlerle üretilen suni maddelerde de şiddetli bir rekabet beklenmektedir. Yüzyılımızın başlarında, bilim adamı, Fritz Haber «her yerde varolan hammaddeler»den, yani, hava atmosferi, deniz ve okyanus suyundan yararlanmanın, büyük önemini belirtti. Bu maddelerin nitrojen gübreleri, kimyasal maddeler ve mağnezyumun üretiminde kullanılmasında elde edilen bazı başarılarla karşın, bunların dünya tüketimi hâlâ düşük düzeydedir. Okyanuslardaki maden yataklarından yararlanma, fizik ve kimyadaki ilerleme, bugünkü durumu tümüyle değiştirebilir, onun için buna hazırlanmak gerekdir.

Gelişmekte olan sanayiler, üçüncü dünyada çok orantısız bir biçimde gelişmekteeler. Üç kıtada bunlar arasında ilk sırayı, yerel pazarların gereksinimlerini karşılayan ve kısmen ihracat için çalışan hafif sanayiler (tekstil ve gıda sanayileri gibi) alır. Ağır sanayinin payının artışı, Meksika, Brezilya, Hindistan ve diğer bazı ülkelerde hızlı olmasına karşın, genel olarak çok küçüktür.

Başta gelişen sanayiler olmak üzere ekonominin yavaş gelişmesi, kısa, geçici ve uzun vadeli bir takım faktörlerle açıklanmaktadır. *İlk grup*, yakın zamanlarda, gelişmekte olan ülkeler arasındaki askeri çatışmaları (Hint-Pakistan ve diğerleri); *ikinci grup*, emperyalistlerin kışkırttığı, kabileler arası didişmeyi ve Nijerya'da iç savaşa yolaçan, ulusal uzlaşmazlıklarını; *üçüncü grup* ise, emperyalist güçlerin Çinhindi'ne ve Orta Doğu'ya saldırısını, Kongo (Kinshasa)'ya müda-

halelerini, Arap topraklarının İsrail tarafından işgalini kapsar. Bu çatışmalar, üretici olmayan askeri harcamaları arttırdı ve bir çok durumlarda da girişimlerin yokolmasıyla ve korkunç ekonomik kayıplarla sonuçlandı.

İngiliz lirasının değerinden kaybetmesi, Afrika ülkelerinin bir kaçının (Gana, Malavi, Sierra Leone, Seylan ve Nepal) tedavüldeki paralarının devaülasyonuna yolaçtı ve onları olumsuz yönde etkiledi.

% 10 ithalat navlunu gibi, ABD hükümetince bir-biri ardına alınan önlemler, ödemeler dengesinin kötüleşmesi ve doların değerinin düşmesi sonucu ortaya çıkan 1971 para krizi, ABD'ye, değişik ölçülerde ihracat yapan gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerini, yüzlerce milyon dolara varan büyük zararlara sarak, ciddi bir biçimde etkiledi. Buna ek olarak, halen değeri daha az olan büyük dolar rezevrleri biriktirmeleri nedeniyle bu ülkelerin bazıları daha da ileri zararlara ugradılar.

Üçüncü dünyanın ekonomik gelişmesini engelleyen uzun vadeli faktörler arasında: ulusal gelirdeki büyümeyi aşan hızlı nüfus artışına, işsizlik sorunun büyümESİNE, ciddi bir sorun olan kalifiye personelin ve fonların eksikliğine de degeinmek gerekir. Sömürgeciliğin sonucu olarak, iç pazarların küçük ve fakir olması da, bu konuda benzer bir rol oynamaktadır.

Gelişmekte olan sanayilerin kurulmasını engelleyen önemli bir faktör de, gelişmekte olan ülkeleri eşitsiz ve bağımlı bir durumda, kapitalist dünya ekonomik sistemi yörüngesinde tutmaya çalışan emperyalist güçlerin sürdürdüğü yeni-sömürgeci politikadır. Her yöntem, bu amaca ulaşmak için kullanılır: ulusal girişimleri kurmak için gerekli borç ve kredi-

lerin azaltılması; gelişmekte olan ülkelerin mamul malları üzerinde ABD ve Batı Avrupa tarafından konan yüksek gümrük tarifeleri; beyin-yıkama taktikleri ve daha bir çok uzmanlaşmış insafsız uygulamalar gibi.

Birleşmiş Milletler yörensel ekonomik komisyonlarının yayınladığı materyallerin değerlendirilmesiyle, üçüncü dünyada gelişmekte olan sanayilerin durumları ve kalkınma eğilimleri hakkında bir fikir edinilebilir. Nisan 1963'de Afrika Ekonomik Komisyonunca yayınlanan Afrika ülkelerindeki sanayilerin gelişiminin, hâlâ tüketim malları ve sınırlı ölçülerde de ara sanayi mallarıyla, inşaat, malzemeleri üretimi üzerinde yoğunlaştığı belirtiliyor. Afrika'da ulusal pazarın genişlemesi ve ithal edilen malların yerini alan ticari malların imali konusunda böyle bir gelişmeyi sağlamak için mümkün olan her şey yapıldı.

Afrika ülkeleri, özellikle tekstil, şeker, un, çimento, kimyasal gübre, sigara, kibrit, ayakkabı, sabun ve bitkisel yağların üretimini geliştiriyorlar. Aynı zamanda patrol rafine sanayii de gelişiyor. İhracat malları listesinde, toptan sanayi üretimi, hâlâ küçük bir paya sahiptir. Girişimler, genellikle kitada ve çeşitli ülkelerde orantısız olarak dağılmıştır. Bu girişimlerin yaklaşık olarak yarısı, araştırmada belirtilen 32 ülkenin dördünde yoğunlaşmıştır. Bazı eski ve yeni fabrika ve işletmeler, üretim ve pazarlama güçlükleri nedeniyle verimsizdirler.

Birleşmiş Milletler'in bu bölgeler için yaptığı ekonomik araştırmaya göre, Uzak Doğu ve Asya'da, gelişen sanayiler, bazı ilerlemeler gösterdiler. Bununla beraber, büyük güçlüklerle de karşılaşlardır. Araştırmada deðinilen ülkelerden sadece bir kaçi, endüstri yel araçlarla donatılmıştı. Bu araçların bir çoğu, bu

ülkelerin ulusal sanayilerine uygun bir pazar sağlamak konusunda gereğinden fazla küçük ve cılızdır. Kalifiye sanayi personeli çok azdır. Rekabetteki yetersizlikleri nedeniyle ürünlerini dünya pazarına sürmeye güçlüklerle karşılaşmaktadır. Ancak bütün bu güçlülere karşın, son on yılda bu bölge endüstriyel gelişmesinde, gerçekten önemli ilerlemeler gösterdi.

Latin Amerika Ekonomik Raporu, bütün bölge nin, tek tek ülkelerin ve sektörlerin, endüstriyel üretimlerinin büyümeye oranındaki eşitsizliği önemle belirtir. Örneğin, 1955-60 döneminde sanayi üretiminde yıllık ortalama artış % 6.4 iken, 1963'de % 1.6'ya düştü ve daha sonra, 1967'de ise, % 3.2'ye yükseldi. Bu dalganmalara bir ölçüye kadar, Latin Amerika ülkerinin ekonomilerinin tümüne hızlı bir darbe indiren, enflasyonist işlemler (sürekli devalüasyonlar, fiyat yükselmeleri vd..) neden oldu.

Varolan üretim araçlarının düşük kapasiteyle kullanılması, gelişmekte olan ülkelerin tümünde görülmektedir. Bunların bazlarında düşme oranı % 30-45'e kadar varır.

Bu tür yapıya sahip gelişmekte olan ülkelerde, sanayinin yapısıyla birlikte, modern bilim ve teknolojinin başarıları, aslında, geleneksel sanayileri modernleştirmekte ve bazı ileri biçimleri kurmakta kullanılmıştır. Bilimsel ve teknolojik devrimin doğrudan etkisiyle ortaya çıkan, bu sonucusu (ileri sanayi biçimlerinin kurulması-ç) sadece bir kaç ülkede oluşturmaktadır. Varolan statülerine ve kalkınma perspektiflerine son bölümde daha ayrıntılı olarak değinecektir.

Sanayideki en önemli başarılar arasında sayılan, sentetik kumaş ve suni elyaf üretimiyle bunların kullanımında görülen ilerlemeler, özellikle, Arjantin,

Brezilya, Meksika ve Şili'de oldu. Bu listeye bazı Asya ülkelerini de katabiliriz. Örneğin, 1960'da Hindistan'daki sentetik kumaş ve suni elyaf üretimi önemli bir artışla göze çarpar: Doğu Pakistan'da* kısa süre önce Lahore ve Kaptar yakınlarında kurulan komplekslerinde suni elyaf üretimine başlandı. Birincisi, suni ipekli kumaş, alkol ve bazı diğer ürünleri, ikincisi ise, bir yan-ürün olarak, suni ipekli kumaş, kağıt-hamuru ve kağıt imal etmektedir. Bu komplekslerin her ikisi de, en son ileri donatımlara sahiptirler. Endenozya'da Japon firmaları, yerel şirketlerle birlikte (hissesinin % 10-15'e ulaşan), sentetik kumaş imali için, büyük tekstil fabrikaları kuruyorlar. Ayrıca, gelecek bir kaç yılda, gelişmekte olan ülkelerde suni elyaf sanayiinin yaygınlaşması beklenebilir, çünkü yün ve pamuk ile karıştırılmış kimyasal liflerden imal edilen, kombine kumaşlara büyük bir istek vardır.

Lastiklerin doğal ve sentetik kauçuktan imal edildiği benzer bir durum, kauçuk sanayinde de görülebilir. Bu ürün, Brezilya, Meksika, Arjantin ve Hindistan'da, geniş ölçüde üretilmektedir.

Fakat, kimyasal lif ve sentetik kauçuk üretimi, bu ülkelerin endüstriyel kalkınma çabaları konusundaki örneklerden sadece biridir. Diğer kimyasal ürünleri imal eden fabrikalar, sadece Latin Amerika'da ve Asya'da değil, aynı zamanda, bazen 20 fabrikada bir den detarjn imal edilen Afrikada da, kuruluyor. Bu fabrikaların çoğu, yılda bir kaç bin tondan daha fazlaya ulaşmayan, oldukça küçük üretim kapasitelerine sahiptir. Genellikle, Kuzey ve Batı Afrika'da kurulmuşlardır. Yıllık kapasiteleri 10.000 tondan fazla olan, da-

(*) Yazar bu kitabı yazdığında sıralarda, Bangladeş henüz bağımsızlığına kavuşmamıştı-ç.

ha büyük girişimler ise, Cezayir, Gana ve Fildisi Sahili'nde yoğunlaşmıştır.

Halen Cezayir, Kuveyt ve bazı diğer gelişmekte olan ülkelerde yapım halindeki büyük petro-kimya kompleksleri üretme geçtikten sonra, suni elyaf imal eden yeni fabrikaları kurmak için gerekli ürünler de sağlayabilecekler.

Bilimsel ve teknolojik, devrim, en büyük etkisini, petrol rafine, aluminyum üretim ve makina yapım sanayilerinin gelişmesinde gösterdi. 1960-69 döneminde gelişmekte olan ülkelerde, petrol rafine kapasitesinde % 50-100'lük bir artış oldu. Bu, özellikle yeni girişimlerin açılması nedeniyle başarılıydı. Bu girişimlerin önemli bir bölümü, bu alanda yardımlarını sürdürden, Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkelerin yardımıyla kuruldu. Bu girişimler, daha çok, Mısır, Etiopya (Habeşistan) ve diğer ülkelerde toplanmıştır.

Yüzyılımızın ortalarına kadar, Asya, Afrika ve Latin Amerika'nın petrol sanayilerini yabancı sermaye denetledi ve ayırtırılmasını da, ABD, Batı Avrupa ve Japonya'daki, kendi girişimlerinde yaptı. Fakat durum, sömürge sisteminin çökmesiyle kökten değişti. Son zamanlarda ortaya çıkan petrol üreticisi bir çok devletin hükümeti, devlet veya karma işletmelerin mülkiyeti olan yeni rafineriler kurdular. Bu rafinerilerin ayırtıldığı ham petrolün miktarında önemli ölçüde bir artışın olmasına karşın, bunun büyük kısmını hâlâ ihraç edilmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde, üretim ve tüketim hacmindeki artışla aluminyumun, içlerinde demir bulunmayan diğer madenleri geçtiği görüldü. Aluminyum bu üstünlüğü, elektrik makinaları yapımı, uçak sanayi ve diğer ileri sanayiler için gerekli olan du-

rumuyla açıklanır. Çok yakın zamanlarda, 1960'da, 100.000 tondan daha az yıllık kombine üretimiyle ancak bir kaç aluminyum üreticisi vardı (Brezilya, Hindistan ve Kamerun). Daha sonra, üretimin ve üreticilerin sayısı arttı. Gana, Meksika ve Surinam'daki girişimlerin dışında, Bahreyn ve Venezuela'da yeni girişimlerin kurulması kararlaştırıldı ve bunlar, yapılım üzeredirler. Ayrıca, aluminyum fabrikaları, İran, Mısır ve Angola'da da yapım halindedirler ya da planlama aşamasında bulunmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde, aluminyum üretiminin 1975'de bir milyon tona ulaşacağı tahmin ediliyor.

Makina yapım sanayiinde önemli değişimeler görüldü. Üçüncü dünyadan sadece bir kaç ülkenin bu sanayiye sahip olmasına ve sınırlı sayıda mal üretmesine karşın bu alandaki değişimler, dikkate değer ölçüde oldular. Brezilya ve Arjantin, otomobil, kamyon üretiminde ve Latin Amerika'daki toplam üretimin üçte ikisini yaparak, makina yapımında gelişmekte olan ülkeler arasında ilk sırayı alır. Otomobil imal eden girişimlerin çoğu, en büyük Amerikan, İngiliz ve Fransız tekellerinin yan-kuruluşları ol鼻saydı, gelişmekte olan ülkelerde otomobil üretim kapasitesinin artırılması oldukça sevindirici bir gelişme olurdu. Bu gerçek, yeni devletlerin ulusal ekonomilerinde onların sahip oldukları önemi azaltmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde, Japon firmaları da, otomobil sanayiine, son zamanlarda girmeye başladı.

Latin Amerika ülkelerinin aksine, Hindistan'da, makina yapım sanayinin önemli bir kısmı devlet denetimindedir. Hindistan'ın otomobil üretimi, 1960-68 döneminde iki kat arttı. Hindistan ağır sanayinin bazı dallarının gelişmesinde, Sovyet yardımının önemli bir rol aynadı. Sovyet kredileri, Bhilai ve Bokaro'da de-

mir-çelik, Ranchi ve Durgapur'da ağır makina fabrikaları ve madencilik donatım girişimleri, Hardwar'da bir elektrik donatım fabrikası ve Neiveli, Singraul, Korba, Bhakra Sileru'da termik ve hidroelektrik santrallarının yapımına yardımcı oldular. Hassas ölçü aletleri yapımı da ilerlemektedir. Afrika'da, şimdije kadar makina yapım sanayi, özellikle otomobil ve bisiklet monte eden girişimlerden oluşmuştur (Fas, Cezayir ve diğer bir kaç ülke).

Gelişmekte olan ülkelerde sanayinin modernleşmesi, iç ve dış gerici güçlerin muhalefetiyle karşılaşıyor. Yeni gelişen sanayilerin ve büyük girişimlerin kurulmasını engelleme çabalarında, burjuva ekonomistleri genellikle aldatıcı görüşler ileri sürerler. Burjuva ekonomistleri, üçüncü dünyada işsiz kitlesi varken, modern makinalarla donatılmış girişimleri ve enerji merkezlerini işletmede çok az sayıda kimseye gerek duyduğunu ileri sürerler. Ve ağızlarından düşürmedikleri söz şudur: modern girişimler için gereklili olan büyük fonların, çok insan emeğine gerek duyan hafif sanayinin gelişmesine akitilması, daha kesitirme bir yol olacaktır. Kanıtlarını doğrulamak içinde, yakın zamanlarda küçük girişimlerin sayısının arttırdığı emperyalist ülkeleri ileri sürerler. Modern büyük girişimlerin yapımına karşı kanıtlar olarak da; kalifiye personel eksikliğini, pazarlama gücüğünü, düşük kâr oranını ve genellikle sürekli verimsizliği gösterirler.

Bununla beraber, Batılı güçlerin ekonomilerindeki gelişme yöntemlerine baş vurmak doğru değildir. Görünüşte üçüncü dünyadakilere benzeyen topolumsal ogluların farklı niteliği ve nedenleri de gözönünde tutulmalıdır. Aslında gelişmiş kapitalist ülkelerde işsizlik, «teknolojik» nedenlere dayanır. Bu, eski,

«atıl» sanayilerden (tekstil sanayi, maden kömürü işletmeciliği, demiryolu taşımacılığı) işçiler ve büro görevlilerinin kitle halinde işten çıkarılmaları veya üretimin otomasyonu (otomobil ve kimya sanayileri, vd.) neden olmuştur. Öte yandan genç devletlerde işsiz saflarını, özellikle, genç işsizler doldurur.

Gelişmiş kapitalist ülkelerde ve gelişmekte olan ülkelerde, küçük girişimler, faaliyetlerinin niteliğine göre birbirlerinden temelde ayrırlırlar. Emperyalist ülkelerde, maden-işleme, makina yapım ve elektronik gibi teknolojik yönden ileri sanayilerin büyümesi, dev tekellerin gereksinimlerini yüklenen orta ve küçük ölçekli yan kuruluşların büyük bir bölümünü kalkındırdı. Bu tekeller, mamul ürünün montajı ve pazarlanması gibi üretimin en önemli ve son safhalarını doğrudan doğruya denetlerler. Tek parçaların ve birimlerin, sırasıyla; parça, küçük-parça, orta-parça, biçimindeki üretimleri, anlaşmalı olarak küçük ve orta ölçekli girişimlerde üretilir. Bu girişimler, önemsiz ölçüde «bağımsız» dırılar. Gerçekte ise, tamamen büyük tekellere bağımlıdırılar ve bütün amaç ve uygulamalarında, sadece büyük şirketin uzman atelyeleri olarak görev yaparlar. Böyleki küçük atelyeler kurmak daha ucuzdur. Üstelik tekeller, değişik parçaları ve malları üreten küçük uzman girişimlerin müşterileri olmakla da kazançlıdırılar. Tekeller, yan sözleşmelerle, az işçi çalıştırın çok sayıda küçük şirkette, en yüksek ölçüde emek harcanması yöntemlerinin uygulanmasını ve daha az karlı olsa da, bazı küçük parçaların üretilmesini sağlarlar.

Yan sözleşmeler için belirlenen fiyat düzeyleri, tekellerin yaptığı girişimlerdeki üretim maliyetinden daha düşüktür.

Batı Avrupa ülkeleri ve özellikle Japonya'da, bes-

lenme, ağaç-işleri ve diğer hafif sanayi dallarında, küçük ve orta ölçekli bağımsız girişimlerin bulunduğu doğrudur. Bu girişimler, mamul ürünlerini yan kuruluşlara bırakmadan üretirler. Fakat, üretimdeki yoğunlaşmanın sürmesi durumunda, bu girişimlerden çok azı ayakta kalabilir. Geriye kalanlar ise, sadece tekellerin gereksinimlerini yüklenen ve yardımcı işlevleri yerine getiren girişimlerdir. Bu girişimler de, genellikle, tekellerce en son teknikle donatılmış olanlardır. Bunların açıkları çalışıkları tekellerce dışarıdan kapatılır.

Böyle küçük girişimlerin emperyalist devletlerdeki varlığı ve bazı durumlarda da sayılarının artışı, sadece ekonomik düşüncelerle açıklanamazlar. Bu konuda, aynı zamanda, toplumsal ve politik düşünceler de bulunmaktadır. Küçük girişimler, işçi sayısının büyük bir kısmını: Japonya'da, yarısından fazmasını, Ingiltere'de de, % 26'sını ve Batı Almanya'da da, % 33'ünü istihdam ederler. Bir çok küçük mülk sahibi, millileştirmelere gürültüyle karşı koyar. İlerici güçlere karşı koyan gerici örgütler için bu mülk sahipleri, yeni bir kaynak ve grev-kırıcı bir güçtür.

Küçük girişimlerin kurulmasında, ideolojik demagoji, küçümsenemecek ölçüde rol oynayan bir faktördür. Aynı zamanda, küçük girişimlerin sayısındaki önemsiz artışla ilgili olarak, Batılı ideologlar, emperyalizm devrinin yıkıldığını, kapitalist dünyadaki emekçi halkın tümünü boğan ve soyan tekelci kapitalizmin, «uygarlaştırıcı kapitalizm»e dönüştüğünü ve bundan dolayı emekçi halkın sürdürdüğü sınıf mücaadesinin gereksiz olduğunu kanıtlamaya çalışırlar.

Gelişmekte olan ülkelerde küçük girişimler, tamamen farklı bir rol oynarlar. Büyük girişimlerin bulunmaması veya az sayıda olması nedeniyle, bağımlı iş-

letmeler olarak bu küçük girişimlerin işlevleri önem-sizdir¹. Küçük girişimlerin esas işlevi, yerel tüketim eşyalarını, ulusal ekonominin gelişmesini hızlandıran, ihracat faaliyetlerini destekleyen diğer gerekli malları ve ithal edilenlerin yerini alan ticari malları üretmektedir. Küçük girişimler, gelişen sanayilerde kârlı olarak istihdam edilen nüfusa iş sağlarlar. Doğu Pakistan'da sanayide yer alan personelin % 90'dan fazlası, küçük ölçekli üretimde ve evlerde yapılan çeşitli malların üretiminde çalışırlar. Bu durum, hemen hemen Seylan ve bir çok Afrika ülkesinde de aynıdır. Aynı şekilde, Asya ve Afrika'nın gelişmekte olan ülkelerinin sanayileri arasında ilk sırayı tutan, Hindistan'da da, küçük ölçekli girişimler, yerel pazara sürülen tüketim mallarının başlıca sağlayıcılarıdır.

Bu girişimlerin daha fazla gelişmesinin sağlanması konusunda, bazı uzmanlar, sadece yaygın hükmümet yardımına değil (krediler ve hammaddeler biçiminde), daha yüksek bir teknik donatım düzeyine de dikkatleri çektiler.

Başta enerji ve ulaşım olmak üzere gereklili alt-ya-pı gereksinimlerinin kurulmasıyla, bu temel üzerinde emek üretkenliğinin yükseltilmesi, mamul malların fiyatlarının düşürülmesi, bu mallar için pazarın genişletilmesi ve ayrıca üretim malları dizisini artırmmanın mümkün olacağı anlaşılmaktadır. Son yıllarda farklı biçimlerde, örneğin, transistör, otomobil, vd.

(1) Gelişmekte olan ülkelerin sadece bir kısmı, büyük fabrikalar için, parçalar ve içinde demir bulunmayan maden dökümleri üreten küçük uzman girişimlerini işleme sokmuştur. Hindistan'da böyle bir işbirliği, Ranchu'de ağır makina yapım işletmesiyle, ulusal küçük sanayi işletmesi arasında, ayrıca, Bangalore ve Madras'daki büyük makina yapım işletmeleri arasında kuruldu.

ni monte eden küçük girişimlerin önemli bir ölçüde artışının görüldüğü, Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinde böyle bir gelişme ortaya çıktı.

Küçük girişimlerin, gelişmekte olan ülkeler için taşıdıkları önemi kabul etmekle birlikte, büyük işletme ve fabrikaların artan önemini de teslim etmek gereklidir. Bu büyük işletme ve fabrikalar, çok çeşitli ürünler, tek başlarına toptan üretmeleri sayesinde, bilim ve teknolojideki en son ilerlemelerden yararlanabilirler, en modern ve ucuz ürünleri imal edebilirler, daha hızlı ve tam olarak yerel tüketim gerekliliklerini karşılayabilirler. Bir çok ağır sanayi malının küçük girişimlerde imal edilemeyeceği açıklıdır. Ayrıca, gelişmekte olan ülkelerin aşırı bir biçimde eksikliklerini duydukları kalifiye işçilerin makina yapımı ve teknik personelinin geniş çapta hazırlanması konusunda, Bhilai ve Asuan'daki girişimler, birer eğitim merkezi olarak da hizmet ederler.

Üçüncü dünyanın büyük ve küçük ölçekli üretimi birleştirmesi, gelişen sanayilerini daha da geliştirmesi, sorununun çözümünde en akılçılardır. Bunlar arasındaki uygun oran, bir takım koşullarla belirlenmiştir. Bu koşullardan en önemlileri; varolan madde ve insan gücü kaynakları, iç ve dış birikim kaynakları, vd. gibi, yeni sanayi girişimlerinin kurulmasıyla ilgili gerçek olanaklardır. Büyük ölçüde etkili olan faktörler arasında: verim oranı, emek üretkenliği, kár oranı, üretim kapasitelerinin yüzde olarak kullanımı, iç ve dış pazar kapasitesi, vd. bulunmaktadır.

Modern teknolojinin etkisi altında, ekonominin yapısı, günümüzde, Latin Amerika'da, Asya'da ve daha küçük ölçüde de Afrika'da değişmektedir. Gayri safi ulusal gelirde tarımın payı azalırken, başta maden hammadde üretimi olmak üzere sanayinin payı

artmaktadır. Bu, genel eğitim düzeyinin yükselmesi, şehir nüfusunun hızlı bir oranda artması ve işçi sınıfının eğitim ve bileşimindeki değişimelerle birlikte olmaktadır. Bu durum, başta beslenme ve konut olmak üzere bir çok toplumsal sorunun şiddetle artmasıyla sonuçlanmıştır. Bu süreçlerin tümü, gelişmekte olan ülkeler ve emperyalist güçler arasında gittikçe şiddetlenen çelişkilerin sonucudur.

Yeni makinaları, teknolojileri yönetmek ve bilimsel kurumlara kadro sağlamak konusunda çok daha fazla tecrübeli işçi ve kalifiye uzmana gereksinme duyulmaktadır. Fakat, bir çok üçüncü dünya ülkesinde nüfusun büyük kısmı okuma-yazma bilmemektedir. Yetişkinler arasında cehaletin yok edilmesi amacıyla, genel ilk öğrenimin ve geliştirilmiş orta öğrenimin örgütlenmesi, varolanların yeniden düzenlenmesi, geliştirilmiş yeni orta öğrenim okullarının, yüksek öğrenim kurumlarının ve ayrıca bilimsel araştırma enstitülerinin oluşturulması gibi adımlarla, geniş çaplı personel eğitimine başlanmalıdır.

Bilimsel ve teknolojik devrim, televizyon kanallıyla kitle başında eğitimi kolaylaştırılan elektroniklerle ve haberleşme uydularıyla, bu sorunun çözümünü sağlar. Gelişmekte olan ülkelerin, bilimde ve teknolojideki en son gelişmeleri halkları yararına, onlar olmadan kullanamaması nedeniyle, tecrübeli personele gereksinme vardır.

Halen çalışmakta ya da yapım halinde olan girişimlerle araştırma merkezlerinin, mühendis, teknisyen ve bilimsel işçi personelinin yeterliliği, eldeki yüksek öğrenim kurumlarıyla bilimsel kurumların varlığına bağlıdır. Gelişmekte olan ülkeler, bilimsel ve teknolojik potansiyel bakımından, kabaca üç gruba ayrılmışlardır. *İlk grup*, Meksika, Brezilya, Arjantin,

Hindistan, Pakistan ve Mısır'ı ve yeterli yüksek öğrenim kurumları ve bilimsel araştırma merkezleri ağına sahip olan diğer bir kaç ülkeyi kapsar. Bu kurumlar, ulusal bilim merkezleri tarafından yönlendirilirler. Arjantin, Mısır, Hindistan ve diğer bazı ülkeler, ulusal atom enerji santrallarına, ve bir kısmı da uzay araştırma merkezlerine sahiptirler. Hindistan gibi, gelişmekte olan ülkelerin bazlarında, fizik, kimya ve matematik gibi, bilimsel alanlarda, bilim adamlarının çalışamaları büyük ölçüde bilinmektedir.

İkinci grup, büyük üniversitelere ve uzmanlaşmış bilimsel kurumlara sahip olan (laboratuvarlara, dene ме merkezlerine, vd.), aralarında İran gibi bazlarında nükleer enerji üzerine araştırmaların da yapıldığı, Bolivya, Venezuela, İran, Senegal ve Seylan gibi ülkeleri kapsar.

Üçüncü grup ülkeler, başta Afrika ülkeleri olmak üzere, yüksek eğitim kurumlarına sahip degildirler, veya öğrencisi bir kaç yüzden fazla olmayan kurumlara sahiptirler. Bunlardan ancak bir kısmı eski sömürge güçlerinin araştırma merkezlerine, araştırma kurumları dallarına sahiptirler.

Sanayileşmeyle birlikte, gelişmekte olan ülkelerin çoğunda, kaçınılmaz bir zorunluluk olarak yüksek öğrenimin yeniden örgütlenmesine girişildi. Bir çok üniversitede mühendislik bölümleri açıldı ve bir çok ülkede, teknolojik kurumlar kuruldu. Eskiden egenmen olan sosyal bilimlere (humaniter) daha az önem vererek, yeniden örgütlenen bu kurumları, genellikle doğal, teknik, teknolojik ve müsbet bilimlere daha büyük yer verdiler.

Bir çok üniversite, doğal bilimler alanında araştırmalarda bulunuyor. 1967'de, İran'da bir nükleer araştırma merkezi kuruldu. Bu atom merkezinin göre-

vi, nükleer politika sorunları konusunda hükümete bir danışman olarak görev yapmak ve nükleer enerjiden yararlanmaları için ulusal girişimlere yardım etmektedir. Senegal'de, araştırma çalışmaları, Dakar Üniversitesi ile ilişkide olan kurumlarda (Meteorolojik Fizik Kurumu gibi), ve ayrıca Hayvancılık Kurum'un'da, Tarımsal Araştırma Merkezi'nde, Toprak Araştırma Merkezi'nde, vd. de uygulanıyor.

Gelişmekte olan ülkelerde, yüksek eğitim kurumlarının ve araştırma merkezlerinin bazıları, yabancı ve yerel kapitalistlerin ellerindedir. Yabancı tekeller, deney ve araştırmada bulunan bir laboratuvarlar ve merkezler sistemine sahiptirler. Bu laboratuvar ve merkezlerin çalışması, genç devletlerin insan gücünü ve doğal kaynaklarını sömüren firmalar için kârlı olması nedeniyle sürdürülmektedir. Bu özel araştırma örgütlerinin en büyüklerinden ikisi: Malaya Kamu Araştırma Kurumu ve Mauritius adasındaki Şeker Araştırma Kurumu'dur. Diğer özel firmalar da, pamuk, şeker kamişi ve diğer ihraç mallarının kalitesini ıslah etmeyi amaçlayan araştırmaları, kısmen ya da tamamen finanse ederler.

Büyük yabancı firmalar aynı zamanda, bankalar ve yüksek öğrenim kurumlarının faaliyetlerini ve özellikle kalifiye uzmanların eğitimini de değişik yollardan etkilemeye çalışırlar. Ve bu yolla, en önemli ekonomik sektörlerde yerel idari ve teknik personelin yabancıların yerini alması politikasını kullanmaya çalışırlar.

Afrika'daki araştırmaları finanse eden özel şirketlerin rolünü değerlendiren, kıtadaki bilimsel gelişmeye ilgili Lagos Konferansı, bu yardımın, yıkıcı biçimlerine dikkati çekti. Bu yardım, en başta miktar olarak yetersizdir. İkinci olarak, hemen hemen bir

kaç büyük firma tarafından ve sadece doğrudan doğruya kendi faaliyetleriyle ilgili alanlarda yapılır. Konferansın raporuna göre, bazı durumlarda araştırma, yabancı ülkede yapılır, ve sonuçları ancak, şirketin ticari çıkarlarıyla çatışmadığı sürece ilgili ülkelere bildirilir. Fakat, ülkenin çıkarları şirketin çıkarlarıyla her zaman uyuşmaz¹. Lagos Konferansı'ının ihtiyathı raporu, Asya ve Latin Amerika'daki gelişmekte olan ülkelerin hepsinde bu durumun aynı biçimde olduğunu belirtir.

Değişik bilim alanlarındaki görkemli başarılarından haklı olarak gurur duymakla birlikte, genç devletlerin ilerici güçleri, kusurlarının bulunduğu da farkındadırlar. Örneğin, öğrencilerin çoğunu burjuva ailelerden gelmesi nedeniyle, yüksek öğrenim kurumlarında, özellikle teknolojik kurumlar da, öğrenim ücretleri yüksektir; üniversitelerde ve bilimsel kurumlarda çalışan kalifiye uzmanlar, bilimsel alanında çalışan personelin artmasını engelleyecek biçimde özel şirketlerin idari aygıtında ve girişimlerde görevli uzmanlardan daha az ücret alırlar.

Bütün yüksek okul mezunlarına görev sağlamaının olanaksız olması nedeniyle, planlamadan yokluğu da ciddi bir etmendir. Sonuçta, örneğin, Hindistan'da ve diğer bir kaç ülkede, yüksek okul mezunlarının büyük bir çoğunluğu eğitildikleri alanlarda görevlendirilememektedirler.

Üçüncü dünya ülkelerinde yüksek öğrenim kolaylıklarını, uzman istemini karşılamakta yetersizdir, öğrencilerin ve çıraklıların çoğu eğitim için yurt dışına gönderilirler. -bunların yarısından fazlası ABD, Fransa ve İngiltere'ye gönderilir- Bu ülkeler, mezunların

(1) Lagos Konferansı Nihai Raporu, Paris, 1964, S. 57.

bir çoğunu ülkelerine dönmemeye, bulundukları ülkelerde «yerleşme» ye ikna ederler, ve böylece gelişmiş kapitalist ülkelere, yılda bir kaç yüz milyon dolarlık bir tasarrufla, ucuz olarak, eğitilmiş uzmanlar elde etme kolaylığını sağlarlar.

Emperyalist güçler, gelişmekte olan ülkelerin mezunlarını alıkoymaya, ve ülkelere geri döndürmemeye çalışmaktan başka, yabancı uzmanlara, kendi hizmetlerinde çalışmaları konusunda, esaslı olanaqlar sunarlar. 1967'de, ABD'ye göç eden uzmanların yarısından fazmasını, Asya, Afrika ve Latin Amerikalı uzmanlar oluşturmaktaydı. Bunların önelmi bir bölümü gelişmekte olan ülkelerin şiddetli gerginme duyduğu mühendisler, bilimsel işçi personeliydi.

«Beyin göçü», gelişmekte olan ülkelerin ekonomileri için büyük zararlara neden oldu. Eğitim harcamasına giden maddi kayıplar ve yabancı uzmanlara ödenilen ücretler, bir kaç yüz milyon dolara ulaştı. Ayrıca, «insan sermayesi» nin göçü, genç davetlerin emperyalist güçlere clan bağımlılığını artırarak, endüstriyel girişimlerin ve diğer alanlardaki şirketlerin yerli kalifiye uzmanlarla doldurulmasını zorlaştırır.

Kapitalist ülkelerin aksine, SSCB, gelişmekte olan ülkelere, sadece ulusal çıkarları için yetiştirilen personel eğitimi konusunda, pratik yardımlarda bulunuyor. Gelişmekte olan ülkelerde, kurumlar ve teknik orta okullar yapmanın, bu ülkelere, gereçler ve ders kitaplarıyla öğretim personeli sağlamanın yanında, genç devletlerin öğrencilerine kendi öğretim kurumlarının kapılarını da açıyor.

Sovyet yüksek öğrenim ve geliştirilmiş orta öğrenim kurumlarında öğrenim gören, Asya, Afrika ve

Latin Amerika ülkelerinden öğrencilerin sayısı süratle artmaktadır. 1969-70 akademik öğretim yılında, bu sayı 12.500 öğrenciyi geçti. Öğrenci eğitim programlarını her ülkenin özgül koşullarını gözönüne alır ve ekonomik kalkınmalarına uygun olarak uygulanır. Örneğin, tıbbi ve tarımsal kurumlar, yabancı öğrenciler için tropikal tedavi ve tropikal tarım kursları verirler. Teknik kurumlar, mühendislik, matematik ve fizik yetenekleri için, ileri sanayilerde, ulaşımda ve haberleşmede gereksinme duyulan uzmanlar için özel itina gösterirler. Öğrencilerin, modern mühendislikteki gelişmeleri büyük ölçüde öğrendikleri ileri Sovyet girişimlerindeki teorik öğretim, endüstriyel eğitimle birleştirilir.

Ayrıca, Sovyetler Birliği, genç devletlere bilimle uğraşan personellerini geliştirmeleri konusunda önemli yardımlarda da bulunur. Son 10-12 yıl boyunca, gelişmekte olan ülkelerden gelen bir kaç bin master öğrencisi Moskova Devlet Üniversitesi, Patrice Lumumba Üniversitesi ve çeşitli araştırma kurumlardında master diplomalarını aldılar. Buralarda eğitilen öğrenciler, halen Hindistan, Nijerya, Kolombiya ve diğer ülkelerde bilimsel kariyerlerini başarılı olarak sürdürüler. 1970'de, Sovyetler Birliği'nde, öğrenim görmüş gelişmekte olan ülkelerin 8.000'den fazla uzmanı ülkelerindeki değişik ekonomik sektörlerde, kamu sağlığında ve kamu eğitiminde çalışiyorlar.

SSCB, üçüncü dünya ülkeleri için, yüksek orta ve diğer geliştirilmiş eğitim kurumlarının kapılarını açmanın yanında, bu ülkelere kendi kurumlarını kurmaları için cömertçe yardımada da bulunuyor. Asya ve Afrika ülkelerinde, 14 yüksek öğrenim kurumu

ve 4 uzman orta okul Sovyet ekonomik ve teknik yardımıyla kuruldu ve donatıldı. Bu kurumların büyük bir kısmı yoksul ülkelerde gerçekleştirildi; geriye kalanları ise, elverişli vadelerle verilen kredilerle finanse edildi. Bunlar arasında, Bombay ve Rangoon'daki teknolojik kurumlar, Konakri (Gine) ve Kabil (Afganistan)'deki politeknik kurumlar bulunmaktadır. Bunlardan başka Hindistan Bangalore Üniversitesi'ndeki otomasyon ve bilgi sayar teknikleri bölümü gibi, en son alanlarda uzmanlar eğiten bir çok kurumlar, bölgüler ve uzman orta okullar bulunmaktadır.

Sovyet hükümeti aynı zamanda, donatım, gereç ve kitaplardan başka, üçüncü dünyada kurulmasına yardım ettiği kurumlar ve uzman orta okullarda kalifiye personel eğitimini sağlamayı da üzerine aldı. Eğitim ve sanayide çalışan Sovyet uzmanları, çalıştıkları ülkelerde sürekli olarak kendilerinin yerlerini alacak olan yerel yurttAŞları eğitmekle görevlendirilmiştir. Bilimsel ve teknik devrimin gereksinimlerini karşılamak için kalifiye ulusal personel hazırlama konusunda bu da bir başka önemli yöntemdir.

Bilgi sayar programlamasında teknolojik ilerleme sürerken, radyolojik tesislerin ve diğer yeni alanların kurulmasında, bilgili mühendis ve teknisyenlere her zaman için büyük bir istem olacaktır. Kendi tecrübeli personelini yetiştirmeleri yolunda gelişmekte olan ülkeleri desteklemek; onların toplumsal ve kültürel ilerlemelerini engellemek ve hiç olmazsa ertelemek için mümkün olan her şeyi yapan emperyalist güçlere olan bağımlılıklarını kırmaları için, aynı zamanda, bu ülkelere, yardım etmek de demektir. Sovyet yardımıyla uzman personellerin yetiştirilmesinde, gelişmekte olan ülkelerin bazlarında şimdiden önemli başarılar kazanıldı. Bununla birlikte, bu ülkelerin çoğunda, henüz sadece ilk adımlar atılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

**BİLİMSEL VE TEKNOLOJİK DEVRİM
SONUÇLARININ GELİŞMEKTE OLAN
ÜLKELERCE KULLANILMASI**

Sistemli istatistik bilgiden yoksunluk ve gelişmekte olan ülkelerle ilgili ekonomik ve sosyolojik incelemelerin azlığına bağlı olarak, bu ülkelerin bilim ve teknolojinin başarılarından yararlanmaları için yaptıkları şeyleri kesin bir biçimde toparlamak güçtür.

Birleşmiş Milletler kuruluşlarının (Uluslararası Nükleer Enerji Ajansı-İAEA) sağladığı ve parça parça yabancı basın raporlarından derlenen bilgilerin, eleştirisel çözümlenmesi; örneğin, biyoloji alanında yapılan çalışmanın ancak, Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinin bir çoğunda oluşturduğu yolunda sadece genel bir görüşün ortaya çıkmasını sağlıyor. Bilgilerin eksikliği, bizleri bilimsel ve teknolojik devrimin ana eğilimlerinin öneminden yoksun kalmağa zorlar ve bu eğilimlerin bir dereceye kadar düzensiz bir biçimde işlemesini kaçınılmaz kılar.

Fizikteki devrim, gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerine büyük etkilerde bulunmaktadır. Bunların, elektrik üretimi, radyasyon iyonlaşması ve radyoaktif izotoplari gibi sonuçları, nükleer enerjinin barışçı amaçlarla kullanılmasına pratik uygulama olanağı sağlamaktadır. 200.000 kilowattlık bir nükleer enerji merkezinin yapımı için 60 milyon dolardan fazlasına ve ayrıca uranyum sağlamak için de yaklaşık 10 milyon dolara gereksinme duyulduğu hesaplanmaktadır.

dir. Kalifiye personele, bakım ve onarım için teknik bir temele gereksinme duyulur. Yüksek randıman oranı ile işlemesi, bir enerji hatları şebekesinin varolmasına, elektrik miktarı ve kârlılığını belirleyen, tüketici istemine (en başta sanayinin istemine) bağlıdır.

Bu bakımından gelişmekte olan ülkelerden ancak bir kaçı, nükleer enerji merkezleri yapımını yüklenilmektedir ve gelecek bir kaç yılda bu merkezlerin sayısında fazla bir artışın olması ihtimal dışıdır. Çünkü, bir çok genç devlet, yeterli yakıt kaynaklarına sahiptir. Ayrıca, bu merkezleri kurmak için gerekli sermayeleri de bulunmamaktadır. Bununla birlikte, küçük ve orta kapasiteli merkezler (100.000 kw'den küçük ve 100.000-300.000 kw arasında) planlanırsa ve bu merkezlerin donatımı toptan üretime geçirilirse durum temelden değişecektir. Planlama mühendisleri, enerji kaynağı olarak nükleer enerji merkezlerinden yararlanan tarım-sanayi kompleksleriyle ilgili projeler üzerinde çalışmaktadır. Bu gibi enerji merkezlerinin ürettiği elektrik, çorak arazilerdeki halkın ve târinin gereksinimlerini sağlayarak deniz suyunu arıtan tesislere ve yoğun-enerji olarak sanayi girişimlerine gidecektir. Böyle kompleksler, Kuzey Afrika, Orta Doğu, Güney Doğu Asya ve Latin Amerika'da etkili olacağı benziyor. Bazı ülkeler şimdiden bunları yapma yollarını araştırıyorlar. Örneğin, Meksika, Meksika körfezinde deniz suyunun arındırılması ve elektrik üretimi konusunda iki nükleer tesisi yapma olanaklılığını araştırıyor. Geri bölgelerinin kalkınması konusunda bu gibi tesisleri yapma olanakları Brezilya ve Şili'de de araştırılmaktadır. Uluslararası Atom Enerji Ajansı (İAEA) uzmanları, Tunus'un güney kesiminde, Ürdün'de ve diğer Orta Doğu ülkelerinde nük-

leer tesisleri kurma sorununu incelemektedir.

Gelecek on, onbeş yıl içinde gelişmekte olan ülkelerin bir çoğunda, belli başlı geniş topraklarda ve yerleşme bölgelerinde, nükleer enerji merkezlerinin geliştirilmiş enerji sistemlerinin ve yoğun-enerji sanayilerinin kurulma olasılığı bulunmaktadır. Buralarda ve özellikle sıvı ve katı yakıtın az olduğu ülkelerde; nükleer enerji işletmelerinin ürettiği elektrik enerjisinin oranı giderek artacaktır. Nükleer enerji merkezlerinin Hindistan'da, diğer Güney Doğu Asya ve Latin Amerika ülkelerinde, daha geniş olarak, Afrika ülkelerinde ise, daha az ölçüde kullanılacağı açıktır. Bu tahminler, yeterli inceleme ve uzun vadeli planlama verilerinin çözümlenmesinden kaynaklanmaktadır.

1970'de Hindistan'da Tarapur'da bir nükleer enerji işletmesi faaliyete geçti. Bu işletmenin yapımına başlanmadan önce. Uluslararası Atom Enerji Ajansında ve bu ajansın kurum ve merkezlerinde Hintli bilim adamları tarafından bir hayli araştırma yapıldı. Araştırmaların büyük bir kısmı, bir kaç bin personeli olan ve üç araştırma reaktörü bulunan Trombay'daki (Bombay yakınında) nükleer enerji merkezinde yürütüldü. Bu merkez, kimya alanında, uranyum ve toryum teknolojisinde, az bulunan yeryüzü cevherleri ve diğer nükleer hammaddeler konusunda uzmandır. 1975'de, Hindistan nükleer enerji işletmesinin kapasitesi, toplam elektrik üretiminin % 8'inin üzerinde olacak. Bu tahmin, Rajasthan ve Madras'ta yapım veya proje evresinde bulunan merkezlerin verilerine dayanmaktadır.

Yetersiz yakıt kaynaklarına sahip olan Pakistan için nükleer enerjinin hâlâ büyük bir önemi vardır. 1959-67 döneminde bu alanda yapılan araştırma har-

camaları 12.6 milyon Rupi'yi¹ geçti. Bu araştırmaların sonuçlarına göre, Pakistan Nükleer Enerji Komisyonu, Karaşı yakınında bir nükleer enerji işletmesinin yapımına başladı. Uluslararası Nükleer Enerji Ajansı'nın tahminlerine göre, 1975'de, Pakistan nükleer enerji işletme kapasitesi, toplam enerji üretiminin % 14.5'ünü bulacak. Uranyum gereksinimlerinin ise, Hint ırmağı vadisinde bulunan yataklardan karşılaşacağı sanılıyor.

İAEA tahminleri, 1980'de dünya nükleer enerji kapasitesinin (Çin Halk Cumhuriyeti dışında), 1970 rakamının iki katı olan 2.245.000 megawata erişeceğini gösteriyor. Aynı dönemde nükleer enerji işletmesinin kapasitesi yedi kat artarak toplam elektrik üretimin % 14-16'sını bulacaktır. Gelişmekte olan ülkelerde, üretilen enerjinin dünya kapasitesine olan oranının şimdiki düzeyden, yani % 10'dan daha az bir oranda kalacağı sanılıyor. Bununla birlikte bu ülkelerin nükleer enerji kapasitesi, 20.000-25.000 megawata ulaşarak 14-15 kat artacaktır. Bu nedenle ve bu tahmine göre, nükleer enerji işletmelerinin elektrik üretimi, üçüncü dünya ülkelerinde, gelişmiş kapitalist ülkelerdeinden daha hızlı bir oranda artacaktır². Araştırma reaktörleri, nükleer enerji mühendisliğini ilerleten, nükleer koayıkların ve yöntemlerin kullanımını (iyonize olan radyosyonlar ve radyoaktif yöntemler) sağlayan çok önemli tesislerdir. Gelişmekte olan ülkelerde bu reaktörlerin sayısı hızla artıyor. 1969'un başlarında bütün dünyada, çalışan 360 araştırma reaktörü vardı. Ve 25 adedi de yapım halindeydi. Gelişmekte olan ül-

(1) Rupi: Pakistan parası-c.

(2) İAEA : Yönetim Kurulu Yıllık Raporu, 1 Temmuz 1969
30 Temmuz 1970 arası Avustralya'da yayınlanmıştır. 1970, s. 29.

keler için bu rakamlar 36 (varolan reaktörler) ve 2 (yapım halinde olanlar) idi. Mısır, İran ve diğer gelişmekte olan ülkelerde, bu tesislerin önemli bir bölümü Sovyetler Birliği'nin yardımıyla kuruldu.

Şimdiki durumda kullanım hakkı sınırlı olan nükleer enerjiden başka, nükleer uygulamalar ve yöntemler, gelişmekte olan ülkelere geniş ölçüde sokuldu ve buralarda uygulandı. Ve bu yöntemlerin, gelecekte maddi üretim ve hizmetler alanlarına daha da hızlı biçimde sokulmasını beklemeliyiz. En önemli neden, nükleer maddelerin ve yöntemlerin kullanımının bir hayli ekonomik olmasıdır. Radyoizotopların küçük miktarlarda kullanımını içeren projeler, bir kaç on bin dolarlık harcamayı gerektirir, oysa oldukça büyük hacimli radyasyon kaynaklarının kullanımını içeren projeler, milyonlarca dolara malolur. Ayrıca, halen tarım ve tıp alanında kullanılan radyasyon uygulamaları ve yöntemleri, zamanla sanayide ve ekonominin diğer sektörlerinde de daha geniş ölçüde kullanılacaktır. Gelişmekte olan ülkeler, Birleşmiş Milletler'in himaye içinde çalışan uluslararası örgütlerden ve sosyalist ülkeler topluluğundan bu konuda önemli yardımlar alıyorlar.

Üçüncü dünya ülkerinin karşılaştığı en dirimsel sorun, yeterli beslenme gereksinimlerini sağlamak. Bunu çözümlemek, tarımsal ürünlerin rekoltelarını artırmak, bulaşıcı hastalıklardan daha iyi korunmayı sağlamak, ulaşım ve depolama esnasında uğraniılan kayıpları azaltmak için bir çok önemli önlem alındı. Ve şimdiden bazı ilerlemeler de elde edildi. Radyoaktif izotopların kullanılmasıyla, örneğin Hindistan ve diğer Asya ülkerinde, mısır ve çeltik ekinde kullanılan kimyasal gübre için daha etkili yöntemler planlandı. Bazı Afrika (Tunus, Kenya) ve Latin

Amerika (Arjantin ve Ekvator) ülkelerinde, izotop yöntemleri, yeraltı sularının yönünü ve hızını belirlemeye ve faktörü tarımın yararına kullanmaya yardımcı oldular. İçinde yüksek protein bulunduran iyonize olmuş irradyasyonlar, vd. yüksek ve değişik ürün rekoltelerini geliştirmekte kullanılmışlardır. Ayrıca, irradyasyonlar, bulaşıcı hastalıkları ve hastalık taşıyan hayvanları mikroptan arındırma konusunda etkili bir araçtırılar.

Afrika ülkeleri için yapılan bu önemli araçların, Çeçe sineğini yoketme yöntemlerini arayan FAO ve İAEA'nın birlikte çalışmasıyla sürdürmektedir. Bu sorunun çözümüyle 12 milyon hektar verimli toprağın daha ekime açılacağı tahmin edilmektedir.

Tropik ve subtropik bölgelerde yaygın olarak bulunan kansızlık (anemi) ve guatr (guşa) gibi bazı hastalıkların tedavisinde kullanılan ilaçların yapılmada, ayrıca klinik teşhislerinde ve değişik tahlillerde geliştirilebilir, atom ve izotopların kullanım teknigueinde son yıllarda dikkate değer ilerlemeler kaydedildi. Üçüncü dünya ülkelerinin, 1970'de, bir kaç yüz hastanesi, laboratuvarı ve radyoaktif gereçlerden ve irradyasyondan yararlanan teknikleri kullanan uzman tıbbi merkezleri vardı.

Örneğin Pakistan'da, Pakistan Nükleer Bilim ve Teknoloji Kurumu için bir radyo-kimya laboratuvarı donatıldı. 1968'de, Sovyetler Birliği, Pakistan'da Jashore'de teşhis ve tedavi için en son aygıtlarla donatılan Tıbbi Nükleer Enerji Merkezi'nin kurulmasına yardım etti. Donatım gereksinimini karşıladı ve tıbbi tedaviyi organize etmede gereksinme duyulan uzmanları, bilim işçilerini ve mühendisleri verdi, personeli eğitti. Ayrıca, SSCB, Fas, Irak ve Burma'da radyolojik merkezlerin kurulmasına yardım etti. Tıp ve diğer bi-

lim alanlarında daha hızlı ve daha geniş uygulamaya engel olan temel faktörler ise: personel eğitiminin eksikliği ve donatımın yüksek fiyatıdır.

Gelişmekte olan ülkelerin çoğu, nükleer enerjinin barışçı amaçlarla kullanılmasının yüksek ekonomik önemini farkındadır. Bazıları, nükleer enerji komisyonları, araştırma merkezleri ya da üniversitelerdeki bölgeler ve enstitüler gibi özel hükümet kurumları oluşturdu. Bu kurumların personelinin eğitimi, böggesel ve uluslararası kurumlar kadar, ulusal kurumlar tarafından da sağlandı.

Son yıllarda kimya sanayinin sayısız dallarından biri olan, petro-kimya sanayi her yerde hızlı bir, biçimde ilerledi. Sentetik kauçuk, sentetik elyaf, plastik, vd. ni üreten maddeleri, bu dal sağlamaktadır. Sadece petrol değil, aynı zamanda doğal gaz da yeni işletme ve komplekslerde ana hammaddeler olarak kullanılmaktadır. Sonuç olarak, giderek daha çok ülke sentetik maddeler üretmektedir. Kapitalist dünyada petro-kimya girişimlerinin sayısı 1964-67 döneminde iki katına çıkarak 1.300'e ulaştı.

Latin Amerika'da, çalışan ve yapım halinde olan petro-kimya girişimlerinin sayısı, gelişmekte olan ülkeler arasında ilk sırayı alır. 1950'de Latin Amerika'da bir tek petro-kimya işletmesi vardı. Yabancı basın raporlarına göre, 1968'de 73 işletme ve kompleks çalışma halindeydi, ayrıca yapılmakta olanların sayısı da 50'yi buluyordu. Devlet, bunların çoğuna kısmen veya tamamen sahiptir. Çünkü petro-kimya sanayi, on milyonlarca dolarlık büyük yatırımları gerektirir. Örneğin, Meksika devlet petrol işletmesi tarafından kurulmuş olan petro-kimya kompleksi, yılda bir yüz bin ton benzol ve diğer ürünler üretir. Diğer bir proje, Brezilya'da, yılda 70.000 ton etilen, 16.000 ton asetilen,

15.000 ton benzol üreten bir kapasiteye sahiptir. Bir diğeri de Venezuela'da (Zulia) 170.000 ton etilen ve 82.000 ton propilen üretme kapasitesine sahiptir. Daha küçük kapasiteli girişimler halen Kolombiya, Peru ve Arjantin'de çalışmakta ya da yapım halindedir. Bunların, maliyetleri aşırı derecede yüksektir.

Son yıllarda, Asya'da, bir çok petro-kimya kompleksi faaliyetle geçirildi ve bazıları halen İran ve Hindistan'da yapım halindedir. İran Ulusal Petrol İşletmesi (NIOC) 1965-66'da Bandar Şahpur, Abadan ve İran körfezindeki Kharg adasında büyük işletmelerin, Sarad ve Abadan'da iki küçük işletmenin yapımı isteminde bulunan yabancı firmalarla, bir kaç sözleşme imzaladı. 1968'in başlarında, Hindistan'da Bombay yakınılarında büyük bir kompleks işletmeye açıldı. Pakistan ve diğer Asya ülkelerinde daha küçük girişimler çalışmakta ya da yapım halinde bulunmaktadırlar.

Petro-kimya üretimi, Afrika'da iç pazarın yetersiz kapasitesi, eğitilmiş personel eksikliği ve bölgesel işletmeleri koruma güçlükleri nedeniyle daha ağır adımlarla gelişiyor. Cezayir, Tunus ve Angola gibi Afrika'nın ancak bir kaç ülkesinde, petro-kimya kompleksleri çalışmakta ya da yapım halinde bulunmaktadır.

1964 Kasımında, Tahran'da toplanan yakın zamanlarda bağımsızlığına kavuşmuş ülkelerde petro-kimya sanayinin gelişmesi konulu Birleşmiş Milletler konferansında, konuşmacılar, petro-kimya girişimlerini kurma ve işletmenin özgül güçlüklerini belirtiler. Konuşmacılar, yeni işletmelerin eski donatımla donatılacağı ve bu işletmelerde eski teknolojik yöntemlerin kullanılacağı konusundaki kuşkularını açıkladılar. Dünya piyasa istemlerinden farklı olan, iç piyasa is-

temelerini karşılayacak biçimde ürünler dizisinin sınırlanmasıyla yukarıda belirtilen güçlüklerin üstesinden gelinmiş oldu. Bazı hammaddelerin ve namul malların üretimi, işlemi kârlı olan küçük girişimlerde yapılabilir. Konferansa katılanlar bir an önce yerel personel tarafından yerleri alınacak ve başta Birleşmiş Milletler uzmanlarından olacak olan uzmanlar kurulunun modern donatımlar almak ve en etkili teknolojik ilerlemeleri tanıtmak üzere en kısa zamanda hazırlanması görüşündeydiler. Gelişmekte olan ülkeler, 1970 başlarında geçici tahminlere göre, petro-kimya girişimlerinin yapımına bir milyara yakın yatırımda bulundular; bunun 250 milyon dolardan fazlası İran'da, 200 milyon doları da Brezilya'da sarfedildi. Üçüncü dünyada petro-kimya komplekslerinin kurulması, halen çalışmakta olan kimya sanayi dallarının gelişmesini ve yeni dalların organizasyonunu ilterletir. Son yıllarda, plastik, sentetik kauçuk ve kimyasal lifler gibi, başta Latin Amerika'da (özellikle, Meksika'da) ve diğer Asya ülkelerindeki (en başta Hindistan'da) suni maddelerin üretiminde önemli bir artış meydana gelmiştir. Gelişmekte olan ülkelerde gelecek on yılda özellikle petrol (Libya ve Kuveyt gibi) ve doğal gaz açısından zengin ülkelerde (Pakistan ve diğerleri) petro-kimya sanayinin daha da gelişmesi beklenebilir.

Gelişmekte olan ülkelerin, bilgi sayalar, kalite-kontrol cihazları, ölçme ve tahlil aletleri, vd. gibi elektronik teknikleri üretime sokma çabaları, bu tür donatımların artan ithalatında açık olarak görülür. Kalite-kontrol donatımlarının ithalatının, bu aletler oldukça büyük harcamaları gerektirse de, denetleme ve ölçme aletlerinininkinden daha hızlı olarak arttığı dikdikati çekmektedir. Elektronik donatımın üretime artan

bir biçimde uygulanması beklenmelidir. Bu tahminler, gelişmekte olan ülkelerin bir kısmının uzun vadeli planlarında planlanılan modern girişimlerin gelişen yapımına, modern denetleme ve ölçü aletleri ve bilgi sayarlarla bu girişimleri donatma gereksinimine dayanırlar. Hindistan ile diğer bir kaç ülke, montaj girişimleri veya büyük imalat fabrikaları kurarak, bu gibi alet ve makinalar için artan gereksinmeyi karşılamayı planlıyorlar.

Gelişmekte olan ülkelerde, radyo ve TV alıcılarının sayısı düzenli olarak artıyor. 1964 yılında, Afrika'da 11 milyon; Güney Amerika'da 24 milyon adet radyo vardı. 1966'da ise, bu rakamlar Afrika'da 14; Güney Amerika'da 26 milyona yükseldi. Televizyon alıcılarının sayısı, aynı dönemde, Afrika'da 500.000' den 700.000'e ve Güney Amerika'da ise 5,1 milyondan 6 milyona çıktı. Radyo ve TV alıcıları istemi giderek yerli imalatçılar tarafından karşılanıyor. 1966'da, gelişmekte olan ülkelerde, radyo imalatı, Brezilya'da 1.336.000; Meksika'da 1.230.000; ve Hindistan'da 713.000 idi ve üretim, sonradan da yükselmesini sürdürdü. Televizyon alıcılarının üretimi biraz daha azdır ve en başta Latin Amerika'da yoğunlaşmıştır.

Radyo ve TV alıcılarının sayısının 1970-80 döneminde daha da artması bekleniyor. Gelişmekte olan ülkelerden Brezilya, Meksika, Hindistan, Pakistan, Cezayir ve Mısır gibi bazıları, kendi imalatları olan radyolarla artan yurt içi istemini karşılayacaklardır. Hatta diğer gelişmekte olan ülkelere ihracat için, bir üretim fazlaları da olacaktır. Bununla birlikte, TV alıcılarında yurt içi üretim, ilerdeki istemleri karşılayamayacaktır.

Son zamanlara kadar, uzayın fethi, bir kaç uzay merkezi ve gözleme istasyonunun kurulması dışında,

gelişmekte olan ülkelerin toplumsal ve ekonomik yaşamına önemsiz etkilerde bulunmaktaydı. Bununla birlikte, uzay incelemelerinin sonuçlarından yararlanmanın gelecek bir kaç yılda ekonominin pek çok sektörüne önemli etkilerde bulunması beklenmektedir. Suni yeryüzü uyduları, meteorolojistlerce hava koşulları konusunda, daha doğru olarak aylık ve yıllık tahminlerin sağlanması, tarım, deniz ve hava ulaşımı için dirimsel olan, bora, fırtına, siklon ve şiddetli kasırgaların yakın merkezlerinin saptanmasında gereken bilgileri sağlayacaklardır. Gözleme uyduları, orman yangınlarının yerini kesinlikle belirtebilirler, orman bölgelerine yoğun olarak zarar verici şeyleri, rüzgar ve su erezyonunun yayıldığı alanları gösterebilirler. Bu uydular, bir çok gelişmekte olan ülkenin eksikliğini hissettiği, su kaynaklarının durumunun daha doğru olarak saptanmasında gereken bilgileri sağlarlar. Ve halen jeolojik maden araştırma olanaklarını sağlamaktadırlar. Uydu araştırma bilgilerine göre, yeni petrol alanlarının planları çıkarılıyor. Örneğin, Sovyet uyduları, Mısır'da Kızıl Deniz kıyıları boyunca petrol yataklarının belirlenmesinde yararlı olular.

Suni yeryüzü uydularının yardımıyla, gelişmekte olan ülkelerin karşılaştığı en karmaşık sorunlardan birinin, yani eğitilmiş ve aydın bir işgürünün gelişirilmesi sorununun çözümlenmesi mümkün olmaktadır. Üçüncü dünyada, sömürge döneminin mirası olan, nüfusun büyük kısmının okuma yazma bilmediği, geleneksel öğrenim yöntemleriyle giderilemez. Yetişkin okuma yazma bilmeyen kimseleri eğitimden geçiren merkezler ve okulların sayısının hızla artmasına, bunların bazlarının radyo ve televizyon kullanmalarına karşın, bu merkez ve okullar, yine de pek zor bir gö-

revlə karşı karşıyadırlar. Cezayir, İran ve diğer bir kaç ülkede, yetişkin kimseler için eğitim programları düzenlendi. Bu amaç doğrultusunda bazı başarılar kazanılmasına karşın, sorun, yüz milyonlarca kişiyi etkileyen, çok büyük bir öneme sahiptir.

Genç devletler, ilk, orta ve yüksek öğrenim için bütçe ödeneklerini arttırıyorlar. Bu amaçla yapılan harcamalar, sömürge dönemiyle karşılaşıldığında bir kaç kat daha artmıştır. Zambiya gibi bazı ülkelerde, bu harcamalar 1965'de, devlet bütçesinin % 5'inden % 8'ine ulaştı. Öğretmen ve fonların eksikliği eğitim sisteminin daha da genişlemesine engel olmuştur.

Kimilerine göre, bu durumdan çıkışın tek yolu, güçlü radyo vericileriyle donatılmış haberleşme uyduları kanalıyla, Asya Afrika ve Latin Amerika ülkerinden nakledilen değişik okul müfredat programlarını düzenlemek olmalıdır¹. Fakat daha başlangıçta bunu çözümlemede büyük güçlükler ortaya çıkmaktadır. Örneğin gelişmekte olan ülkelerde nüfusun büyük bir kısmının radyo ve TV alıcılarının gerekliliğini duydukları söylenemez. Diğer engel, radyo programlarında kullanılması zorunlu olan dillerin gereğinden fazla sayıda oluşudur. Bununla birlikte, devlet böyle bir eğitim planını, ilk olarak kendine özgü bir biçimde örgütlemeli, uydular yoluyla eğitim programları, kademe kademe mükemmel bir temele oturulmalıdır. 1968 Ağustos'unda toplanan, uzayın barışçı amaçla araştırılması konulu Birleşmiş Milletler Konferansı'nın belgeleri, bu tartışmayı desteklemektedir.

(1) Malezya'da okuma yazma merkezleri 1500 radyo alıcılarından çoğunu kullanır; Senegal, İran ve diğer bir kaç ülkede, TV ve radyo, 1963'den bu yana bu amaçla kullanılmıştır.

Bunu engelleyecek hiç bir teknik sorun yoktur, fakat hâlâ, bunun partiğe uygulanması yolunda ciddi engeller bulunmakdadır.

Bir kaç ülke için aynı anda haberleşmeyi sağlamak amacıyla hazırlanan birleşik programlar, bu ülkelerin özgül koşullarını göze almazlar. Bunlardan biri olan, radyo televizyon yayınılarında ve televizyon filmlerinin seslendirilmesi konusunda kullanılan dil sürekli bir sorundur. Uluslararası Uydu Telekomünikasyonlar Konsorsiyumundaki (İNTELSAT) önemli görevlerin tümünü ele geçiren, ABD'nin politikası, bu türden bütün programlar için ciddi bir tehdite demektir. Gelişmekte olan ülkelerin büyük bir kısmının «İntelsat»ın üyeleri olduğu gerçeğine karşın, Amerikan tekelci sermayesi, kıtalararası haberleşmelerin teknik bakım ve organizasyonunu fiilen denetler. Ve bunları sadece denetlemekle kalmaz aynı zamanda, gelişmekte olan ülkelerin halklarına karşı ideolojik amaçla da kullanır. «Amerikan biçimim yaşam» politikası, özel girişimlerin övülmesi, ve yeni-sömürgeciliğin haklı gösterilmesi bu tür radyo yayınlarının asıl amaçlarıdır. Arjantin Haberleşme Bakanı, E. Gall'in belirttiği gibi, Amerikan uydu haberleşmeleri kanalıyla nakledilen programlar, üçüncü dünya ülkelerinin ulusal çıkarlarına uygun değildirler, ve bu ülkelerin egemenliğini zedelerler.

Gelişmekte olan ülkeleri bir toplumsal eşitsizlik durumunda tutmak için, bilim ve teknolojinin en son başarılarından yararlanan böyle haberleşmeler, emperyalizmin içinde bulunduğu durumun belirgin bir özelliğidir. Bundan dolayı, emperyalist güçlerin bilimsel ve teknolojik devrimin ilerlemesinin sonucu olarak başvurduğu yeni-sömürgeci bahaneleri sergilemek dünyadaki bütün ilerici bilim adamları için bir

zorunluluk ve önemli bir görevdir. Aynı biçimde, uzayan fethinde (elde edilen-ç) diğer başarıların da kendi amaçlarına yardımcı olması için emperialist tekeller tarafından kullanılma tehlikesi bulunmaktadır. Yeryüzü Suni uyduları aracılığıyla dünyanın incelenmesinin, denizciliğin geliştirilmesi, madenlerin araştırılması ve uzun süreli hava tahminlerinin hazırlanması için çok yakın bir gelecekte pratik sonuçlar getirmesi beklenmektedir. Hiç kuşku yok ki, emperialist güçler, yüksek kârlar toplamak için bu başarıları kendilerine maletmeye çalışacaklardır. Geçmişte yeni maden yatakları bulunduğuanda, bir çok kere bu yatakları kendilerine maletmeye çabalamışlardı. Suni Yeryüzü uyduları çağında, bugünkü takıtları de yine aynıdır.

Biyoloji, kimya, nükleer fizik, sibernetik ve uzayın fethindeki ilerlemelerden, gelişmekte olan ülkelerin yararlanması araştırılan bu kısa inceleme, emperialist güçlerin, bilimsel ve teknolojik devrimin bütün iyi avantajlarını yalnız kendilerine maletmekteki ve üçüncü dünyayı modası geçmiş makinelerle donatarak, bu avantajlardan yararlanmaktan alikoymaktaki başarısızlığını belgeler. Yavaş ve az ölçülerde de olsa, gelişmekte olan ülkeler, bilimsel ve teknolojik devrimin sonuçlarını şu ana kadar az fakat kesin bir bir biçimde kullanmışlardır.

Bugün bir çok gelişmekte olan ülkede kullanılabilen «yeşil devrim», yeni yüksek rekolteli tarımsal ürünlerin yaratılmasında jenetiğin, başarılarına dayanmaktadır. Nükleer enerji işletmelerinin, petrokimya girişimlerinin, bilgi sayar merkezlerinin, uzay kanalıyla radyo ve televizyon yayınlarını alan tesislerin, ileri ekonomik sektörlerin bir kaçının kurulması, kalifiye personel eğitimi, bütün bunlar, bilimsel

ve teknolojik devrimin üçüncü dünya üzerinde gidererek artan büyük etkisini gösterirler.

Son on yılda, bu etkinin bütün sonuçları bir takım elverişsiz durumlardan geçtiği halde, (çünkü pek çok durumda yabancı tekeller, patro-kimya, aluminyum ve diğer ileri sanayileri denetlediler ve dünya hammadde tüketimindeki değişimelerden fazlasıyla kâr sağladılar) ve gelişmekte olan ülkelerin, tarımsal üretimi gerçekleştirmede çok büyük zararlara uğramalarına karşın, bu, üçüncü dünyanın ilerlemesinin ayrıntılı görüntüsünü değiştiremez. Gelişmekte olan ülkelere yabancı sermaye desteği, tekellerin faaliyetlerini sınırlayan, bazı ekonomik sektörlerdeki girişimleri millileştiren genç devletlerin aldığı bir takım önlemlerin sonucu olarak, 1960'ın sonunda azaltılmış oldu.

Böyle olmasına karşın, gelişmiş kapitalist ülkeler ve gelişmekte olan devletler arasında ekonomik ve teknik düzeyde varolan uçurum, büyümeye devam ediyor. Yakın gelecekte, yabancı sermaye oligarşisi ve yerel burjuvazinin sömürüsüne karşı üçüncü dünya halklarının sürdürdüğü savaşının şiddetleneceği ve daima daha çok sayıda ülkenin, kapitalizmin kanunlarının artık işlenmediği, ilerici toplumsal ve ekonomik gelişme yoluna gireceği beklenmektedir. Bu güç savaşında, Asya, Afrika ve Latin Amerika halkları, sosyalist ülkelerin sürekli ve kararlı destegine emin olarak güvenebilirler.

Bilim ve teknolojideki ilerlemeler, çağımızda, tüm toplumlari derinden etkilemektedir. Bunu her alanda görmek olanaklı.

Dünya emperyalist-kapitalist sistemi, bilimsel-teknolojik devrimin kazanımlarını çıkarları açısından değerlendirmek istemekte, bu yolda yoğun propaganda çabalarına girmektedir.

Ne var ki, dünya sosyalist sistemi, bilimsel ve teknolojik devrimi ve onun kazanımlarını, halkın, tüm insanlığın ve sosyalizmin utkusu yolunda sorumluca kullanmaktadır..

Çağımızdaki bu gelişmeler, «Üçüncü dünya» ülkelerini hangi yol ve amaçlarla etkilemektedir? Emperyalist-kapitalist sistemin elindeki böylesine bir silah, geri kalmış ya da gelişmekte olan ülkelerin, kendi gerililiklerini yenmede, ekonomik-toplumsal sorunlarını çözümlemeye, yaşam koşullarını iyileştirmede, üretici güçlerini geliştirmede, kısası, halklara mutluluk ve refah getirebilmekte midir? Bu gibi, daha onlarca sorunun olumsuz cevaplarına karşın, «gelişmiş kapitalist ülkeler ve gelişmekte olan devletler arasında ekonomik ve teknik düzeyde varolan uçurum, büyümeye devam ediyor. Yakın gelecekte, yabancı sermaye oligarşisi ve yerel burjuvazinin sömürüsüne karşı, üçüncü dünya halklarının sürdürdüğü mücadelenin şiddetleneceği ve daima daha çok sayıda ülkenin, kapitalizmin kanunlarının artık işlenmediği, ilerici, toplumsal ve ekonomik gelişme yoluna gireceği beklenmektedir. Bu güç-savaşında Asya, Afrika ve Latin Amerika halklarının, sosyalist ülkelerin sürekli ve kararlı destegine emin olarak güvenebilecekleri» açıkları.